UNIVERSALA

METODO

LERNOKURSO POR IDO
-LA LINGUO INTERNACIONA-

Imprimita en la frua Ido revuo

"Internaciona Pioniro"

dum 1909-1910.

Riskribita e modernigita da

Richard Stevenson.

2002

UNIVERSALA METODO
IDO LERNOKURSO

Dum la frua yari di Ido, plura revui aparis. Un esis **Internaciona Pioniro** (1909), redaktisto, A. Haugg, München, Germania. Ta revuo "kredis helpar la propagala agemeso publikante instruktiv artikli pri historio, evoluciono, e la plufaciligo di la propagado pri mondala helpolinguo generala, e pri nia propra linguo, la internaciona linguo di la delegaciono specale. Iton ante omno servas la **Universala Metodo,** lernmetodo qua volas instruktar la detali di nia extreme instruktiva linguo."

Kande me riproduktis ta Metodo, me astonesas ke la gramatiko ed espelado di la 1909 versiono di Ido bezonis tre poka chanji. Do pruvo ke la decidi de la Delegaciono ya esis saga e justa, malgre desfortunoza kontrea alegaji.

. La precipua chanji esas:

(1) La uzado di **des-** vice **mal-** (por antonimi).
(2) La uzado di **ilua** edc. vice **sa,** quale pronomi posedala.
(3) La uzado di la nombro **non** vice **nov** (por evitar la radiko nov-).
(4) La uzado di **tote** vice **tute**.
(5) La litero **y** nun esas konsonanto. Quale vokalo, l'espelado uzas **i.**
(6) La uzado di **ma** vice **sed.**
(7) La reguli di **acento tonika** subisis certena chanji.

Por facar ta Universala Metodo uzebla hodie e do furnisar kurso por nuna lernanti, me efektigabas la chanji deskriptita supre, ma tamen, l'aranjo originala e la diversa exempli restas netushita.

Komprenende, ta kurso ne esas apta por absoluta komencanto, nam on bezonas kelka savo di nia linguo por komprenar la lecioni. Tamen, la Universala Metodo montras ed explikas diversa punti di espelado, gramatiko ed uzado quin lernanto forsan trovas desfacila o neklara.

Quale ni proximigas la centyaro en 2007 di l'origino di nia linguo, esas instruktiva deskovrar la forteso di la gramatiko e l'apteso di la bazala vortaro. Pro la flexebla alfabeto, Ido esas tote apta por irga temo e per irga moyeno di komunikado. Konsiderite ke olim on uzas plumo e papero, nuntempe nia linguo esas egale uzebla per elektronala moyeno. Nova vorti pri diversa temi adiras yarope, ankore Ido povas produktar universala e rikonocebla versiono. Ta procedo mustas durar.

LINGUO QUA STAGNAS, MORTAS!

KONSILI A LA STUDIANTI

(Utila vorti, unesme expresita da la Ido pioniro, L.de Beaufront en 1924).

- Evitez hasto. Konsiderez tre atencoze mem la maxim mikra detali.
  La Linguo Internaciona devas esar extreme facila, e fakte Ido esas tala; ma ca facileso divenas danjero por la ne-atencanti. Ma pro ke li ne sate atencas li montras lore, e sentas ipsa, ke li ne posedas bone la linguo.

- Pronuncez laute (se on povas) la vorti di la *Exempli* ed *Exerci.* Pozez atencante l'acento tonika sur la konvenanta silabo per plufortigo di la voco.

- Skribez la traduki di l'exempli od exerci, quin on facos sen ula omiso.

- Pos ke vu facas tradukuri a vua linguo nacionala, esas grand avantajo rikonstrukar l'original Ido exempli od exerci, t.e. per retrotraduko.

- Komparante la rikonstrukto kun la texto originala, on facile povas vidar la kulpi facita e do emedar oli.

- Kande on renkontras nekonocata Ido vorto, on bezonas bona dicionario. Tala libro esas vere esenca se on deziras atingar rapida suceso.

[Nuntempe, on povas obtenar dicionarii en nacional lingui de diversa Ido adresi on trovas per l'interreto. Simile, de la sama fonto, certena dicionarii esas trovebla, deskargebla ed imprimebla.]

INDEXO DI LA LECIONI

Indexo	……..	1
Leciono 1	……..	3
Leciono 2	……..	8
Leciono 3	……..	14
Leciono 4	……..	22
Leciono 5	……..	30
Leciono 6	……..	36
Leciono 7	……..	42
Leciono 8	……..	47
Leciono 9	……..	53
Leciono 10	……..	60
Leciono 11	……..	66

INDEXO

Aktuala Ido vorti imprimesas per **dika literi**, prefixi e sufixi per *kursiva literi*..

a...18
acentizo...3
ad...18
adjektivo...5, 22, 60
adverbo...10, 24, 36, 49
ajo...39
akuzativo...8
ala...51
alfabeto...3, 67
ano...45
ante...17
apud...44
aro...46
artikli...4, 67
atra...70
augmento...15
avan...33
bo-...71
ca, co, ci...16
che...44
cirkum...51
cirkum...51
cis...68
da...25
de...26
deklino...5
demonstrativo...16, 43
derivita pronomo...31
des-...12
di...25
dis-...57
dop...33
ebla...58
ed...6
ek...37
ema...57
en...18
enda...51
es-...27
esk...64
ex-...35
exter...63
extere...49
ey-...2, 35
ge-...7
genro...4
helpanta verbo...10
ica, ico, ici...16
iero...71
ifar...35
igar...20, 25
irgekande...54
ilo...7
imperativo...9
inda...51
infinitivo di verbo...5
infinitivo, uzado...47
ino...7
inter...44
interne...49
irga...54
irgafoye...54
irgatempe...54
irgube...54
ismo...70
isto...13, 35
ita, ito, iti...16
iva...19
izar...34
ka, kad...27
kam...15
kande...27
ke...6
komparado...30, 54
kondicionalo...10
konjuncioni...6, 34, 63, 69
kontre...62
kun...33
literelimino...22
lore....lore...57
lua...16
ma...19
malgre...6
maxim...15
mi-...71
min...15
minim...15

mis-...63
nam...27, 38
ne...12
nek...44
nerekta frazo...22
netransitiva verbi...36
nombri...8
nur...45
o...18
od....od...56
od...18
optativo...9
or...38
oza...28
parte....parte...57
participo dil pasivo...49
participo...32, 66
pasiva verbo...24
pasivo, sintezala...50
per...33
personala pronomo...5
plu...15
po...68
por ke...11
por...6
pos...17
posedala pronomo...16
pre...57
predikatala verbi...54, 55
prepoziciono...5, 37
preter...56
pri...10
pro...10
proxim...68
puntizo...14
qua...9
quankam...18
quantesi kun **de**...47
quaze...54
questionala pronomo...9
questioni...8
quo...9
reciproka verbi...67
reflektiva pronomo...8
reflektiva, nevera...50, 62
relativa pronomo...9
se...12
segun...6
sen...11
sen-...19
silabi...4
sive...44
sua...16
sub...50
substantivo...4, 23, 30
super...56
sur...51
ta, to, ti...16
tam....kam...56
tamen...19
til...62
tra...56
trans...68
transitiva verbi...32
ulo...7
ultre...63
unparte....altraparte...57
uro...39
uyo...70
vice...56
vorti, kompozita...53, 61,62
vortordino...14
ya...38
ye...68

UNIVERSALA METODO

Universala Metodo esas okaziono por instruktar tam su ipsa kam lernanti en kursi. On povas uzar ol quale lernmetodo o quale sistemala gramatiko. La tota materio esas partigata segun yena maniero:

A = generala, gramatikala reguli; **B** = pronomo; **C** = verbo; **D** adverbo
E = prepozicioni; **F** = konjuncioni; **G** = afixi (pre- e sufixi).

1. Leciono.

A 1. Alfabeto e literi: L'alfabeto havas 26 simpla literi:
a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z.
pluse du digrami **ch** e **sh,** e du diftongi **au** e **eu.**

Singla literi pronuncesas per adjunto di la vokalo **e** a la konsonanto.
Do, **a, be, ce, de, e, fe, ge, he** edc.
Entote yena regulo valoras por pronuncar la literi: *omna literi pronuncesas klare e sonoze; precipue esas evitenda pronuncar kelki quale* ***nazala*** *soni, quale tali existas en diversa lingui.*
Kande du sama literi esas l'un apud l'altra. li pronuncesas quale du singli.
Exemple: ekkura = **ek-kur**ar, dissendar = dis-sendar,
neeleganta = **ne-ele**ganta, alkaliizar = alkali-**izar**.

A 2. Acentizo: Tri reguli:
(1) Precipua regulo. On acentizas la **prelasta** silabo di neabrevita vorto.
(2) La infinitivi **-ar, -ir, -or,** havas acento ye la **lasta** silabo.
(3) Poka vorti finas per du vokali, p.e. **io, ia, ie, uo, ua, ue, ui** edc.
(a) Se unisilaba, acentez la **prelasta** silabo (regulo 1).
(b) Se polisilaba, ne acentizez la **i** od **u** ma vice, la silabo qua preiras..
Exempli: Regulo (1): kon**fu**za, mo**na**ko, mona**ke**yo, neposibla, neposi**bla**jo.
quanta, **lon**ga, **chan**ja, chan**je**ma, para**gra**fo, **vi**vo, detach**men**to,
explo**zi**vo, **sha**mo, sha**mo**za, exper**ti**zo, e**xem**plo, equa**to**ro, **pa**ko.
Regulo (2): konsider**ar,** okup**or,** perd**ir,** balay**ar,** troves**ar,** fraud**ar**
Regulo (3)(a): **De**o, **di**o, **du**o, **pi**a, **glu**o.
Regulo (3)(b): **fo**lio, **li**lio, **men**tio, **Ita**lia, aka**de**mio, me**lo**dio,
linguo, **por**tuo, **re**vuo, **va**kua, pre**ci**pue.
Por ke on bezonez helpo kun regulo (3)(b), esas utila pronuncar:
io = yo, ia = ya, ie = ye, ii = yi, uo =wo, ua = wa, ue = we.
Do ni havas *folio* = **fol**yo, *folii* = **fol**yi, *Italia* = I**tal**ya, *linguo* =**lin**gwo,
portuo = **port**wo, *revuo* = **rev**wo, *vakua* = **vak**wa, *precipue* = pre**cip**we
Notez: La nomo di la dii di la semano esas autonoma vorti, *ne* derivuri di *dio.*
Do sundio = **sun**dio (**sun**dyo), anke **lun**dio, **mar**dio, mer**kur**dio, **jov**dio edc.

A 3. Separo di la silabi: La silabi di la vorti separesas talmaniere ke la separita silabo komencas **per konsonanto.** Omna vokalo nemediate dop altru introduktas nova silabo. Ma **bl, br, dr, fl, fr, gl, gr, pl, pr, sk, skr, tr,** e simila intergrupi restas segun posibleso kunligata.

Exempli: al-tra, ka-ta-lep-sio, trans-mu-tar, ren-ver-sar, pro-pri-e-tar-io, sen-su-a-la, sa-tur-di-o, mi-nu-ci-oza, pe-ri-o-do, glav-ier-o, ka-ye-ru-o, klo-a-ko, no-ta-ri-e-so, reu-ma-tiz-mo-za, ne-per-fek-ta, in-sul-tan-ta, ka-rak-te-ri-zi-va, kom-pen-so, kon-tin-gen-to, cha-gre-ni-gar, kon-glo-me-ra-to, pen-si-o-nar, bom-bar-dar, de-part-men-to, dik-ta-tor-o, ex-pan-sar, kon-flik-tar, kon-ster-no, ma-nu-skrip-to, mo-ske-o, per-spek-ti-vo, pro-to-plas-mo, pro-te-stan-ta, pa-tri-mon-io, pa-ra-fra-zo, pro-ble-mo, kon-struk-tar, es-ka-dro-no, a-stro-lo-go, cir-kum-fle-xo.

A 4. Genro: Ne existas ula gramatikala genro, nur naturala sexuo.

(1) Vorti qui signifikas kozi, agi o simila objekti, havas la genro **neutra.**

(2) Relate vorti qui signifikas individuo, sive homo sive animalo, on povas segun bezono dicernar du genri, la maskula e la femina, konforme la naturala sexuo. Sufixi uzebla esas **-in-** por femina ed **-ul-** por maskula.

(3) Ma on povas abstenar montrar la sexuo di ta individuo; takaze la genro di ta nocioni esas nedefinita relate gramatikala genro.

A 5. Artiklo: (1) Existas tri **definita artikli.**

(a) Unesme, maxim ofte on uzas **la.** Ol esas nevarianta e ne chanjas por singulara, plurala, maskula, femina o neutra.

(b) Duesme, se pluralo ne montresas per irga moyeno, on uzas **le.**
p.e. **le X e le Y, le Borgia, le 'Yes" e le "No".**

(c) Triesme, por uzar adjektivo sen substantivo por indikar qualeso, on uzas **lo.** p.e. **lo bona, lo vera, lo blanka.** Anke on povas uzar **lo** quale pronomo qua referas a la kontenajo di frazo, ma ne a kozo.
p.e. **Prenez ica pomo, me volas lo.** (Lo referas a "prenez", ne "pomo")

(2) **Indefinita artiklo** ne existas en Ido. On kredas ke la vorto ipsa suficas. Tamen on povas uzar **un** se la quanteso esas importanta.

A 6. Substantivo: (1) Omna substantivo havas en singularo la finalo **o.**
En pluralo la finalo esas **i.**

(2) Ido havas *teorie* nur un kazo qua montras *specala finalo* nome la *nominativo*; nam l'akuzativo, la rekta komplemento di la verbo bezonas generale *nula altra finalo.*

(3) Or plura altra lingui dicernas 4 kazi di la deklino rispektive adminime savas dicernar, ni citas la *genitivo* qua karakteriz-esas per prepozo di la prepoziciono **di.** La dativo on montras per la prepoziciono **ad** (od **a**).

Do yen la tota deklino di substantivo:

	Singularo		*Pluralo*	
Nominativo	patro	la patro	patri	la patri
Genitivo	di patro	di la patro	di patri	di la patro
Dativo	a patro	a la patro	a patri	a la patro
Akuzativo	patro	la patro	patri	la patri

A 7. Adjektivo: (1) **Omna** adjektivo havas la finalo **a.**
(2) Ol ne varias, p.e. di bona amiko, a la verda arbori
(3) Pro ke la pozeso di la adjektivo esas variebla che diversa lingui, Ido kustume pozas **kurta adjektivi avan** la substantivo ma **longa adjektivi dope**, p.e. povra puero; puero inteligenta. Tamen ta regulo ne esas rigoroza postulo.

B 1. Personala pronomo: La vorto *persono* esas takaze termino por nomizar *la kazo di la verbo.* Do ni havas:

1ma persono di singularo: **me** — di pluralo: **ni**
2ma persono di singularo: **vu** o **tu** — di pluralo: **vi**
3ma persono di singularo: **il, el, ol** — di pluralo: **li**

Tre utila pronomo esas **lu** qua on povas uzar vice **il** od **el,** specale se la genro esas nekonocata o sensignifika.

On uzas **tu** tre rare e nur en konverso kun familiara personi. La kazi di pronomi esas la sama kam substantivi, t.e. per prepozicioni **di** ed **ad** (o **a**).

C 1. Verbo. Infinitivo: Existas tri finali, por **Prezento, Pasinta,** e **Futuro.**
Finalo di la Prezento: **ar**
Finalo di la Pasinta: **ir**
Finalo di la Futuro: **or**

Simpla tempi: Itere ni uzas la sama vokali por tempo.
Finalo di la Prezento: **as**
Finalo di la Pasinta: **is**
Finalo di la Futuro: **os**

La verbo esas nechanjebla relate omna tri personi di la singularo e pluralo.
p.e. me lernas, vu lernis, el lernos, ni lernas, vi lernis, li lernos.

E. Prepozicioni: **(a)** La prepozicioni havas la dependanta objekto *dop su* e **senecepte** *quale nominativo.*
(b) **Omna** prepozicioni (ecepte **ye**) havas tote preciza, fixa signifiko,
(c) Ma on povas kelkafoye selektar inter la prepozicioni qui esas uzenda; nam kelki de li esas parenta. Do l'un repozicioni povas segun cirkonstanci substitucar l'altro, la senco di la frazo esas ya modifikata ma kelkafoye preske neperceptebla.

(d) Omna prepozicioni povas uzesar anke en frazi kun figurala senco se la logiko permisas ito.

Ni nun montras la uzado di diversa prepozicioni:

E 1. segun referas (1) Irga kozo o persono qua justigas ulu tale agar o procedar, respektive trakteso.

Exempli: Segun bezono uzar. Segun opiniono di la ortodoxi. Tarifo segun la cirkonstanci. Segun la statuti. Konocar segun deskripto. Segun anciena superstico. Agar segun la proverbo. Sucesar segun deziro. Punisar segun merito. Frizar segun la anciena modo. Segun l'enunco di la kuracisto.

(2) La sinso di linio o rektajo di irga kozo o loko.

Exempli: Sendar segun (per) la rekta marvoyo. La domi segun la trancheo. Promenar segun la bordo di la lago.

E 2. malgre esas ulagrade la kontrajo di "segun" e referas ofte ulo qua esas konvenanta o kapabla interdiktar. Se "segun" alegas positiva argumento o suceso, "malgre" alegas negativa.

Exempli: Posedar perfekta saneso malgre granda evo. Malgre la granda risko konstruktar nova domi. Balnar malgre l'exhorto di la patro.

E 3. por ligas nociono qua esas konvenanta, opertuna, anke nur relatanta ad altro, kun ita nociono *(ad, di, pri, pro, ye).*

Exempli: Laborar por (pro) l'infanti. Skribar por la dicipuli. Pledar por abstenismo. Voyajar por la komerco. Konvenar por (ad) il. Regretar por (pro) el. Suplikar o pregar Deo por (pri) helpo. Luktar por (pri, pro) nia linguo. Esforcar por (pri) l'evoluciono. Surogato por (di) kafeo. Tarifo por (di) letri. Afrankpreco por postkarti. Havar intereso por (pri, pro, ye) papilioni. Yuro por (ad, di) omni. Voyo por (di, ad) glitveturi, Salario por (di) un monato. Motivo por la ago. Desprizo por (ad, pri) afero. Komitato por endukto paco. Danjero por (ad) la sano. Utila por (ad) lernanti. Oportuna por (ad) komencanti. Severa por (ad, pri) servisti. Bona por (ad) soldati. Mikra por (ad) la granda moneti. Tro serioza por (ad) la filii. Indiferanta por (ad) rejo.

F. Konjuncioni di la chefa e dependanta frazi:

F 1. ed (e) kunligas singla vorti e frazi, prefere samspeca e samvaloranta.

Exempli: Il preferis la granda e la mola oranji (t.e. la *sama* oranji qui esas *granda e same mola*). El savas la franca, germana, angla e linguo inter-naciona. La puerulo amas, quale ludilo, kavali e soldati, e la puerino bersili e pupi.

F 2. ke introduktas dependanta frazo qua esas simpla kompenso por ula vorto, ne expresita en la chefa frazo, prefere por la rekta komplemento.

Exempli: La patro opinionas ke me esas en la lerneyo, ed en la pregeyo. (Quon il opinionas? Ita objekto expresesas per la frazo kun "ke").
La fakto pruvas ke li esas justa. Il simulas ke la dolori esas akra.

G. Vortifado per afixi (prefixi e sufixi): *Omna afixo modifikas ad altrigas la senco o signifiko di la radiko,* **sed nur en ita relato** *qua expresesas per la respektiva afixo.*
G 1. -ino karakterizas la femina sexuo, sive pri homi sive pri animali.
-ulo egale karakterizas la maskula sexuo.
Notez ke Ido traktas la nomi di viventi quale sengenra. Nur se necesa ke on uzas la afixi supre. Tre poka vorti en Ido havas diferenta maskula e femina formo, p.e. **patro** (maskula) e **matro** (femina)
Exempli: De kato ni havas katino o katulo, hundo donas hundino o hundulo.
Kustume la sexuala afixi ne ofte esas bezonata.

G 2. -ge on uzas por expresar la du sexui (maskula e femina) en **un** vorto.
Exempli: gefrati = fratulo + fratino, gespozi = spozulo + spozino.
Tamen, patro + matro = genitori.

G 3. -ilo. Kande on adjuntas **-ilo** a verbala radiko, la nova vorto signifikas la instrumento od utensilo per qua on facas ito quon la verbo expresas; on uzas **-ilo** nur relate *konkreta* kozi.
Exempli: absorbilo, apogilo, balayilo, barilo, bersilo, brosilo, cinematografilo, cizilo, drashilo, dushilo, envelopilo, falchilo, filtrilo, flugilo, fosilo, frotilo, funelilo, hakilo, hektografilo, izolilo, klefilo, klozilo, komutilo, kovrilo, ligilo, limilo, lokilo, maskilo, mezurilo, prezervilo, pumpilo, rabotilo, razilo, reflektilo, remilo, remediilo, rezonilo. riglilo, segilo, separilo, shirmilo, shovelilo, siflilo, siglilo, sketilo, skrapilo, skultilo, sondilo, stampilo, stimulilo, stopilo, suflilo, tegilo, telefonilo, telegrafilo, tenilo, texilo, tondilo, transformilo, trikotilo, turnilo, vekigilo, ventolilo, vishilo. [Notez: Certena generala instrumenti anke havas partikulara exempli: konseque shirmili anke havas *parapluvo* o *parasolo.* Ultre, pro moderna teknologio, ni ofte havas nova instrumenti.]
1 Exerco: (1) Il kredas ke il aquiros multa adepti por nia linguo. (2) Ni riproduktas la texto por la lernanti. (3) La matro esperas ke la la supo esas segun gusto di la kuzino. (4) Segun l'afirmo di la siorino L., la vizito di la gefianci ne esos agreabla a la genitori di la siorulo M. (5) Malgre la bela vetero el ne promenis. (6) Vi judikis la viro segun la profesiono; ni judikis il segun la savo e povo. (7) Vu vidos la lago segun la tota extenseso. (8) Segun deziro e demando di la princino la homi facas la provo. (9) La fratulo donas a me sukro por la kafeo, e la fratino blanka pano. (10) La linguo esas a ni moyeno por la skopo. (11) La bovino kuris segun la rivero. (12) Ibe esas la hakilo; me adportas ol a vu. (13) La spozino remarkis ke la infanti promenis segun la foresto. (14) La jurnali raportas ke segun kompreno di la advokato N., il ganos la proceso, e ke la publika opiniono kondamnas la cinika konduto di la vulgara postulo di la plendanto.

2. Leciono

A 8. Questionala frazo: Omna questionala frazo, sive chefa frazo sive dependanta frazo introduktas **(a)** per questionala pronomo, o
(b) per la questionala partiklo, **kad (ka).**

Exempli: Ka vu voluntas vidar ka la servistino klozis la fenestri?
Ka vu savas ka (ke) letri advenis? (Kelkafoye on povar substitucar ka per ke)

A 9. Afirmivo e negivo: Korespondante a questiono la izolita afirmivo esas **Yes!** la izolita negivo esas **No!** La negivo kunligata kun vorto en frazo esas **ne,** e pozesas *avan la negenda vorto.*

Exempli: Ka vu esas pronta komencar? Yes! Ka la vetero esas bela? No!
Kad il vizitis la onklino? No, il ne vizitis, ma vizitos el. La amiko salutis la siorulo ma ne la siorino. Ka vu povas montrar a me la justa voyo? Me regretas, no; me ne rezidas hike.

A 10. Akuzativo (La rekta komplemento): Generale l'akuzativo pozesas *dop la subjekto di la frazo,* e ne havas specala finalo. Ma on povas karakterizar ol per adjuntar la litero **n** por igar la frazo segun cirkonstanci plu klara. *Absolute oportas adjuntar la finalo* ***n*** *se l'akuzativo esas avan la subjekto di la frazo;* ita kazon on nomizas *inversigo.* On pozas l'akuzativo avan la subjekto nur se ito esas absolute necesa o por efektigar aparta efekto.

Exempli: Il kompris ta instrumento quan vu vu volis. Quan vu desiras, la hundo o la kavalo? Nur la hundon me bezonas, sioro. La blua koloron me selektis, ne la verda. Ho, quante bela panoramon ni havas hike!

A 11. Numeralo. ***Kardinala.*** Ti esas: zero = 0.
un = 1; du = 3; tri = 3; quar = 4; kin = 5; sis = 6; sep = 7; ok = 8; non = 9; dek = 10; dek-e-un = 11; dek-e-du = 12; dek-e-tri = 13; dek-e-quar = 14; edc. duadek = 20; triadek = 30 edc. cent = 100; duacent = 200 edc. mil = 1000; 1 000 000 = milion. Bilion esas problemo, nam en Usa e Francia, bilion esas mil milion (1 000 000 000), ma en Anglia e Germania, bilion = milion milion (1 000 000 000 000).

Exempli: Triacent duadek-e-quar = 324. sep milion okacent sisadek-e-tri mil duacent-e-non = 7 863 209. Kun granda nombri quale la lasta exemplo, on povas enuncar la sucedanta cifri: sep-ok-sis-tri-du-zero-non.

Ordinala. Obtenesas soldante a la kardinala nombri la sufixo **-esm-** e la dezinenci **o, a, e** segun bezono.

Exempli: Unesma (1ma) persono. La centesmo (100mo). Il venis duesme.

B 2. Reflektiva pronomo: Por la 1ma o 2ma persono, on uzas la sama pronomo (do: me, ni, vu, tu, vi) dum ke por la 3ma persono on havas specala formo, nome **su.** Ol recevas *nultempe* la finalo di l'akuzativo e pozesas *generale dop la verbo,* ma anke avan ita.

Exerci: Me exkuzos me pri la eroro. Vu mariajis vu a la damzelo N.
El dedikas su ad edukar infanti. Il vidis su en la spegulo. Folo flatas su ipsa.
La soldati su defensis brave.

B 3. Questionala pronomo: Noto: *La sama reguli qui valoras por la questional pronomo, valoras anke por l'altra originala pronomi.*

(1) **quo** uzesas se la questiono relatas ne ja determinita objekto or tota frazo, do la formo kun **o** ne dependas de ula individuo o kozo ed esas substantiva nociono.

(2) **qua** relatas irga objekto (individuo o kozo); on uzas la formo kun **a** quale substantiva o adjektiva nociono, do *"qua"* povas formacar la pluralo *"qui"* ed anke recevas la finalo **"n"**, do formacar *quan* e *quin,* ma nur se la pronomo remplasas la substantivo.

Exempli: Quon vu vidas? (on ne savas qua esas la videbla objekti, ka personi, animali o kozi). Quan vu vidas? (on ja ante savas ka la videbla objekti esas personi, animali o kozi). Quo (qua) efektigas la bruiso? (quo montras ke la questionanto ne savas la kauzo dum ke qua montras ke on savas la kauzo, ma ne la specal individuo respektive kozo). Quan vu salutis? (Certe on salutas nur determinita objekto, do qua e ne quo). Quon la patro dicis? Il dicis ne permisor ito. (La respondo esas frazo, do quo.) Quo esas plu agreabla a vu, hike vartar en la varmega chambro, o departar ankore ante la fino? (La respondo esas tota frazo, do quo). Qua esas plu konvenanta a vu, la verda o la blua tuko? (Qua, pro ke la questiono relatas determinita objekto, la koloro). Qua vinon vi komendis? Champanio, sioro? Qua qualesin internaciona linguo devas posedar?

B 4. Relativa pronomo: Por ta valoras la **sama** formi e reguli quale por la la questionala pronomi.
Exempli: A yuna homi qui esas sana, e tamen mendikas, on ne donas almono.
La libri quin vu kompris, ne esas justa. Me kredas ke la dicaji quin la profesoro hiere facis, esis miskomprenata quon me extreme regretas. La vetero esas kolda, e forta vento suflas quo ofte eventas en nia regiono.

C 3. Imperativo ed Optativo: La finalo esas **-ez** por singulara e pluralo.
Kande on uzas l'imperativa formo kun pronomo o substantivo, generale l'imperativo divenas optativo. Ma l'imperativo ed optativo diferas plu per la la eventual acentizo kam per la formo. Anke la finalo **ez** indikas la **Volitivo,** takaze la verbo expresas **intenco** o **deziro** o **skopo vizata.**

Exempli: Marchez! La mastro volas ito. Do komencez, siorino! Me pregas vu. La viro parolez nun; silences la virini! Ne klamez tante laute! La patro dormas Helpez! helpez! me dronas. Kande oldulo parolas, la yuni askoltez!
Me deziras ke vu venez a mea domo por vidar mea nov automobilo.

C 4. Kondicionalo di la prezento: La finalo esas **us ;** on uzas la kondicionalo se on intencas ideo qua ne esas fakto, ma nur eventuale posibla o nur supozo, dependanta de ula evento.
Exerci: Se vu sendus telegramo, la matro certe terorus. La hundo mordus se lu povas atingar vu. Me ne dezirus a vu tala kontrulo.

C 5. Helpanta verbo: Quale helpanta verbo servas la verbo **esar;** ma ol esas anke originala verbo.

D. Adverbo: *L'originala* adverbi ne havas specala finalo. La derivita adverbi havas la finalo **e.** On uzas l'adverbo en Ido plu ofte kam en mult altra nacionala lingui; nam on remplasas ofte ed oportune ula expresuro kun prepoziciono. Adverbo povas starar apud verbo, adjektivo od altra adverbo *ma nultempe nemediate apud substantivo.*
Exerci: La puero lernas diligente (verbo). Homo, tote adulta, shamez plorar pro tala desfortuno! (adjektivo). Damzelo, irez maxim rapide posible! (adverbo).

D 1. Adverbo derivita de la adjektivo: *Precipue on ofte bezonas la sequanta adverbi:* absolute, bone, certe, cetere, deslaute, diverse, eventuale, extreme, facile, fixe, freque, infalible, interna, konfidence, laute, nove, parole, partikulare, posible, precipue, probable, proxime, recente, reciproke, respektive, sat(e), sole, solidare, spontane, strikte, vane, vere, volunte.

E 4. pro montras la motivo o kauzo di l'ago o stando. *Precipue netransitiva e reflektiva verbi postulas tre ofte la prepoziciono "pro" (o kelkatempe "por" o "pri").*
Exerci: Despitar pro (pri) nevalida pasporto. Petular pro (pri) fortuno. Refujar pro pavoro. Gratular oficisto pro (pri) promociono. Ardorar pro amo.
Punisar pro furto. Dankar pro (por) afabla letro. Perisar pro tempesto. Preske mortar pro doloro. Gratitudo pro (por) honoro. Respekto pro vertuo. Agreabla pro l'oportuna tempo. Afabla pro la komerco.

E 5. pri esas ita prepoziciono qua relatas opiniono, judiko, koncerno e simila objekti (kelkatempe on povas uzar "pro" o "di").
Exerci : Joyar pri (pro) informo. Pavorar pri (pro) malico. Diskursar pri temo. Responsar pri ilua agi. Decidar pri acepto. Konferar pri stando. Informar pri departo. Ridar pri (pro) deshabileso . Indignar pri (pro) hezito.
Konsulto pri maladeso. Sorgar pri (pro) konduto. Indiferenta pri religio. Fiera pri (pro) lua edukeso. Sincera pri la povo. Instrukto pri (di) matematiko. Literaturo pri (di) alkoholismo. Superstico pri departar dum venerdio. Statistiko pri klubi. Renunco pri la yuro. Pretendo pri la kapitalo. Nociono pri plezuro. Raportanto pri (di)desfortuno. Sekreto pri (di) deveno. Timo pri posibla danjero. Profesoro pri (di) arto.

E 6. **sen** signifikas nehavo od absenteso; sen esas la kontrajo de **kun.**
Exempli: Marchar sen hezito. Parolar sen kanenco. Enirar sen formalaji. Recevar sen testo Esar sen infanti. Personi sen konoco pri lingui stranjera. Standar bone e sen akuta dolori. Mutoni sen pastoro.

F 3. **Infinitivo:** Provizore on memorez nur yena regulo: la *nura* infinitivo **sen** prepoziciono remplasas dependanta kun la konjunciono **ke;** la chefa e dependanta frazo havas la *sama* subjekto e la dependanta frazo remplasas generale la rekta komplemento di la verbo en la chefa frazo.
Exempli: La matro opinionas audar pazi. (Quon el opinionas? Ke el audas). Il pensas montrir a vu la dokumento (ke il montris). El esperas vidor morge la kuzino (ke el vidos). Il dicas ke il precize memoras pendir ibe ilua mantelo (ke il pendis).

Ma maxim ofte l'infinitivo havas avane, ta prepoziciono qua maxim klare montras la relato inter la korespondanta frazo e la infinitivo. La maxim frequa prepoziciono apud l'infinitivo esas **por**, ed expresas ula intenco o skopo, respektive la ideo, expresita da infinitivo kun **por** esas kauzo o motivo o skopo di ula vorto di la korespondanta frazo
Exempli: La chefo donacis a la kontoristo duacent marki por abolisar la momentala ditreso di ita. La pekunio ne suficas (por) komprar la du kavali. La fotografisto livos morge nia vilajo por habitar ilua domo en la urbo. La buchisto prenis bastono por punisar la despia puero. La ponto esas sat solida por durar kinacent yari. La ekonomo serchas moyeno por koaktar la servisto konfesar la ago.

F 4. **por ke.** Same kam l'infinitivo anke la konjunciono **ke** juntesas kun diversa prepozicioni, e la sama reguli valoras hike kam por l'infinitivo kun prepoziciono. La maxim frequa junteso esas anke hike **por ke.** Ol expresas la sama ideo kam "por kun infinitivo" ed uzesas vice ita:
(1) Se la subjekto di la chefa frazo e di la dependenta frazo esas diversa.
(2) Se **por ke** facas la frazo plu klara e komprenebla.

Por ke *postulas* **preske sempe** *la finalo* **-ez** *di la verbo.*

Exempli: La dramatisto donas a me la letro por donar ol a vu por ke vu lektez ol. La ambasadisto injeniis ta pretexto por ke vu havez konvenanta respondo se la direktisto questionas vu pri ta eventi. Moyeno ne existas por eskapar la morto por ke on povez eterne vivar. Prestez ad il duacent kinadek floreni por ke il povez pagar la debo, e por impedar ke il facus eventuale dessaja agi! Ne hezitez por ne falior l'oportuna momento!
(Ma on dicas plu bone: Ne hezitez por ke vu ne faliez l'oportuna momento (por) konfiskar la instrumento!).

F 5. **se** introducas dependanta frazo qua kontenas kondiciono, supozo, presupozo o similo.
Exemplo: Se vu dicas la vera kauzo, on ne kredas ol; se vu mentius, on akuzus vu pro ke vu dicis la neverajo.

G 4. **des** uzesas por transformar la nociono di la originala vorto ad olua kontreajo; la nova vorto esas *kontrasto* a la originala vorto ne nur negita. On uzas ol preske nur en familiara vorti, e plue oportas konsiderar ke la nacionala lingui posedas ofte aparta vorto kun altra radiko vice nia simpla vortifuro.
(Apta aparta vorti on trovas en quadrata kramponi [...]).
Exempli: ***Radiko (a)*** *Verbo:* desaparar, desbendikar, desengajar, desfaldar, desfrostar, deshonorar, desinfektar, desjoyar, desklefagar, deskolektar, [dispersar], deskompostar, deskonkordar, deskovrar, deskreskar [diminutar] deskrochar, deslaudar [blamar], deslevar [basigar], desligar, desmuntar, desordinar, despendar, desplezar, desprosperar, desqualifikar, dessigla, dessparar, dessalizar, desvolvar.
(b) *Adjektivo:* desbona [mala], deschasta, desdensa, desegoista [jeneroza]. desfacila, desfiera, desgaya, desglata, desgranda [mikra], desgrosa [tenua], deshabila, deshonesta, deskara, desklara, deskontenta, deslarja [streta], deslauta, deslibera, deslonga [kurta], desmulta [poka], desnobla, desnova [anciena], despia, desprofunda, despura, desquieta, desrapida [lenta], desricha [povra], dessaja, dessimpla, [komplexa], dessobra, dessovaja, dessuperba, destranqila, desutila, desvarma [kolda], desvasta, desyuna [olda], desyusta.
(c) *Tre rara substantivo:* desavantajo, desfortuno, deskurajo, desneto, desvigoro.

G 5. **ne** Da la prefixo ne la nociono esas negata. On konsiderez ke ta vortifuro esas speco de nova nociono dum ke la negivo **ne** aparte avan vorto indikas nur ke la nociono simple negesas, ma pro to la radiko ne altrigesas relate signifiko e senco.
Dum ke la *negivo* **ne** nur esas unesma grado di negar, la *prefixo* **ne-** plufortigante la nego altrigas la senco di la radiko en speco de simpla kontreajo, e fine la prefixo **des-** ne nur esas plufortiganta nego, ma rekta radikala kontrasto, do nuligo di l'originala senco.

Exerci: (1) Il salutis *ne afable* ma tamen ne *neafable* dum ke il regardis me tre *desafable.* (2) *Ne bendikar* l'infanti esas eventuale exkuzebla, mem morala. *Nebendikar* (to esas dezirar poke mala prospero e suceso) esas *nemorala* ma tamen eventuale exkuzebla dum ke *desbendikar* sua propra infanti esas absolute neexkuzebla e nepardonebla. To esas simple *desmorala.*

Exempli: **Radiko** ***(a)*** *Adjektivo:* necerta, nefixa, nekomoda, nekompleta, nemorala, neordinara, neperfekta, nepara, neposibla, nepotenta, nerekta, neutila, nevalida, nemediata.

(b) *Tre rara verbo:* neaudar, netrovar, nevidar.

(c) *Tre rara substantivo:* nemediato, nedependo, negratudo, nesavo.

G 6. **-isto** formacas nociono *(nur persono)* qua expresas:

(1) Ke ta persono havas a la radiko relato di profesiono o mestiero.

Exempli: **Radiko** ***(a)*** *Substantivo:* aferisto, aktisto, arkivisto, artisto, bankisto, barbisto, botisto, butikisto, dentisto, doganisto, farmisto, felisto, flutisto, forestisto, dardenisto, gondolisto, horlojisto, jurnalisto, juvelisto, kontoristo, mashinisto, taxiisto.

(b) *Verbo:* bakisto, bindisto, brokantisto, buchisto, chasisto, dresisto, duktisto, editisto, entraprezisto, exekutisto, fabrikisto, falchisto, forjisto, fotografisto, grabisto, jonglisto, judikisto, kantisto, kolektisto, konsilisto, kontrolisto.

(2) Ke ta persono okupas su reguloze o kustumale pri la ideo, expresita en la radiko, ma lu ne havas specale to quale profesiono o mesterio salariizita. Ta inkluzas persono quan esas partisano di ula sistemo o doktrino.

Exempli: **Radiko** ***(a)*** *Substantivo:* anarkiisto, biografisto, botanikisto, ciencisto, deisto, dramatisto, ekonomikisto, evangeliisto, farmaciisto, fetishisto, financisto, grenadisto, humoristo, idolisto, ironiisto, kapitalisto, kavalisto, metodisto.

(b) *Verbo:* amisto, auguristo, difamisto, divenisto, fantaziisto, furtisti, gimnastikisto, guatisto, kalumnisto.

(c) *Adjektivo:* feministo, humanisto, klerikisto, komunisto, realisto, solisto.

2. Exerco: (1) Pro la granda valoro quan la trezori havas, la bankisto extreme vigilas pri li por eventuale ne devar kompensar lia valoro. Cetere il asekuris li pri furto. (2) La judikisto gratulas la policisto pro la kurajo e precipue pro la ruzo quan il uzis por arestar la malfamoza anarkiisto. (3) Livez sen hezito la salono por ke vi ne koaktez me partikulare explikar ta desagreabla procedo! (4) Ka vu hungras? No sioro! Me esas sen hungro; me bezonas ripozar pro intensa laboro. (5) Se la nova chambristo ne akomodus su a la prezenta cirkonstanci, la chefo certe desengajus il. (6) La akushistino ne povis retenar su parolar itere pri la desfortuno quon me extreme regretas aparte pro eventuale neagreabla konsequo por vu. (7) Kar amiko, konsolez vu! Me montros me sat forta e prudenta por impedar eventuala akuzo quan me cetere ne timas. Vu kredas ke ta posibla evento ne nocos vu! No, probable ne!
La eventuala procesuro infalible demonstrus ke me esas sen kulpo pri ta trista acidento, respektive fato. Vere, me ne expozis me frivole a la grava danjero ke me riskas la vivo di la yuna matro pro la operaco.

3. Leciono

A 12. Puntizo La puntizala signi esas:
(1) punto **(.)**, (2) komo **(,)**, (3) puntokomo **(;)**, (4) questional signo **(?)**, (5) klamala signo **(!)**, (6) duopla punto **(:)**, (7) juntostreko o streketo **(-)**, (8) streko **(—)**, (9) parentezi **( )**, (10) kramponi **[ ]**, (11) embracili **{ }**.
Generale on uzas la puntizala signi same quale en la nacionala lingui. Preciza detaloza reguli ne povas ofresar kun nur mikra expliko. Tamen, ni povas donas certena konsilo pri la uzado di la *komo:*

(a) Komo separas *samvaloranta vorti,* rekte staranta l'un apud l'altro. *Exemplo:* Elefanto, leono, tigro e pantero esas animali di la varmega zono.

(b) Komo separas *samvaloranta frazi* anke se **ed** uzesas adjuntar l'un frazo a l'altro. *Exemplo:* Ucelo flugas, fisho natas, e heliko reptas. (Tamen, quankam komo separas diversa kozi, ol ne esas esenca avan la **ed** di la lasta kozo.)

(c) Komo separas *dependanta frazo* de la *chefa frazo* se ne ja ula vorto montras la komenco o fino di la dependanta frazo.
Exempli: Ni deziras a vu ke vu esez fortunoza en vua voyajo, e ke vu balde revenez sana. La servisto ne savas ka la gasto ja advenis.

(d) Plu granda adpozajo staras inter du komi.
Exemplo: La pala e sengrasa, yuna puerino, jacante sur lito e klozinte la okuli, semblas mortinta.

A 13. Frazokonstrukto e frazordino: Quale chefa principo valoras por amba

(1) On konstruktez e rangizez tale la frazi ke unalatere la idei, expresita en e de la frazi, povas maxim facile, klare e rapide posibla komprenesar, e ke altralatere la parolado esas fluanta e belsona, e plue ke la diversa idei adjuntas logikale, l'un ad altro!

(2) Rekomendesas generale uzar yena frazokonstrukto respektive vortordino: *subjekto, verbo, personal objekto, kozal objekto.* Tamen, notez:
- (a) La verbo esas kelkatempe kompozita kun helpoverbo (ofte esar).
- (b) Adverbi o reflektiva pronomi qui apartenas a la verbo, pozesas rekte *avan o dop* la verbo.
- (c) Prepozicionala expresuri esas ofte ye la komenco o fino di la frazo, o rekte apud la verbo se ta expresuri substitucas por adverbo.

(3) On pozas certena vorti quin on volas aparte acentizar, tre ofte ye la komenco di la frazo, (videz **A 10 akuzativo** e la gramatikala reguli).

(4) *On evitez segun posibleso tro longa periodi!*

(5) *Nacionala* kustumi povas konsideresar nur kun la restrikto ke li ne ofensas la logiko.

Exempli: La direktisto koncesis ad abstenisti aparta rabato. Veturisto ofris lua vehilo a la virino, tre fatigita per la penigiva marcho. En la pasinta yaro la uceli revenis tre frue de lia voyajo a sudo. Pos adveno avan la longa tunelo di la St. Gotardo, me marchas pede dum kelka hori tra tre romantika enireyo. Me pozis la valiso sub la benko sur qua me sidis, e tre joyis trovir tante bona sidilo de ube me nun povis juar la bela peizajo. Absolute oportas ke artificala linguo korespondas la logikala legi pro ke ta legi esas la maxim certe posible internaciona quo esas la rezulto de la asidua, internaciona kambio de idei en omna maniero e formo. Iton ed ultre ankore kelk atra kondicionin ni devas postular anke de Esperanto.

A 14 Augmento. La *komparativo* formacesas per prepozo di **plu,** respektive la *negativa* **min,** e la *superlativo* per **maxim,** respektive per **minim.** La komparilo esas sempre **kam.** La sequanta prepoziciono esas **de** od **ek.**
Exempli: "A" posedas duamil franki, "B" kinamil, "C" dekamil. do "B" esas plu richa kam "A", e "C" esas la maxim richa de li, dum "B" esas min richa kam "C", ed "A" la minim richa de li. La naturo ofte havas plu granda merito pri risanesko di maladeso kam la kuracisto. La nordala staciono esas min fora kam la sudala; la maxim proxima esas la centrala staciono. Qua koloro standas a la siorino plu bone, griza o bruna? (on ne dicez *maxim* ke nur du objekti komparesas!). Qua esas la maxim solida di ta drapi quin vu montris? Generale la maxim chera esas la maxim bona, sioro; ma de ta drapi me preferus ca; nam ol havas la maxim forta texuro.

Entote on uzas l'augmento nur takaze ke augmento o komparativo fakte prizentesas. Or kelkafoye on povas opinionar ke la objekto mankus quan la augmento relatas. Ma ta objekto esas eventuale expresata ne aparte, respektive tote supresata. p.e "Uzez la maxim granda prudenteso kande il intencus inquestar vu pri ta afero!" (La objekto quan la superlativo relatas, esas supresata; la tota frazo esus: "Uzez la maxim granda prudenteso *quan vu povas uzar."*). Ultre "Ilua frato esas ja plu olda viro." (On kompletigez : *kam on eventuale opinionas.*)

Cetere on konsiderez ke multa nocioni, specale adjektivi o verbi, esas neutrala relate interna quanteso ed intenseso kande li esas sole staranta, respektive kande li regardata quale nedependanta, primitiva nociono; tala nociono divenas plu vivanta nur en frazo, e la frazo nur kompletigas e fixigas la quanteso ed intenseso. Pro to ne esas paradoxa se on dicas ke la komparativo povas esar ulagrade diminuto di la primitiva senco en la pozitivo.
Exemple: olda: Quo esas olda? Kad objekto esas olda kande ol evas de *dek, sisadek, cent* yari? La nociono olda dependas absolute de la objekto a qua on atribuas ita qualeso. Hundo esas certe olda kande lu evas dek yari, dum ke homo kun ta evo esas ankore tre yuna.

varma: Ka la temperaturo esas kande ol havas sis o dek-e-sis gradi de varmeso? La nociono **varma** dependas de diversa cirkonstanci: sive la sezono esas printempo, somero, autuno o vintro, sive ni esas en Suedia, Germania od Italia. Pro to on povas dicar: La temperaturo esas plu varma hodie (e tamen ol havas nur 3 gradi de varmeso, ya eventuale 3 gradi de kold-eso. Kompreneble on povas expresar supera ideo anke per frazo: la temperaturo esas min kolda hodie.)

B 5. Demonstrativo. Generale on bezonas nur **ita, (ito, iti)** ofte kurtigita a **ta, to, ti.** Li povas relatar tam proxima kam plu fora objekto, e korespondas a la relativa pronomo. Ma kande oportas ke on acentez specale e plu strikte nociono per la demonstrativo, o kande du objekti komparesas, on montras la plu proxima (kompletigez: kam l'altra) per la duesma formo di la demonstrativo, nome per **ica, (ico, ici)** o **ca, co, ci.** (t.e. **ica = ita hike**).

Exempli: Ita medikamento ne povas nocar. Ita domi quin vu dextre vidas apartenas ad il. Ita rapieri plezas a me ne kam bone ici. Ito quon la maxim multa homi deziras, esas sano e mono: nam ica (nome mono) valoras nur poko sen ita (nome saneso).
La formo **ito** esas necesa pro ke on ne ja konocas la objekto di la deziro, e plue **ito** korespondas a **quo,** ne a **qua,** pro la sama motivo. Cetere se on expresas l'ideo di la relativa frazo per questiono, on questionas: "**Quon** (ne **quan**) la homi deziras?"
[Kustume on uzas **ta** o **ca** ecepte se la demonstrativo sequas konsonanto.]

B 6. Posedala pronomo:

1ma persono di la singularo:	**mea**	di la pluralo: **nia**
2ma persono di la singularo:	**vua, tua**	di la pluralo: **via**
3ma persono di la singularo:	**lua**	di la pluralo: **lia**
o maskula	**ilua**	(por omna genri)
femina	**elua**	
neutra	**olua**	

La reflektiva, posedala pronomo esas **sua** por singularo e pluralo di omna tri genri. Komprenende ol referas nur a la 3ma persono.
On nur:

(a) Povas uzar **sua** kande la posedala pronomo relatas la subjekto di la sama frazo.

(b) Devas uzar **sua** respektive **oportas** uzar **sua** vice **lua** o **lia** se miskompreno povas divenar kande on uzas nur la ordinara posedivo di la 3ma persono.

Kande omna supera pronomi uzesas quale substantivo (to esas: sola, sen substantivo), on ne bezonas preiranta artiklo definita, quale on ofte trovas che Franca.

Exempli: Me prestas a vu mea libri, donez a me vua! Mea frato kun lua amiko e lua (di l'amiko) infanti esas en la gardeno. Mea frato kun lua amiko e sua (di la subjekto) infanti. Vua avino amas la nepoti di mea avino multe plu kam sua. La instruktisto dicis a la patro ke il punisas sua (di l'instruktisto) infanti, ne lua (di la patro).

C 6. Reflektiva verbi: Ta verbi di qua l'ago relatas la propra subjekto, nomizesas *reflektiva* verbi. La plu frequaji esas:
abandonar su a pasiono, abonar su a revuo, adosar su a muro, akomodar su a la cirkonstanci, arogar a su ganar la pario, babilar inter su pri la fatalo, batar a su la pektoro, dedikar su a studiado, defensar su, disputar inter su, distingar su de infantesisto, envolvar su en elua mantelo, exkuzar su, expozar su a danjero, gardar su revokar, flatar su ipsa, gratular su pro suceso, insinuar su che sioro, su inklinigar devote, judikar su bela, konfidar su a guidisto, konsakrar su ad entraprezo, konsolar su per la fakto, kushar su (por dormar), lasar su tushar, laudar su pro audaceso, lavar su per sponjo, levar su (de lito), liberigar su de adverso, mariajar inter su, montrar su mala, nocar su ipsa, nomizar su equilibristo, nutrar su per rizo, obligar su facar ulo, organizar su por propagar, permisar a su questiono, precipitar su a kontrolo, prenar sur su ofico, preparar su lernar, prizentar su a la direktisto, prontigar su departar, proximigar su ad urbo, provisas su ye nutraji, restorar su per vino, regretar su l'evento, retenar su diskutar, sentar su kulpoza, separar su de klubo, sidigar su a stulo, tranar su a domo, transportar su de tero, venjar su pro insulto, vestizar su sorgeme, vidar su en spegulo.

D 2. Adverbo derivita de substantivo: Tala adverbi montras ne nur la maniero di agar, ma anke altra relati. Vice l'adverbo povas formacesar prepozicionala expresuro; do ta adverbo, per un vorto, = substantivo + prepoziciono. Ta qualeson ni nomizas **remplasajo di la prepoziciono.**
Exempli: amase (en o ye amaso) venar, ensemble (en o quale ensemblo) ludar, exkluze (quale, kun) la poemi, exemple (quale, ye) mencionar, fine (ye) adportar, force (per, kun) duktar, geste (kun, ye) disputar, inkluze (quale, kun, sub, ye) telegrami, inkognite (sub, ye) voyajar, interseque (kun. en, ye) departar, itere (quale, kun, per) pregar, komence (ye) dorlotar, nokte (dum, en, ye la nokto) venis la furtanto.

E 7. ante relatas *nur* tempo od evento qua *preiras* altro.
Exempli: ante tri monati, ante poka tempo, ante la kongreso, ante la fugo, ante la levo di la suno.

E8. pos relatas *nur* tempo od evento qua *posiras* altro.
Exempli: pos tri dii, pos sat longa tempo, pos dineo, pos la morto.

E 9. ad (o **a** avan konsonanto): montras direkto *(por)*:

(1) *Lokale*: departar a Francia, sendar a norto, acensar a monto, kavalkar a chaso, voyo a la teatro, letri a stranjera lando, ligar ad arboro, irar a lago.

(2) *Figurale*:. duktar a la skopo, konvertar a la Kristana kredo, granda joyo a (por) me, esar indulgema ad (por, kontre) servisto, agrabla a (por) onklino, pretendar a su la tota amaso, puniso a (por) infamemo, pensar a tristeso, afeciono a (por) lua mastro, edukilo a (por, di) mento ed anmo.

E 10 en, quo esas *interne* di ulo.

(1) *Lokale:* docar en (ye) universitato, raportar en (per) la sequenta numero, adresi en jurnalo, cirkular en (tra) l'urbo, lojar en la vicinajo, pluvarko en estala firmamento, en (sur) la ruro, advenar en (che) hotelo, celar en la domo, vehar en (per, sur) veturo, prenar en (per) manuo, sonar en l'oreli.

(2) *Tempale:* parolar en (dum) la debato, en (dum) voyaji en la exterlando, expektar en (ye, pos) du semani, en (dum) la krepuskala lumo, la progresi en (dum) la lasta yaro, en la fino di la yarcento, jermifar en (dum) la monato aprilo, furtar en (dum) nokto (o furtar nokte), en (pos) momento (o momente).

(3) *Figurale:* perfektigar su en (relate, pri) linguo, en (kun, sub) plena prospero, pensar en linguo patrala, en (sub) la plena lumo di la publikeso, la konvinkeso en (di) me, redaktita en angla linguo, regretar en su, joyar en su kordio, habitar en (sub, kun) paco, privata kontrato en (kun, sub) valida formo, helpar ulu en (pri) ditreso, kaptar en (per) lua propra paroli, egalesar en (relate, pri, per) tota detali, kanto en (de, ek, ye) versi, en quanta grado (quantagrade), en (sub) ita cirkonstanci, esar en situeso, kredar en (ad, ye) ita doktrino.

F 6. od (o **o** avan konsonanto) juntas vorti o frazi quale **ed.** Dum ke **ed** juntas objekti qui apartenas, l'un ad altro, **od** adjuntas objekti inter qui on povas selektar. (Videz anke **F2 ed**).

Exempli: Kad il preferas la granda o mola oranji? El savas certe la franca, (o) germana, (od) angla (o) linguo internaciona (kun la konjunciono od el savas nur un ek la lingui, ma sen od, el savas omna quar lingui.) Ka vu vizitis la kuzo en Berlin, o (ka) vua kuzo (vizitos) vu hike?

F 7. quankam (parenta: malgre ke) introduktas dependanta frazo qua montras kauzo, argumento o motivo en negativa senco, do ne valoranta o suficanta por ula vorto en la chefa frazo. (Komparez **E 2. malgre**).

F 8. **tamen** *(malgre)* havas la sama senco e signifiko kam **quankam** ma **tamen** ne povas introduktar *dependanta* frazo. La konjunciono **tamen** ofte uzesas en la chefa frazo quale korespondivo di **quankam** por plu forte acentizar la expresita ideo.
Exempli: Quankam la butikisto havis sat grava motivo por ne komprar ta frukti, l'agento tamen sucesis persuadar il ke il itere kompris li.
La koquistino recevis reprochi de sua mastrino quankam la gasti esis kontenta pri la dineo. La mariajo di elua filiino esas granda joyo a la matro, e ca tamen ploris quankam el savas ke sua filiino esas felica.

F 9. **ma** montras speco de kontrajo o kontrasto ad ula ideo, ed esas poke parenta a **tamen.** La konjunciono **ma** *(sen altra konjunciono)* ne povas introduktar dependanta frazo.
Exempli: La kantisto recevis kinacent marki quale salario; ma il ne esas kontenta pro ta (o en altra formo: *quankam* la kantisto recevis kinacent marki quale salario, il [tamen] ne esas kontenta pro ta, o: la kantisto ne esas kontenta quankam il recevas.......). La kesto enhavas exploziva materio; tamen la sendinto ne deklaris la kontenajo. (Quankam la kesto enhavas, la sendinto ne deklaris, o: la sendinto ne deklaris quankam la kesto enhavas).

G 7. **sen-** Prefixo qua indikas ke ula objekto o qualeso subisas manko o privaco. On povas prepozar **sen-** *nur avan substantivala radiko.* Se **sen-** esas avan *verbala radiko,* la mediato esas la substantivo derivata de la verbo.
Dum ke la prefixi **ne-** e **des-** altrigas ulgrade ed ulrelate la senco di la radiko en speco de kontrajo o kontrasto, la prefixo **sen-** altrigas la senco *sempre nur en la sola relato* ke la objekto mankas quan la radiko expresas.

Radiko **(a)** *substantivo:* senalkohola, senbarba, sendefekta, sengenra, senhara, senhonora, senkuraja, senmakula, sennuba, senpartia, senreligia, sensenca, sentare, senyura.
(b) *verbo:* (mediato: *substantivo*): sencesa, sendomaja, senfantazia, senintenca, senkritika, senkulpa, senpova, senpaga, senpene, senrepoza, sensuspekte, sentima, senvalora, senviva, sensorga.

G 8. **-iva** expresas ke on povas facar, o ke on esas kapabla facar to quon expresas la radiko. Ta radiko nur esas verbala.

(a) *tranzitiva:* absorbiva, afliktiva, atraktiva, deduktiva, defensiva, delektiva, distributiva, exekutiva, exhaustiva, expresiva, imaginitiva, impresiva, impediva, incendiva, infektiva, influiva, instruktiva, insultiva, izoliva, jeniva, kolektiva, konsoliva, konstriktiva, konvink-iva, lokiva, moviva, negiva, nociva, nutriva, omiva, perceptiva, persuadiva, perturbiva, produktiva, reflektiva, relativa, repulsiva, responsiva, seduciva, sentiva, subversiva, sufokiva, sugestiva.

(b) *netranzitiva:* efekiva, exploziva, fermentiva, mortiva, peniva, perisiva, regresiva.

G 9. -igar. *(Omna verbi. formacita per* ***-igar,*** *esas o divenas transitiva.)*
1. Efektigar ke ulo esas to quon la radiko expresas.
Radiko **(a)** *Adjektivo:* altrigar, beligar, blankigar, blindigar, certigar, densigar, ebriigar, egaligar, espruvigar, faciligar, familiarigar, fanatik-igar, fekundigar, fixigar, fortigar, glatigar, humidigar, inversigar, justigar, klarigar, kompletigar, konfuzigar, korektigar, legitimar, liberigar, necesigar, nudigar, nuligar, perfektigar, precizigar, prontigar publikigar, quitigar, realigar, sakrigar, sanigar, similigar, simpligar, utiligar, vakuigar, vanigar. *Anke:* desdensigar, desfaciligar, deslarjigar, desmoligar, destranquiligar, desvarmigar, desvastigar, desyunigar.

(b) *Substantivo:* amasigar, arkigar, centrigar, cindrigar, dupigar formuligar, gastigar, grupigar, magnetigar, monopoligar, nuancigar, pakigar, partigar, pecigar, sklavigar, spozigar, spozinigar (la sioro spozinigas), substantivigar, sufixigar, sumigar. *Anke:* senmemorigar, senkernigar, senkorticigar, senmobligar, senpiligar, senplumigar, sensheligar.

(c) *Netransitiva verbi* (ta verbi divenas transitivo per **-igar**).
angorigar, aparigar, chagrenigar, demisigar, desperigar, despitigar, dolorigar, dronigar, durigar, entuziasmigar, erorigar, faligar, faliigar, fermentigar, haltigar, hastigar, hipnotigar, iracigar, kurajigar, lumigar, mortigar, narkotigar, nauzigar, pacigar, penigar, shamigar, starigar, vekigar, velkigar.

(2). Se verbo esas radiko, **-igar** povas remplasar eventuale la nociono **lasar en la senco efektigar** quo eventas en *omna* ta verbi qui havas ja originala transitiva senco. Takaze **-igar** relatas sempre *altra* objekto quan on incitas efektigar l'ideo expresita en la radiko.
Exempli: La mastro queras bileto. Me se il ne volas querar la bileto, il do querigas t.e. il igas ke servisto queras la bileto. Simile esas: decidigar, demisigar, facigar, fugigar, instruktigar, jetigar, kustumigar, lernigar, lojigar, memorigar, pasigar, pasturigar, pendigar, portigar, preparigar, prizentigar, promenigar, querigar, repozigar, sonigar, venigar, vokigar.

Ma on ne povas mixar du nocioni: **-igar** e **lasar** samtempe en un **-igar.**
Exemplo: La gasto lojas en ula hotelo; nam me igis ke il lojas en la hotelo. Ma la senco esas altra, kande on dicas: "Me lasis a la servisto lojigar en la hotelo da la gasto." (La nociono lasar ed igar esas du separata agi qui ne povas mixesar en un igar.

3. Exerco: (1) La onklino vekigis la nevo ante ok hori; ma ca ne levis su, quankam il bone savas ke per ito il iracigos elu. (2) Ta voyo a la limito esas plu kurta e min penigiva kam ica. (3) Tamen la maxim multa homi sequas la dextra voyo, pro ke ol montras multe plu interesa peizajo kam la sinistra. (4) Vu povas vidar vu plu bone en la spegulo, se vu plu multe proximigas vu ad ol. (5) Nesanigiva kustumi, exemple fumar opiumo, o konsumar arseno, influas nocive la nervi, ed esas ofte la kauzo di plu frua morto. (6) Vua infanti vizitis nia ante du monati e nia venos tri o quar semani en lua vakanco por vizitar vua. (7) Ka vu intencas en ica somero restar en nia urbo, o ka vu preferas voyajar a la maro? Quon vu plu volonte facas? Certe me multe plu volunte restas kun mea spozino en nia urbo kam irar sen el a voyajo. (8) Pos multa exkuzi la voyajanto klozis la pordo di la chambro, en qua yuna siorino momente su lavis. Ma la spozo di ta siorino ne esis kontenta pri to; sen hezito il querigis policisto por notar la nomo di la voyajanto. (9) La sentima viro liberigis la senkulpa siorino de la manui di ta senshama kanalio. (10) Mea gefrati e lia nutristo akompanos vua blinda fratino en l'instituto por blindi, od a nia pastoro. (11) Sufokiva tuso atakis la nesano, quo plu multe ezhaustis lua resistiveso, kam lua gardisto kredis. (12) Seduciva okaziono esas ofte la periso di sensorga, vertuoza homo. Ni povas konstatar multa kazi, en qui homi expozis su a tala danjero, ed anke perisis en ol. La maxim bona impediva moyeno por to esas sencesa, atraktiva laboro, peniganta la korpo e mento. (13) Mea patrono deziras blua o griza laci; ti quin vu donis a me plu frue ne plezas ad il, quankam li kustas tri centimi plu kam ica laci. (14) La leono precipitis su a mea kavalo; ma en ita momento me audis pafo, e la bestio rulis en lua sango. (15) Se vu donacas a ni vua krayono, ni donos ica duadek plumi a vu quankam ici plu multe valoras kam ita.

4. Leciono.

A 1. (adjuntajo): La primitiva litero **w** konservesis nur en poka vorti: wato, westo, wiskio, wisto. Ol havas pronunco quale Angla **w,** e similesas **u** . La litero **w** esas tre rara en altra lingui, ed en Germana pronuncesas **v.** Altre, ni trovas la sono di **w,** ma ne la aktuala litero

(1) Pos **g** en anguilo, guardo, guatar, guidar, sanguina.
(2) Pos **q** en quar [kwar], questiono, quankam, quanto.
(3) Kande **u** trovesas avan **a, e, o** od **i,** en plurisilaba vorti.

*La **u** ne recevas acentizo.* Do, tenua [TENwa], manue [MANwe], linguo [LINGwo], revuo [REVwo], portui [PORTwi].

A 15. General adjektivi. *Exempli:* altra, cetera, ipsa, irga, kelka, multa, poka, nula, omna, plura, quala, quanta, sama, singla, tala, tanta, ula. L'adverbo relatanta *altra* o *sama* esas **kam.**

Exempli: De altra homo kam vu me ne aceptas ta reprocho sen venjar me pro ta. Lua filio studias segun la sama metodo kam vu.

(1) Ta general adjektivi formacas analoge la pronomo (komparez **B 3, Noto 1**), la formi kun **o** od **i** kande li esas substantivigata. Do la formo kun **o** relatas nur ne ja determinata objektivo, o tota frazo, *nultempe,* determinata kozo od individuo.

(2) Tala e quala, e same tanta e quanta esas korespondanta vorti.

Exempli: Anke en tala kazi qualin vu momente rakontis, ta kuracisto ja ofte sanigis lua kuracisti. Ne tante bruisez infanti! nam la patro dormas. La letro di la fratro kontenas kelko bona e vera; ma multo esas certe ne segun l'opiniono di il ipsa. Singla fakto ne ja pruvas ke ta principo esas justa. Prenez tam multo kam vu volas!

A 16. Literelimino: Pro la belsoneso on povas eliminar

(1) La **d** en **ad, ed, od,** precipue avan konsonanti.
(2) La **i** en **ita, iti, ica, ici,** precipue dop vokali.
(3) La finalo **a** en l'artiklo e generale en omna adjektivi, prefere en la general adjektivi ed en l'adjektivi kun sufixi ed avan vokali.

Ma on ne eliminez la literi se povus divenar miskompreno de to!

Exemplo: Quante la ago di mea vicineso plezas a vu? (On ne devas dicar l'ago pro konfundeso kun lago.)

A 17. Nerekta frazo (raportata parolado): Sub nerekta frazo, on komprenas yeno: ula enunco o parolo quan ulu facis, komunikesas da altru *en dependanta frazo,* ne en chefa frazo. On uzas en nerekta frazo la sama tempo e modo quan la parolinto uzis dicante ol.

Exempli: Il dicis ne savar quale on povos facar chanjo. (Rekta frazo: Me ne savas quale on povos facar chanjo.) La instruktisto dicis ke ni ludez kun vi.
(Il dicis: ludez!). La kuzo opinionis ke ne esis posibla presavar l'adveno di la voyajisto. (La kuzo enuncis: ne esis posibla presavar.)

A 18. Derivo di la substantivo:
De la adjektivo: De ti, divenas segun cirkonstanci *personala* o *kozala* nocioni La sama substantivigita adjektivo povas signifikar eventuale individuo o nur nepersona, senviva objekto. Nur la frazo montras qua nocionon on intencas. Cetere on havas kelk atra posibleso por dicernar la persono de la kozo e inverse. Ma la maxim multi havas ja definitiva senco, t.e. la sequanta:

(a) *Personala substantivi:* absento, adulto, adverso, avaro, bono, celibo, ciniko, civilo, demokrato, ebrio, egoisto, eklektiko, emerito, erotiko, fanatiko, fatuo, felico, fianco, folo, forto, galanto, gurmando, hipokrito, indigeno, insolento, interno, intimo, invalido, jaluzo, kanibalo, karo, katoliko, klasiko, klaudikanto, kleriko, koketo, komiko, kompetento, kosmopolitano, kriplo, lunatiko, mediato, miopo, mistiko, muto, naivo, nesano, nelibero, nericho, nesajo, neyuno, nigro, nobelo, nomado, novo, orfano, ortodoxo, parento, patrioto, pesimisto, pio, potento, privato, profano, rebelo, romantiko, sajo, sanguino, santo, sensualo, skeptiko, skolastiko, somnambulo, sovajo, stoiko, strabo, stranjero, subalterno, surdo, suvereno, vandalo, vicino, vidvo, virgo, virtuozo, yuno, yusto.

(b) *Kozala substantivi:* bluo, dezerto, fosilo, infinito, integro, komplexo, konsonanto, kontinuo, korelato, kurbo, liriko, mediato, orto, perspektivo, prezento, quadrato, rapido, rekto, rondo, sengrasa, singularo, sinonimo, skarlato, solo, superfluo, transverso, uniformo, vakuo. varmo.

(c) *Animala substantivi:* efemeri, femino, maskulo.

B 7. La nedefinita pronomo di la triesma persono en la singularo esas **on** (on = homo o homi qui pro irga motivo ne nomesas plu precize).
Exempli: On esperas ke il ganos le proceso. On interdiktis parolar pri ta disputo.

B 1, A4 (adjuntajo): Por povar dicernar eventuale la genro, on povas uzar vice la sengenra pronomo di la triesma persono en pluralo **li**, la formi **ili** (maskula), **eli** (femina), o **oli** (neutra). On povas uzar ta formi vice la simpla formo **li** se la frazo bezonas pluklarigeso per to, ed **oportas** uzar li se povus divenar miskompreno kande on nur uzas l'ordinara formi.

Exempli: On interdiktas ke siori e siorini samtempe vizitas la muzeo; ili povas vizitar ol mardie e venerdie, ed eli merkudie e saturdie. On vidas en l'agro viri e virini kun kavali. Semblas ke ili kontestas ad eli la yuro uzar oli quale tiranimali. Ma segun mea opiniono eli esas justa; nam oli apartenas ad elia mastro. ne ad ilia. Supozeble la disputo divenis de to ke elia mastro permisis ad ili uzar oli, ma certe nur kande eli ja finis sua (elia) laboro.

A4 e B6 (adjuntajo): Tote sama on povas indikar la genro di la objekto quan **lua** o **lia** relatas, do formacar segun bezono: **ilua, elua, olua, ilia, elia, olia.**
Exempli: Pro quo vu prenis elua sketili e ne vua? Redonez elua e prenez vua. Elua filio e la kuzino di vua mastrino intencas mariajar inter su. Elua evo esas triadek yari, ed ilua duadek-e-du. Vu eroras sioro; nam la frato di la fiancino rakontis a me ke elua evo esas duadek-e-du yari dum ke ilua esas ita evo quan vu atribuis ad el. Sioro R., siorino K. ed ilua (lia pozesas se la infanti di R. e K. esus mencionata) infanti esas mea heredanti. Ma pro ke elua infanto ja mortis, heredas anke ilua genitori.

C 7. Simpla tempi di la pasiva: Ti formacesas per la participio di la pasiva en **prezento** e la *korespondanta* formo (tempo) di helpanta verbo.

Prezento:	me esas laud**a**t**a**
Imperfekto:	vu es**i**s laud**a**t**a**
Futuro:	il es**o**s laud**a**t**a**
Kondicionalo:	el es**u**s laud**a**t**a**
Imperativo ed Optativo:	es**ez** laud**a**t**a**
Infinitivo di prezento:	es**ar** laud**a**t**a**
Infinitivo di preterito:	es**ir** laud**a**t**a**
Infinitivo di futuro:	es**or** laud**a**t**a**

D 3. Original Adverbi: Ti ne havas specala finalo.
(1) *Adverbi kun diversa senco* (anke plurasenca): anke, ankore, apene, cirkum, extra, forsan, mem, nur, preske, seque.

D 4. Tempala Adverbi:
(1) *Originala:* ankore, apene, balde, hiere, ja, jus, kande, lor, morge, nun, ofte, olim, quik, retro, sempre, seque, subite.
(2) *Derivita:* (videz **D 1.** de adjektivo): frue, future, prezente, tarde. (Videz **D 2.** de substantivo): matene, jorne, vespere, nokte, semane, monate, yare, momente, komence, fine, printempe, somere, autune, vintre, sundie, mardie edc.

D 5. Lokala adverbi:
(1) *Originala:* hike, ibe, infre, retro, supre, ube.
(2) *Derivita:* (videz **D 1.**): alte, base, dextre, interne, sinistre. (Videz **D 2.**): este, norde, sude, weste, dome, heme, rure, urbe, fine, komence.

E 11. **di** havas yena senco: *apartenar ad, propajo di.*

Exempli: Komenco di januaro; formo di linguo; stradi di (en tra) urbo; profito di (por a) richi; habitanti di (en) vilajo; homi di (de) simila sociala situeso; universitato di (en) nia urbo; dialekto di Suabani; chefurbo di Bavaria; membri di societo; profesoro di (pri) medicino; paragrafo di (de, ek) lego; la mezo di katedralo; l'existo di ta animali; rejo di (en) Persia; kanti di (en) paco; saporo di (de) la kastani, fonto di la deskonkordo, la semblo di bona puero, standardo di klubo, hemo di (por) amiko, revuo di (da) sioro M.

Noto 3. (1) Per la verbo **esar** on povas formacar frazi quale: Ta kastelo esas di mea avo, *od* ol esas proprajo di mea avo, *od* ol apartenas a mea avo.

(2) Vice la genitivo di la personala pronomi on uzas plu bone la posedala pronomi, p.e. La domo di me (mea domo) staras dextre. L'onklino di el (lua o elua onklino), mortis hiere. Vu trovos la vesti di ni (nia vesti) en l'armoro.

E 12. **da** montras individuo od objekto (kozo, kauzo edc.) qua *igas, facas o efektigas* ulo. Pro to, on prefere trovas **da** en frazi kun pasiva senco, p.e. profeto sendita da Deo; kristiani persekutita da la Romani; komto sequata da ilua servistaro; poemi da ta poeto; en la kombato da (de, di) la Angli; la vizajo esas brunigita da la suno; la kapo esas kovrita da (per) nigra chapelo; la bruiso esas efektigata da veturi.

Noto 5. Se dependanta frazo kun la partiklo **ke** substitucas da infinitivo, la originala subjekto di ta frazo aceptas la prepoziciono **da.** La frazo recevas quaze pasiva senco kun verbo en l'aktivo, p.e. La stranjero audis klamar lua nomo da telegramisto (il audis ke telegramisto klamas lua nomo); Il ne lasas lua ofensar da libera parolo (il ne lasas ke libera parolo ofensas il); Il vidis durigar da la virino la marcho (il vidis ke la virino durigas la marcho).

G 9. (adjuntajo). igar: Pro la sama kauzo, verbo kompozita per la sufixo **igar,** havas la objekto quan la sufixo-verbo **igar** relatas, apud su kun la prepoziciono **da.** Nam **omna** verbo kun la sufixo **igar** substitucas dependata frazo.

Exempli: (1) Beligar gardeno = igar ke gardeno esas (o divenas) bela.
(2) Korektigar manuskripto = igar ke manuskripto esas korekta.
(3) Amasigar oro = igar ke oro esas amaso.
(4) Spozigar sioro = igar ke sioro esas spozo.
(5) Desesperigar instruktiso = igar ke il desesperas.
(6) Dormigar infanto = igar ke lu dormas.

Se l'originala verbo esas ja transitiva, e ne nur ita ma anke la sufixo-verbo **igar** havas rekta komplemento (akuzativo), la rekta komplemento di la dependanta frazo restas anke l'akuzativ-objekto di la chefa frazo (kun la kompozita verbo per **igar**) dum ke **igar** recevas olua rekta komplemento per la prepoziciono **da.**
Exempli: (1) L'advocato savigis da la kliento la tempo = il igis ke la kliento savas la tempo. (2) Kelka laboristi suspektigis da la chefo la kasisto = li igis ke la chefo suspektas la kasisto.

Kelkafoye objekto mankas quan **igar** relatas. Se on nun partigas, l'un frazo en du, on devas kompletigar la dependanta frazo per **on** quale subjekto.
Exempli: (1) La oficisti pasis la barilo (do, il ipsa pasis tra la barilo).
(2) La oficisto pasigis la barilo = il igis ke irgu (on) pasis la barilo (do, ne il, ma altra homo pasis la barilo). (3) La oficisto pasigis da la voyajanto la barilo = il igis ke la voyajanto pasis la barilo. (4) Il punisigis la furtinto = il igis ke on punisis la furtinto. (5) Il punisigis da l'oficistaro la furtinto = il igis ke l'oficistaro punisis la furtinto.

E 13. de montras (1) *La departo, origino, deveno, derivo* e.c. tam lokale e tempale kam figurale. *Exempli:* dependar de propozi; extraktar de l'europeana lingui; rezultar de la kustumo; separar su de la klubo; distingar su en la suedana linguo; havar profito de (per, ye) la uzufrukto; abstenar de biro; departar de la vidpunto; de Berlin; de Anglia; ekpulsar de lua domo; mendikar de oficero; lernar de (ek, per) la historio; venar de la chaso; querar de (ek) la kunveno; falar de stulo; salto de kavalo; pendar de la plafono; de quar semani esar malada; de ta dio: heredar de l'avino; la koloro desaparis de il; dispensar de (ye pri) ceremonio; atakar de la dextra flanko; esar kontento de (pri, pro, ye) irgu.
(2) *La konteno, quanteso, plenigo o mezuro.*
Exempli: un horo de marcho; glaso de aquo; tri metri de rubando; ponto longa de du kilometri; barelo plena de vino.

Notez: (1) On darfas juntar **de** ad altra prepozicioni: de-pos (duro di tempo); de-kande; de-longe; de-lore; de-pose; de-nun; de-dop; de-sub, e.c.
(2) La prepozicioni **di, da, de** esas poka parenta; pro to on kelkafoye hezitar qua esas uzenda. Ma on bezonas nur reflektar: **di** = proprajo (apartenas a); **da** = autoro (qua facas); **de** = deveno o quanto.
Exempli: (1) La linguo di (de, da) la Delegaciono (segun ke on konsideras la relato inter la linguo e la Delegaciono, on povas selektar inter di, de o da).
(2) Pos multa yari di (de) separeso li intervidis su. (3) Homi de (di altrigas nur tre poke la senco) ta sociala situeso ne bezonas facar tala ceremonii.
Ta portreti esas di me = oli esas mea proprajo; ta portreti esas (venas) de me = me esas la modelo; ta portreti esas da me = me facis oli.

F 10. nam introduktas chefa frazo; ta kontenas l'argumento o motivizo di **preiranta** ideo.
Exempli: (1) Ni ne povas vizitar el; nam el esas malada. (2) Omni livos nun ni; nam ni esas nun povra. (3) Me kredas ke sturmo balde venos; nam l'aero esas varmega e pezoza.

F 11. kande introduktas dependanta frazo, e relatas nur *tempala* eventi.
(On povas plu ofte selektar inter l'uzo di **kande** e **se** segun ke on konsideras tempo o kondiciono.)
Exempli: (1) Kande ni venis, li jus livis la restoreyo.
(2) Kande la uceli rivenas, la printempo esas proxima.

F 12. Kad (Ka) introduktas dependanta frazo qua montras ke ulo esas dubitebla, ke ulo esas questiono; on ne savas certe kad ulo eventis od eventos. Pro to ol servas por introduktar *dependanta questioni.*
Exempli: (1) La prefekto volis pruvar kad lua suspekto esas justa
(2) La raptisto certigis su kad il povos tote konfidar lua sekretajo a la viro.
(3) L'advokato ne savas ka lua kliento esas kontenta pro (pri) ta sumo.

Notez: *La konjunciono* **ka** *plu ofte uzesas pos simila verbi od expresuri kam:* atencar, certar. certigar, dubitar, egala, examenar, explorar, konstatar, pruvar, questionar, restar, sama, savar, vidar.

G 10. -es- esas sufixo montrar (1) *Qualeso o stando di ula objekto.* La **-es-** esas la radiko di la verbo **esar** ed uzesas formacar la nekonkreta senco di nociono p.e. **quanta** = quo quanto?, ma **quanteso** = ideo di quanto.
Simile, avara ed avareso bela e beleso, blinda e blindeso, malada e maladeso, quala e qualeso, utila ed utileso e.c. Do, la adjuntado di **-es-** chanjas adjektivo a substantivo qua signifikas abstraktita qualeso.
(2) *Pasiv-abreviuro, kande soldita a verbo transitiva.* On darfas adjuntar irga parto di la verbo **esar.** Do, *videsar = esar vidata, trovesas = esas trovata, kredesis = esis kredata, e.c.* Fakte ta pasiv-abreviuro anke havas la senco: *esar tala qual indikas la radiko, p.e.*
utilesar = esar utila, egalesar = esar egala a ..... similesar = esar simila a.....
profetesar = esar profeta o profeto, hipokritesar = esar hipokrita o hipokrito.

G 11. -ey- esas ta sufixo qua montras *loko.*
(1) En qua *kustumale* exercesas ita agemeso quan la radiko expresas. Pro to esas *preske sempre radiko.*
(a) Verbo. *Exempli:* administreyo, balneyo, bivakeyo, bucheyo, depozeyo, drinkeyo, embuskeyo, etapeyo, fabrikeyo. forjeyo, gardeyo, gimnastiko, halteyo, imprimeyo, kampeyo, koqueyo, laboreyo, laveyo, lerneyo, litografeyo, lojeyo, manjeyo, melkeyo, mueleyo, observeyo, paseyo, pastureyo, pregeyo, promeneyo, rafineyo, redakteyo, refujeyo, restoreyo, resideyo, rosteyo, senteyo, sepulteyo, sideyo, tualeteyo, vendeyo

(b) Substantivo (rare). *Exempli:* agenteyo, doganeyo, oficeyo.

(2) Loko en qua personi, animali o kozi *kustumale* esas.

Radiko **nur** substantivo. *Exempli:* abateyo, abeleyo, ambasadeyo, armeyo, ceneyo, erikeyo, ermiteyo, fasaneyo, feneyo, floreyo, formikeyo, fromajeyo, garbeyo, gasteyo, glacieyo, haneyo, hundeyo, kaneyo, kanabeyo, kanceleyo, kolombeyo, konsuleyo, koreyo, lakteyo, legateyo, libreyo. linjeyo, mineyo, ministreyo, monakeyo, orfaneyo, osteyo, ostreyo, prefekteyo, registreyo, rizeyo, sableyo, sekretarieyo, seleyo, tombeyo, uceleyo, vespeyo, vesteyo, vetureyo, vildeyo, viteyo.

G 12. **-oza** dignifikas *plena de, provizita ye, kontenanta* ta substanco quan la radiko montras.

Radiko (a) *Substantivo:* aeroza, ambicioza, anguloza, apatioza, aquoza, arboroza, argiloza. aromoza, barboza, boskoza, brechoza, celuloza, chancoza, ciencoza, danjeroza, delicioza, demonoza, dentoza, defektoza. desfortunoza, dornoza, fairoza, famoza, fangoza, farinoza, feltoza, feroza, fibroza, figuroza, fishoza, flamoza, flegmoza, flokoza, floroza, folioza, fortunoza, fruktoza, fuligoza, furoza, gasoza, genioza, giboza, glorioza, gluoza, gracioza, gradoza, granoza, grasoza, harmonioza, herpetoza, hornoza, impetuoza, intelektoza, ironioza, kaloza, kapricioza, karitatoza, karnoza, kartilagoza, kavernoza, kernoza, komfortoza, konciencoza, korpoza, kretoza, krispoza, kropoza, krustoza, kuboza, kuproza, laktoza, lanoza, lanugoza, leproza, luxoza, makuloza, malicoza, mamoza, marmoroza, marshoza, majestoza, melankolioza, metaloza, metodoza, mieloza, misterioza, morvoza, mukoza, muskuloza, nervoza, nuancoza, nuboza, oleoza, ombroza, ondoza, ozonoza, parfumoza, pasionoza. pechoza, periodoza, pestoza, petroloza, pezoza, piloza, pintoza, podogroza, poezioza, polvoza, pompoza, populoza, poroza, precoza, pulpoza, pusoza. rabioza, radioza, reguloza, religioza, reumatismoza, rezinoza, rigoroza, ritmoza, rokoza. rozoza, rustoza, rutinoza, sabloza, saloza, sangoza, sentimentoza, seroza, silicoza, simetrioza, sinusoza, skalioza, skistoza, skrofuloza, skrupuloza, slamoza, splitoza, spritoza, steloza, stonoza, sturmoza, sukoza, sukroza, sulfuroza, sulkoza, sunoza, supersticoza, talentoza, tinioza, trikinoza, truoza, ulceroza, varioloza, veinoza, venenoza, ventroza, vermoza, vertebroza, vertuoza, vervoza, vigoroza, viloza, vildoza, virusoza, volkanoza, voluminoza, voluptoza.

(b) *verbo (mediato la substantivo):* afecionoza, angoroza, audacoza, bonvoloza, ceremonioza, decoza, doloroza, envidioza, favoroza, febroza, fervoroza. fumoza, furioza, gratudoza, hastoza, hungroza, inflamoza, injenioza, iracoza, joyoza, judikoza, kalumnioza, kompatoza, kriminoza, kulpoza, kurajoza, lumoza, meritoza, mizeroza, moldoza, nebuloza, odoroza, ordinoza, pezoza, pluvoza, pudoroza, respektoza, ruzoza, saporoza, shamoza, silencoza, simpatioza, tendencoza, tumultoza, valoroza, violentoza, vivoza, zeloza.

4. **Exerco.** (1) Kande nia kuzino venis adheme, el quik trovis la klefili quin el opinionas perdita. Joyigita da tra trovo, el recevas sua plu frua gayeso; pro to el ludis ario da la famoza kompozisto Mendelssohn. (2) En la sama tempo (samtempe) la ja extreme fatigita e hungroza detachmento esis atakata de omna quar lateri da grandnombra trupi di sang-vida sovaji. Ici esis jorne en ul embuskadeyo, e kande la maxim multi de nia brava soldati dormis sensorge, la sovaji cirkondis silencoze ti. La konfuzeso di la detachmentani , kredanta su en perfekta certeso, esis tre granda. Preske omna soldati esis mortigata, e nur kelke poka de li povas eskapar (ad) tormentoza morto; nam ta sovaji kustumis ne quik mortigar li kaptiti ma uzar lia korpi quale skopoplako por exercar sua habileso e certeso pri (di, ad) la manuago di divers armi. (3) La barbisto iris por vidar kad il ne trovas ula radiko, apta por (ad) acelerar la risanigo di la febroza vundito. (4) Tote egala ka to esas avantajoza o quon me konsilis a vu; vu esez avertata da (pro, per) vua antea desprospero itere esar implikata en tala aferi! (5) Hiere siori e siorini acensis la videyoza monto B. Ili (la siori) sequis la rekta acenseyo dum ke eli (la siorini) kun (sur) muli prenis (sequis) la voyo ordinara, ma multe plu longa kam ita. Tamen eli advenis a la somito plu frue kam ili quankam eli devas decensar de oli (la muli) preske 600 metri sub la suprajo. (6) En la halteyo vu vidos viri e virini qui prizentas (ofras) su por guidar vu. Ili postulas de on kin franki, ed eli nur tri franki. Tamen me konsilas engajar nur ili; nam ili havas plu granda konoci pri(di, ad) la la interesiva monumenti dil urbo kam eli. (7) Sen esir remarkata da la policani la raptisti sucesis eskapar en lia refujeyo. Ma ibe plura policani esis celinta su. Kande nun ti tranquile dormas, ici atakis samtempe la dormanti quik pos audir la parolo de (di) sua komandanto: "La armi esez prontigata!" La rapitisti kaptata da la timo esor quik mortigata, esis vinkata tre facile. Sen ke mem un pafo esis facata, la rapisti rezignis pri (ye) fato. (8) La fabrikisto preparigas da ilua injenioro nova modelo di qua l'apteso ja esis examinata e pruvata. Ol diferas en (per) kelka importanta detali de la antiqua(o). (9) Vu devas sorge atencar ka la laboristi obedias precize vua imperi: nam me tre dubitas ka la muldo bone sucesos se nur irga mikra neglijo eventos.

5. Leciono

A 19. Frazo sen videbla subjekto. Kelka lingui ne povas formacar tala frazi. Takaze li uzas preske sempre la pronomo dil neutro (qua relatas kozo) quale nedeterminata subjekto. Ta nedeterminata subjekto (ol) ordinare ne tradukesas en nia idiomo; ma on povas segun cirkonstanci tradukar ta **ol** di nacionala linguo per nia **ito** o **to.**

Exempli: Semblas ke il audas dicar la samo da plura personi.

Nun komencas pluvar; pro to certe tre agrabla a ni balde esor en la vilajo.

Suficas a me esar sana e bonhumora; vere me certe prizas posedar mono. Ma se to (= posedar mono) ne esas posibla, me preferas la saneso al richeso.

Kompreneble, ta verbi povas uzesar anke kun determinata subjekto. Ma kelka verbi nultempe havas subjekto, do esas **sensubjekta** verbi; p.e. jornas, nebulas, nivas, noktas, oportas, pluvas, ventas.

A 20. Komparado. La partiklo dop kompariva vorto tradukesas sempre per **kam.** Do ni havas (1) **tam......kam.**

(2) **quante......tante** o **tante.......quante**

(3) **quale......tale** o **tale quale.**

Exempli: Multa progresiva samideani parolas nia linguo internaciona preske tam fluente kam la patrala. Se vu refuzas aceptar ta kozi, to aspektus tote tale quale se li ne sat bone plezus a vu. Quante plu balde vu kompensas vua debo, tante plu certe vua kuzo esos pronta helpar vu.

Notez: (1) **tam.....kam** uzesas se la **sama** qualeso atribuesas a komparenda objekti, o se **un** objekto havas du *diversa* qualesi en la **sama** grado.

(2) **tale.....quale** e **tante.....quante** uzesas se du objekti kun diversa qualesi komparesas.

(3) **tale.....quale** relatas la qualeso (speco, formo) dum ke **tante..... quante** relatas la quanteso (nombre, grado).

A 18. (adjuntajo) Derivo di la substantivo:

(2) *De la participo.*

Ta formo di la participo (prezento, preterito, futuro) esas uzenda qua maxim bone montras la tempala relato. Nature derivas de la participo preske sempre.

Exempli: (a) Adjuntez **-anto** *(prezento):* abstenanto, administranto, adolecanto, adoranto, akompananto, akuzanto. amanto, arbitrano, asistanto, aspiranto, atakanto, bonvivanto, debutanto, defensanto, deliktanto, denuncanto, depozanto, desertanto, difamanto, diletanto, dronanto, duelanto, dukanto, edukanto, envidianto, examenanto, exekutanto,exploranto, fabrikanto, flatanto, fondanto, fumanto, furnisanto, garantianto, gardanto, guidanto, guvernanto, helpanto, heredanto, improvizanto, incendianto, inicianto, inquestanto, intercesanto, interpretanto, intriganto, invadanto, inventanto, juranto, kalumnianto, kolektanto, komandanto, komisanto, komplimentanto, koncilianto,

kongresanto, konjuranto, konkuranto, konquestanto, konservanto, konsilanto, konvulsanto, kooperanto, kreanto, kreditanto, kriminanto, kritikanto, kurtezanto, laboranto, lektanto, lernanto, liquidanto, luanto, ludanto, migranto, militanto, mortanto, musikanto, naviganto, negocianto, observanto, operacanto, opozanto, perianto, parolanto, pasanto, pasajanto, pekanto, pilgrimanto, plendanto, posedanto, predikanto, pretendanto, prezidanto, promenanto, propozanto, protekt, provizanto, provokanto, pruntanto, raportanto, recensanto, redaktanto, redemtanto, refujanto, reklamacanto, rezidanto, reneganto, reprezentanto, sakrilejanto, salvanto, sekundanto, sequestranto, simulanto, spektanto, spionanto, strikanto, sucedanto, supleanto, subskriptanto, tedanto, tentanto, tradukanto, trahizanto, tratanto, trbutanto, tutelanto, uzufruktanto, uzurpanto, vejetaranto, venkanto, vicianto, vivanto, vizitanto, voyajanto, zelanto.

(b) **-into** (preterito): akompaninto, akuzinto, atakinto, denuncinto, desertinto, droninto, falsinto, fondinto, inventinto, jurinto, kreinto, kulpinto, pekinto, refujinto.

(c) **-onto** (futuro): atakonto, duelonto, guidonto, heredonto, kongresonto, konstruktonto, sucedonto.

B 8. Derivita pronomo, Se la finalo **a** di generala adjektivo substitucas per **u,** de ta naskas pronomo (por omna tri genri) en la singularo di qua la pluralo recevas la finalo **i.** Per la substitucanta **o** analoge neutral pronomo (videz **Noto 1** di **B 3,** la questionala pronomi). On nur uzas la yena formi:

altra,	-u,	-i,	-o	cetera,	-i,	-o	ipsa	-i	-o
irga	-u,	-i,	-o	multa,	-i,	-o	plura,	-i	
kelka	-u,	-i,	-o	quala,	-i,	-o	singla,	-u	
nula	-u,	-i,	-o	quanta	-i,	-o			
omna	-u,	-i,	-o	sama	-i,	-o	Simile la nombro		
tala	-u,	-i,	-o	tanta,	-i,	-o	*un* formacas *una,*		
ula	-u,	-i,	-o				*unu, uni.*		

Exempli: La voyajanti deziras tri chambri singla kun lito. Omni esis entuziasmoza pri (de) tala ideo; sed singlu recevis altra impreso. Ka vu havas sat multo por manjar da (por, ad) plura kongresanti? La propozanto diskutis ulo quo (qua) reale valoras nulo. Qua sonigis? Nulu sioro! Certe vu eroras; nam me ne audis irga sono. La prezidanto ipsa (ipse) venos por raportar kelko pri l'evento. Se uli (= ula homi) savus to quon altri rakontas pri li, certe li ne flatus tale (tante) ici.

C 8. Participo dil aktivo:

Finalo por la *prezento:*	**-anta**
Finalo por la *pasinto:*	**-inta**
Finalo por la *futuro:*	**-onta**

C 9. Kompozita tempal formo dil aktivo: Ti formacesas per la participo dil **pasinto** e per la *korespondanta* tempala formo dil helpanta verbo

Perfekto:	me es**as** lern**inta**
Plusquasmperfekto:	me es**is** lern**inta**
Futuro dil pasinto:	me es**os** lern**inta**
Kondicionalo dil pasinto:	me es**us** lern**inta**

Noto 7. La perfekto e plusquamperfekto dil nacionala lingui tre ofte tradukesas en nia idiomo per la *imperfekto.* On uzas ita du formi nur se la plu preciza deskripto di la tempala relato necesigas ito.

Exempli: Ka l'akuzanto audis ta krio kande il klef-apertis la pordo, o kande il esis klef- apertinta ol? Certe nur kande il esis klef-apertinta; nam tra la klozita pordo on ne esus povinta audar ta krio, ja tre febla. La interpretanto esos livinta la hotelo se vu tante tarde advenos.

C 10. Tranzitiva verbi: Omna ta verbi qui povas havar dop su rekta komplemento *(akuzativo)* nomesas **transitiva.** En Ido on tranzitivigas la verbo plu ofte kam en la nacionala lingui per quo ula prepozicioni di ta lingui remplacesas. Generale on uzas quale transitiva ta verbi di qui la senco postulas ula kompletigo por ke la nociono o la frazo esez kompleta.

Tala transitiva verbi esas: acelerar, acensar, afecionar, afrontar, aglomerar, akomodar, akushar, aludar, asaltar, asistar, atencar, bersar, cedar, decensar, defiar, desordinar, detrimentar, developar, dilatar, diletar, dominacar, dubitar, enoyar, equilibrar, experiencar, facinar, fantaziar, favorar, federar, fendar, flarar, flatar, fugar, gratular, guatar, gustar, helpar, hororar, imperar, impresar, indulgar, iniciar, inquestar, insidiar, intencar, interesar, inundar, jenar, jirar, juar, jubilear, kolportar, kombatar, komplimentar, koncepta, konciar, kondolar, konsilar, kontreagar, konvertar, kooperar, koquar, kulturar, kurajar, kurtezar, kushar, kustar, kustumar, lacerar, mariajar, meditar, memorar, meritar, mimar, minacar, moderar, mokar, nocar, obediar, obsedar, ovacionar, partoprenar, pasturar, pensar, plorar, ponderar, precipitar, presorgar, prezidar, profitar, raportar, reflektar, refraktar, relatar, remediar, renkontrar, renuncar, repentar, reprimandar, sekondar, sequar, shamar, signalar, simpatiar, sorgar, spionar, sucedar, tedar, traktar, tratar, uzufruktar, venjar, venkar, vetar, violentar, vokar, voluntar.

G 9. Adjuntajo: Omna adjektivi qui formacas verbo kun **-igar** esas transitiva

D 6. Quantesala adverbi: p.e. maxim(e), admaxim(e), min(e), minim(e), adminime, multe, nemulte, poke, quante, tante, troe.

Exempli: La vizitanto maxim bone agos se il parolos minime posible kun la negocianto. Se vu esus esinta nur poke plu insistanta, l'administranto esus reparinta la mashino. La tempo quan la fabrikanto bezonas por reparar l'automobilo esos adminime tri dii. Nam en un dio on povas admaxime desmuntar ol. La medicinisto preskriptis drinkar nur nemulta biro , prefere poka vino; nam ica ankore maxime konvenas a tala nesano.

E 14 avan uzesas nur *lokale. p.e.* Montrar su avan la kurteno. Avan me staris persono. Parolar avan societo.

E 15. dop uzesas nur *lokale. p.e.* Starar dop l'armoro. Dop la domo.

Noto 8. Quo esas **ante** e **pos** en tempala, to esas **avan** e **dop** en lokala relato

E 16. kun (l'opozo a **sen**) montras:

(1) **La akompano:** *Exemple:* Kamo kun (e) sauco. Texto en Ido kun (e) franca traduko. Postala karto kun (e) pagita respondo (on povas substitucar preske sempre la konjunciono ed o e sen ke la senco grande chanjas.

(2) **Figurale, l'akompananta cirkonstanci o sentimenti:** *Exemple:* Kun kurajo (kuraje) sequar la voyo. Manjar kun apetito (apetite). Kun (per) la helpo di laboristo. Kun joyo aceptar. Donar kun la certigo. (Komparez **D 2** pri la remplaseso di la prepoziciono.)

(3) **Ula relati ad irgo:** *Exemple:* Konkordar kun la lego. Ca regulo koincidas kun (ad) ita. Intermixar la verda koloro kun la blua. Komparar lua forteso kun (ad) vua. Negociar kun la furnisanto. Mariajar su kun (ad) bonvivanto.
(Vice **kun** on povas preske sempre substitucar la prepoziciono **ad** qua esas la **dativala** prepoziciono. Ton ni nomizas la **substituceso di la dativo.**

E 17. per montras:

(1) **Instrumento, moyeno, o mediato:** *Exemple:* Vehar per (en) automobilo. Cirkondar per lumo. Batar per flogilo. Avizar per (en) letro. Explozigar per pulvero. Dankar per aparta deputanto. Vortifado per l'afixi. Pruvita per (da) la fakto. La kapo esas kovrita per (da) nigra chapelo.

(2) **Figurale:** *Exemple:* Venkar per (pro) la taktiko. Lua adepti kontas per milioni. Okupar su per gardenkulturo. Amuzar su per ludar shako. Kombatar per akra vorti. Impresar per (pro) lua richeso.

F 13. Kompozita konjuncioni:

(1) *Per prepozicioni:* Segun ke esas posibla, omna prepozicioni povas juntesar kun la konjunciono **ke.** Do on povas formacar *segun ke, malgre ke, por ke* (Komparez **F 4.**), *por ke, pri ke, sen ke.* Ma la totala formulo esas: *segun ito ke, malgre to ke, e.c.* Do la pronomo *ito (to) ordinare supresas.*

Exemplo: Segun ke nia samideani helpas ni en nia entraprezo, nia editeyo esas en la situeso publikar ankore diversa verki. Nam, malgre ke relative multi ja existas en nia idiomo, ni esas tamen dil opiniono ke ni bezonas anke ja nun kelka altri. Ma por ke ni povez editar plusa libri, ni bezonas anke kapitalo. Ma ni ja spensas multo por nia ideo; pro to ni pregas nia samideani abonar su a nia revuo por ke ni povez poke kompensar nia kusti. Sen ke ni desesperas pro ke ni ne recevas til nun sat multa aboniti, tamen ni tre joyus, e plu volonte laborus se ni esus recevinta li. Ma pri ke ni ne povas suportar deficito, e pri ke ni pro to ne duros publikar nia revuo, pri talo nia lektanti ne bezonas pavorar.

G 13. **-izar** havas la senco *provizar, plenigar, dotar* ulo per to quan la radiko indikas. *Radiko **nur*** substantivo:

acentizar, adresizar, aerizar, alkoholizar, amilizar, anmizar, aquizar, arborizar, arjentizar, armizar, asfaltizar, balsamizar, bendizar, betonizar, bordizar, brechizar, bridizar, bronzigar, butrizar, cementizar, cirajizar, datizar, dentizar, digizar, diplomizar, dokumentizar, emaliizar, figurizar, flagizar, florizar, formizar, fumizar, furizar, gipsizar, gloriizar, gluizar, gradizar, gudrizar, gumizar, harmoniizar, harnesizar, hipotekizar, honorizar, incensizar, instrumentizar, irisizar, jaspizar, kadrizar, kalkizar, kanalizar, kanelizar, karakterizar, kartonizar, katalogizar, katenizar, kelizizar, klientizar, klikizar, klistizar, klovizar, koloniizar, kolorizar, konturizar, korkizar, korpizar, kostumizar, kotizar, krenelizar, kronizar, kubitizar, kuprizar, kurasizar, kuvertizar, lacizar, lakizar, lardizar, limitizar, lineizar, lokizar, lumizar, magnetizar, makadamizar, makulizar, markizar, mashinizar, mastizar, masticizar, matrikulizar, metalizar, moblizar, motivizar, nikelizar, nivelizar, nomizar, notizar, nuancizar, nubizar, numerizar, ondizar, orizar, ordenizar, organizar, orientizar, orlurizar, oxidizar, ozonizar, parfumizar, parquetizar, pasionizar, pasmentizar, pavizar, pechizar, petrolizar, piklizar, pimentizar, piprizar, plakizar, plankizar, plumbizar, pomadizar, populizar, porcionizar, prefacizar, premiizar, privilejizar, pudrizar, pulverizar, puntizar, rangizar, regulizar, reliefizar, rigizar, rimizar, ringizar, rivetizar, sablizar, salizar, saponizar, selizar, signizar, signalizar, skemizar, skrubizar, specizar, spicizar, stanizar, sterkizar, stilizar, strekizar, striizar, stukizar, sukrizar, sulfurizar, sulkizar, sunizar, suolizar, tapetizar, tarifizar, tektizar, titolizar, vacinizar, vatizar, vaxizar, velizar, venenizar, ventizar, vernizar, vestizar, vildizar, zinkizar, zonizar.

C 10. Adjuntajo: Omna verbi kun la sufixo **-izar** esas transitiva.

G 14 -ifar signifikas *produktar, fabrikar, facar* to quon la radiko expresas. *Radiko* ***nur*** *substantivo:*
armifar, birifar, brandifar, burjifar, butrifar, cintilifar, dentifar, dramatifar, esamifar, fablifar, fairifar, flamifar, florifar, forejifar, frayifar, fruktifar, grumelifar, gutifar, interestifar, jermifar, klasifar, kordifar, kriblifar, laktifar, larmifar, legifar, loklifar, monetifar, nestifar, nodifar, ondifar, oraklifar, ovifar, pacifar, panifar, paperifar, parfumifar, perlifar, polvifar, pusifar, radikifar, radiifar, rimifar, salivifar, sangifar, saponifar, selifar, shuifar, signifar, sinuifar, skemifar, specifar, spumifar, squamifar, stratifar, sudorifar, tresifar, truifar, ulcerifar, versifar, vinifar, vortifar.

G 6. Adjuntajo: -isto. Ni povas uzar **-if- + -isto:**
armifisto, birifisto, kordifisto, legifito, metalifisto, pacifisto, panifisto, sukrifisto.

G 11. Adjuntado: -eyo. Ni povas uzar **-if- + -eyo.:**
birifeyo, kordifeyo, monetifeyo, panifeyo, potifeyo, sukrifeyo.

G 15. ex- uzesas por karakterizar homo qua havas *plu frue* ta profesiono, okupeso od ofico quan la radiko montras; **ex-** nultempe montras ula kauzo pro quo ta homo ne plus esas aktiva, ma nur en tote neutrala senco la fakto ke il plu frue havis tal okupeso. *Radiko* ***nur*** *substantivo (eventuale quale* **mediato)**
exbankisto, exdirektisto, exkapitano, exkasisto, exkonsilanto. exoficisto, exprezidanto.

5. Exerco. (1) Esas evidenta ke la esperanti per (pro) lia exajeri pri lia nombro e difuzeso di lia idiomo ofte rekrutas plu mult adherenti kam nia propagisti per lia logikal e ciencal argumenti. Ma ti ne desesperez pro to! Nam quante plu multa homi lernas ta idiomo, tante plu nia komun ideo esos difuzata en la tota mondo. Fine, *ni* venkos; nam dop ni staras, la ciencisti ed eruditi. (2) Kelka indijanto preferus vivar nur per pano ed aquo kam fraudar lua kunvivanto nur pri un centimo; ma kelka richo, kun lua reputeso pro lua richeso ne hezitas fraudar tam indijanti kam richi (indijanti e richi). (3) Qua tam bone versifas kam il, ta esas segun mea opiniono vera poeto. (4) Quale en plu frua tempo (plu frue) la sklavi esis laboranti dil richi e nobeli, tale la laboristi di kelka fabrikeyo ofte esas anke nur speco de moderna sklavi. (5) Quante plu on voyagis en stranjera landi, tante plu bone on savas taxar l'interna valoro di nia propra kustumi. (6)Ta desfortuno ne min esas en lia mento kam via fortuno en (la) via. (7) Segun nia legi ne esas permisata okupar tale e tante la ne ja sat multe adulti, quale e quante on okupas la adulta laboristi. (8) Ka vu ne konocas l'impero di (da, de) Deo? "Amez vua vicino tam kam vu ipsa!" (9) La rezulti ne esas tala qualin ni expektis malgre ni ne sparis tam tempo kam mono (tempo e mono), (10) Nulo tam klare karakterizas la homo kam lua maniero ridar. (11) Me esperas ke ne trublas vu se me ne povas aceptar vu kun tam joyoza mieno kam me dezirus. (12) La paperifisti produktas papero en la paperifeyi e la paperisti (papervendisti) vendas ol en lia papervendisteyi (paperala butiki). (13) Oportas ke on kanalizez la tota urbo ke tala stando quala ol esas prezente tre nesanigiva. (14) Sen ke ni marchis tro rapide, ni multe sudorifas. Certe to venas de ke ni ne povis sat multe transpirar dum la pluvo. (15) Ante du hori la exdirektisto vidis ula viro, staranta avan la fabrikeyo.

6. Leciono

A 21. Derivo di Adverbo:
(1) *De l'adjektivo* (videz **D 1**): Ofte bezonata adverbi derivesas de la general adjektivi: *altre, cetere, ipse, irge, multe, nule, poke, quale, quante, same, single, tale, tante.*

A 22. Supreso di vorti o vortparti:
(1) *Ito (to)* eliminesas en la kompozita konjuncioni. *Exemple:* Vice *de to ke, pos to ke,* on nur formacas *de ke, pos ke.*
(2) La neutrala formi di la pronomi (kun la finalo **o**) supresas la eventuala **ulo** di diversa nacionala lingui. *Exemple:* To esas altro (vice ulo altra).

B 9. Plura pronomi, ligita ad objekto, od inter su:
Exemple: Omna altra viro (omna altru o omnu altru); nulo altro o nulo altra (nul altru); multa tala idei (multa tali o multi tala); omni quon vu deziras (omni ti qui o omna ti qui); li omni.
On atencez la difero inter omn**a** bon**o** (= omna bona homo) ed omn**o** bona; nula agrablo, nulo agrabla; ula galanto, ulo galanta (= galantajo).

C 11. Netranzitiva verbi: Ti ne povas havar rekta komplemento (akuzativo) apud su. Dum ke transitiva verbo preske sempre postulas rekta komplemento por ke la senco esez kompleta, la senco di netransitiva verbo esas kompleta *per su ipsa.* Maxim ofte bezonata netranzitiva verbi esas:
ardorar, boliar, chagrenar, dolorar, efikar, emocar, falar, frostar, fuzar, haltar, hororar, intermitar, intrigar, kolizionar, koncertar, konfliktar, konsistar, kontrastar, konvergar, lojar, lumar, fumar, mankar, militar, nauzear, nodifar, parolar, pezar. plendar, posturar, silencar, terorar, transaktar, vigilar.

G 14 Adjuntajo: Omna verbi formacita per la sufixo **-ifar** esas *netranzitiva* pro ke la *radiko ipsa* esas quaze rekta komplemento.

D 7 Kompozita adverbi:

(1) *Kun pronomo:* altramaniere (altre), irgamaniere (irge), kelkamaniere, nulmaniere, omnamaniere, plurmaniere, qualmaniere (quale), talmaniere (tale), ulmaniere, unlatere, altralatere, nulkaze, omnakaze, omnaflanke, altrafoye, irgafoye, kelkafoye, omnafoye, quantafoye, tantafoye, unfoye, altravorte.
(2) *Pronomo + tempal adverbo:* altratempe, irgatempe, kelkatempe, lastatempe, nultempe, omnatempe, samtempe, ultempe, catempe, tatempe, irgadie, omnadie, samdie, uldie, cadie, tadie.
Same, on povas adjuntar *altra-, irga-, omna-, ca-, ta-,* ad *-hore, -matene, -monate, -nokte, -semane, -yare.* En ta expresuri la pronomo *ca-* relatas la prezenta tempo, dum ke *ta* relatas *antea o posa* tempo.

E 18. **ek** uzesas por montrar:

(1) *Lokale,* movado od agado qua tendencas de la internajo di ulo ad extere: fugar ek bruiso di urbo; cherpar ek fonto; atakar ek embuskeyo; larmi ek lua okuli; paroli ek la busho di puero; irar ek la bosko; tirar ek la rivero; expulsar ek societo; drinkar ek glaso.

(2) *Tempale,* epoko o tempo en qua ulo esis facata: verki ek la dek-e-sisesma yarcento; ek la pasinta semano; ek la lasta kunveno.

(3) *La materio* ek qua ulo konsistas, o per qua esas fabrikata: krear la mondo ek nulo; konstruktar ek ligno; konsistar ek tre solida stofo.

(4) *Figurale:* liberar ek la manui di pirato; vekigar ek bela sonjo; konkluzar ek (de) ta intenco; extraktar artiklo ek jurnalo.

E 19. **til** montras la punto quan on vizas, *la fino od extremajo* di ulo. Usez:

(1) *Lokale:* inklinigar su respektoze til la tero; irar til la quaresma strado; persekutar la furtinto til la lago.

(2) *Tempale:* restar til cadie; aranjar til morge, tri semani pasis til mea reveno, prorogar til la saturdio.

(3) *Figurale:* la halo kontenas til 100 personi; lua fervoro augmentis til l'emfazo; kombatar por nia ideo til la lasta sospiro; drinkar til la lasta guto: til (la) revido.

E 20. **dum** uzesas **nur** *tempale* e montras plu longa duro kam la simpla **en:** dum pauzo en la debato ni manjis; dum la lasta kongreso en Barcelona; lente marchar dum l'acenso; gardar dum lua absenteso; dum la yuneso.

E 21. Kompozita prepozicioni:

(1) Omna prepozicioni qui povas servar *por montrar movado ad o de ulo* povas kompozesar per **ad** por la movado *ad* ulo, e per **de** por la movado *de* ulo. On povas separar *ad* o *de* per streko: puero falis aden (ad-en) l'aquo.
Exempli: La kurtajisto reverencis ad-dope e ad-avane. La dervisho iris de-dop la kolono. La felica patro elevas ilua infanto aden la aero. La ucelo flugis desub la tekto.

(2) Ma on uzas la simpla prepozicioni *vice la kompoziti* se la frazo ipsa ja montras ta movado, do se ula vorto o vorti en la frazo *ja sat multe klarigas* la movado *ad* o *de* ulo:
Exempli: La sango acensis en (vice aden) lua vizajo. La judikisto duktigis la kriminozo da la servisto en (vice aden) la karcero. Jus kande la chambristino pozis la krucho sur (vice adsur) la tablo, el hazarde regardis en (vice aden) la spegulo, e vidis talmaniere elua makuloza vizajo. Ka vu ja jetis poka salo en (vice aden) la bolianta sauco?

F 14. **do** deduktas (inferas) *konkluzo* de preirinta penso; la frazo kun la konjunciono **do** esas ulgrade la konsequo, rezulto o konkluzo de preirinta penso. On trovas **do** ofte apud l'imperativo.

Exempli: Balde la treno iros; hastez do se vu volas ankore departar! La tomi di la kolekto esas tre bone redaktita ad anke relative chipa; do l'unesma edituro balde exhaustesos. Tahore l'atestanto esis en la proxima urbo, adminime segun enunco di ilua spozino; tote neposibla esas do ke il povis spektar ta kruelajo.

Noto 9. F 10 Adjuntajo pri **nam,** e **F 13** pri **pro ke.** La konjunciono **pro ke** introduktas *dependanta* frazo qua kontenas argumento o motivizo por la nemediata preiranta **o** posiranta chefa frazo, dum ke **nam** introduktas *chefa* frazo qua same kontenas argumento or motivizo , ma por **preirinta** frazo o penso.

Exempli: (1) Adminime tri dii ante komendez la bileti pro ke ja multa gasti advenis; nam me savas ek(de) la pasinta yaro ke on povis tote ne plus obtenar bileto en la lasta dio. Do obediez mea konsilo! (2) Pro ke kelka infanti poke sufras pro tuso, la tro angoroza patro interdiktas ad ilua filiino vizitar la lemeyo. Nam il timas infekturo. Ma ilua timo esas tro multe exajerita; nam ta tuso esas tote sendanjera. (3) Por ke tre granda sumo esas bezonata, il ne volas riskar ta entraprezo. (*od:* il ne volas riskar ta entraprezo pro ke {*od:* nam} tre granda sumo esos bezonata).

F 15 **ya** konfirmas, fortigas la penso od ideo expresita en la frazo. Korespondanta a **ya** esas ofte **ma.**

Exempli: (1) Omno to esas ya bela; ma la maxim esas tamen la matrala amo. (2) Se me ya ultempe divenus tam richa kam ta viro, me certe plu bone uzus ta richajo. (3) Preske omnadie la homo ya havas l'okaziono vidar la kontrajo. (4) El ya ne esus veninta; ma la fratino maxim insistante konsilis to ad el. (5) Bon intencas povas ya valorar en la cielo, ma che la homi nur la fakto valoras. (6) Pro quo vu klamas tante forte? Me ya audis vu!

F 16 **or** indikas nova argumento o motivo qua kompletigas ante la konkluzo la rezono. **Or** opozesas a **do,** ed esas analoge a **nam** qua kontre sequas sempre la konkluzo; **or** introduktas *nur* chefa frazo.

Exempli: (1) Prezente multa oficiesas vakanta qui qualifikesis quale promocal ofici. Or la konsilistaro ne konsentis la necesa subvenco, ti ne povas okupesar. *La frazo en altra formo:* Or la konsilistaro ne konsenti la necesa subvenco; pro to ti ne povas okupesar. *Od:* Ma ti ne povas okupesar pro ke la konsilistaro ne konsentis la necesa subvenco. (2) Me deziras promenar Or nivas; do me ne ekiras; nam me timas la mala vetero. *Od:* Or me timas la mala vetero; do me ne ekiras, nam nivas. *Od:* Ma me ne ekiras pro ke me timas la mala vetero; nivas ya.

G 16 **-ajo** uzesas por montrar:

(1) *ago, fakto, stando* apartenanta a la radiko o relatanta ule la radiko. La radiko + **-ajo** = ago, fakto o stando qua esas tala qualan la radiko expresas, o qua esas l'ago di la radiko. *Radiko* povas esar:

(a) Adjektivo: absurdajo, agrablajo, bonajo, burleskajo, drolajo, dusencajo, facilajo, fortajo, galantajo, hipokritajo, inflamajo, komikajo, komunajo, kontrajo, kruelajo, kuriozajo, lirikajo, naivajo, necesajo, neposiblajo, novajo, obcenajo, oportunajo, partikularajo, perfidajo, posiblajo, profundajo, provizorajo, quikajo, sekretajo. solenajo, stranjajo, trivialajo, unajo, vandalajo, verajo, vicinajo.

(b) Substantivo: deajo, feajo, friponajo, infantajo, malicajo, sensencajo, spritajo, teatrajo, terajo.

(2) *kozo, objekto* apartenanta a la radiko o relatanta ule la radiko;
ulo (= kozo) di kelka *nacionala* lingui ofte tradukesas ne aparte ma kushas en nia **ajo.** Radiko povas esar:

(a) Adjektivo: absurdajo, agrablajo, akrajo, altajo, bonajo, cirkumajo, densajo, dolcajo, eskarpajo. exterajo, facilajo, friandajo, grandajo, humidajo, internajo, kavajo, komikajo, lirikajo, molajo, nudajo, planajo, platajo, profundajo, proprajo, rarajo, realajo, rektajo, richajo, sakrajo, similajo, stranjajo, subtilajo, suprajo, transajo, vanajo, verajo, verdajo.

(b) Substantivo: acidajo, alkoholajo, korbelajo, kotonajo, kukajo, ladajo, lanajo, ledajo, lignajo, linajo, mercerajo, metalajo, ovajo, rokajo, stukajo, sukrajo, tapisajo, terajo.

(c) Verbo: (takaze la radiko + **ajo** = objekto, kozo, qua esas facata, fabrikata ek la radiko ipsa; do **ajo** havas takaze **pasiva** senco; konseque on povas aplikar **ajo** *nur* a *transitiva* verbo.): adjuntajo, adpozajo, aglomerajo, aquirajo, bakajo, balayajo, chasajo, depozajo, diktajo, drinkajo, exhalajo, extraktajo, farmajo, fritajo, furnisajo, ganajo, garantiajo, glutajo, havajo, heredajo, imitajo, inhalajo, insertajo, jungajo, kaptajo, kargajo, karpentajo, koagulajo, komercajo, kompozajo, komprajo, konquestajo, konservajo, konsomajo, kontenajo, koquajo, kovajo, kreajo, kredajo, lektajo, lesivajo, livrajo, manjajo, marinajo, ofrajo, perdajo, portajo, posedajo, preparajo, prestajo, produktajo, pruntajo, putrajo, raptajo, requizitajo, restajo, rezultajo, rekoltajo, riskajo, rostajo, ruinajo, selektajo, semajo, skribajo, sparajo, spektajo, sputajo, stufajo, suskriptajo, texajo, tranchajo, trovajo, vidajo, vomajo, vovajo.

G 17 **-uro** montras objekto, kozo qua esas la rezultajo di la produkturo di l'ago; do **uro** aplikesas nur a verbala radiki.

Radiko esas *nur* verbo:

abreviuro, abstrakturo, afrankuro. armuro, binduro, broduro, broshuro, bruluro, dekoruro, dicemuro, diserturo, doturo, edituro, ejekturo, eskarturo, expresuro, fabrikuro, falduro, falsiguro, fenduro, finguro, flexuro, fond, formacuro, fortikuro, fosuro, fotografuro, fumuro, genituro, glacuro, graburo, hachuro, ilustruro, imituro, impresuro, imprimuro, improviso, incisuro, influro, infusuro, institucuro, interpoluro, karikaturo, komenturo, kompensuro, komposturo, kompozuro, konstrukturo, kopiuro, krochuro, laboruro, lesivuro, lezuro, limuro, litografuro, maceruro, manjuro, mixuro, modluro, morduro, mulduro, perforuro, pikuro, pikluro, plajiuro, polisuro, provizuro, quitiguro, raboturo, redakturo, rompuro, seguro, sekuro, sekrecuro, sigluro, skarifikuro, skizuro, skrapuro, skulturo, solduro, solvuro, stampuro, steburo, studiuro, suturo, tatuuro, taxuro, telegrafuro, texuro, tinturo, torduro, trakturo, tranchuro, trasuro, trikoturo, vunduro, xilografuro.

Noto 10. On povas kelkafoye hezitar qua sufixo esas uzenda inter **-ajo, eso, uro.** La sequant exempli klarigez e explikez to:

(1) La verbo *vundar:* vund**o** = l'ago qua efektigas la vund**uro** = produktajo qua divenas per l'ago, dum ke vund**ajo** = (exemple) vundita pedo.

(2) La verbo *afrankar:* afrank**o** = l'ago, afrank**uro** = postalmarko la sumo di ti, dum ke afrank**ajo** = letro qua esas afrankita.

(3) La verbo *fendar:* fend**o** = l'ago, fend**uro** = loko ube la tero o roko esas fendita, dum ke fend**ajo** = objekto fendita, (sive tero, roko, glacio, ligno e.c.)

(4) La verbi *fotografar:* fotograf**o** = l'ago, fotograf**uro** = la objekto diveninta per l'ago, dum ke fotograf**ajo** = la objekto fotografita.

(5) L'adjektivo *alta:* alt**ajo** = alta kozo (exemple monteto), dum ke alt**eso** esas la qualeso di altajo.

(6) L'adjektivo *rara:* rar**ajo** = objekto od ago qua esas rara, dum ke rar**eso** = qualeso di rara kozo.

(7) L'adjektivo *naiva:* naiv**o** = persono qua esas naiva, naiv**eso** = qualeso di ta, dum ke naiv**ajo** = ago di ta.

(8) La substantivo *fripono:* fripon**ajo** = ago di ta homo, dum ke fripon**eso** = la qualeso di ta.

6. Exerco. (1) Dum plura hori la piskanto staris preske til la hanchi en la kolda aquo. Pro to on povas ya tre facile komprenar ke forta kataro atakis il samdie.
(2) Pulsez do adminime la hanini ek la paviliono! Nam li despurigar ol.

(3) Dum la decenso di la monto ni observis l'incendio qua extreme rapide difuzesis quo rezultis de ke akuta vento suflis. Pluse la maxim multa konstrukturi konsistas ek ligno, ed esas kovrita da (per) shindoli. Omno to esis oportuna a l'avida elemento.

(4) La skulturo quan vu lor vidis, esas nur imituro dum ke l'imitajo, do la originalo, esas ibe avane.

(5) Ni ya povas esperar to; ma ka nia espero realeskas? To ya esas altro.

(6) Segun l'opiniono di kelka medicinisti bon alkoholajo efikas multe min nocive kam ofte pur aquo segun ke ca kontenas kompozanti.

(7) La mixuro ek tala medikamenti esas prefere sanigiva por morduri de (da) viperi e simil animali.

(8) La uzuristo sequis la entraprezisto adsupre en la chambro ube ca prenis ek la kaso la trati omnamonate pagita.

(9) Jus kande la forestisto esforcis penetrar en la densajo por serchar la chasajo, il audis pafo de dextre. Quik il kuris a ta sinso por serchar la pafinto. Ma lua pedo implikesis dum la kuro en viburno; pro to il falis adsule, e tale ta furtechasisto sucesis eskapar.

(10) Quankam la roti sinkis aden la sulo til la axo, ni tamen advenis ankore justatempe en nia kampeyo.

(11) Che la butikisto vu maxim bone kompras nur linaji e merceraji dum ka lua pikturi e modluri ne esas rekomendinda.

(12) La kuracisto restos nur tam longe kam la krizo esos pasinta; nam pos ta epoko la morbo ne plus esas danjeroza.

(13) Me renkontris sioro qua questionis me pri la voyo: quik on savis pro lua parol-maniero ke il ne esas Germano. Me explikis a li la voyo. Pose il esforcis konversar en suedana. Or me konocas la suedana nur tam multe kam la questionanto la germana; do esis absolute neposibla komprenigar lu reciproke. Hazarde me vidis nia insigno en lua butontruo, a quik la situeso tote chanjis. Do itera pruvo ke esas bona portar sempre nia insigno.

7. Leciono

A 18. Adjuntajo. Derivo dil substantivo. *De la infinitivo:*
On substitucas la finalo **ar** per **o.** Ta substantivi havas senco e la signifiko di infinitivo substantivala uzita; do tala substantivigita infinitivo esas *ago* o *stando* segun ke la radiko (verbo) expresas ca o ta.

Exempli: acenso, akomodo, atenco, merito, minaco, prezido, raporto, venko, voko, chagreno, falo, halto, koncerto, manko, silenco, transakto, beligo, glatigo, liberigo, simpligo, desfaciligo, destranquiligo, dupigo, monopoligo, partigo, sumigo, senhonorigo, senplumigo, aparigo, chagrenigo, hipnotigo, starigo, acentizo, aquizo, gumizo, lokizo, spicizo, vaxizo, desarmizo, destronizo, birifo, flamifo, larmifo, ondifo, sangifo, sudorifo, vortifo, akomodeso, edukeso, komplikeso, ordineso, separeso, situeso, trubleso.

A 15. Adjuntajo. General adjektivi:
Ta adjektivi havas ofte la prepoziciono **de** (anke **ek**) dop oli, do la general adjektivo uzesas quale substantivo; to eventas precipue se la substantivo havas ja altra adjektivo apud oli.
Exempli: Kelki de lernanti (kelka lernanti); kelki de (ek) ta societi; la cetero de la homaro; plumulto de quaradek voti; singlu de la soldati (singla soldato); multi de la urbani (multa urbani); nulu de la du posiblesi.

A 23. Relati inter la kazi di substantivi e la aktiva e pasiva formo dil verbo. La **akuzativo** (rekta komplemento) di frazo en la aktivo divenas **nominativo** (subjekto dil frazo) en la pasiva formo dum ke la nominativo (subjekto) dil frazo en la aktivo recevas la prepoziciono **da.**
Exempli: (1) *Aktiva formo:* La genitori amas la infanti; *La aktiva verbo en la substantival formo:* La amo dil genitori al infanti o por infanti o la genitoral amo al (por) infanti o infantamo dil genitori; *La frazo en pasiva formo:* La infanti amesas da la genitori; *La pasiva verbo en la substantivala formo:* La ameso dil infanti da la genitori. [On ne devas elizionar la e ameso por ke lameso havas altra senco].
(2) La voyajanto acensis la monto o l'acenso dil voyajanto al monto; *od en pasiva formo:* La monto esas acensata da la voyajanto o la acenseso dil monto da la voyajanto. (3) La regimento persequos la enemiki (o la persequo dil regimento a la enemiki o la regimental persequo a la enemiko o la enemikopersquo dil regimento). *Per pasiva formo:* La enemiki esos persequata da la regimento o la persequeso dil enemiki da la regimento.

B 1 Adjuntajo. Personala pronomo: La kompleta formo di **il, el, ol** ed anke di la nedefinita pronomo **on** (videz **B 7**) esas **ilu, elu, olu, onu.**
On uzas ta formi, do kun **u** por la belsono, o por ke la vorto esez tre pezoza.
Oportas aplikar la litero **u** a ta vorti se on bezonas l'akuzativala formo.
Exemplo: Ka vu vidas ibe la sioro e siorino? Yes! Ilun me konocas ma ne elu.

Noto 12. Se onu ne volas o ne povas determinar la sexuo di ta individuo quan la personala pronomo relatas, on uzas la pronomo **lu** qua montras individuo ma esas neutra relate (pri) la genro. La ponomo **lu** havas quale plurala formo la sengenra **li.** De **lu** on derivas la *posedal* pronomo **lua** (videz **B 6**).

Tala nocioni di qui la sexuo ofte ne esas klara, exemple: homo, individuo, infanto, persono; anke la nomi d'animali, exemple hundo, kato, kavalo, on uzas por pronomo, **lu.** Ultre on uzas **lu** dop kolektala nociono quale homaro, servistaro, hundaro.

Exempli: (1) Ni vidis ke ulo movis, ma en la obskura nokto onu ne povis determinar kad ol esas persono od animalo od altro. Kande ni poke plu multe esis proximiginta, ni videskis kun teroro grandega simio. Neregardite da lu ni sucesis eskapar ta danjeroza situeso. (2) Vu laudas un persono; lu certe esas kontenta pri to, ed eventuale anke la altri laudas lua meriti. Ma vu laudas plura personi; preske certa esos ke nun kelki de li reprochas vu pro ke vu esas (adminime segun lia opiniono) ne tote senpartisa. Li dicos: Nia meriti esas same importanta kam ita meriti.

B 5. Ajuntajo. Demonstrativo ed anke **A 4. Genro:** Same kam la pronomi **li, lia,** povas ligesar kun (ad) **il, el, ol;** on povas anke pozar la sama personala pronomi ante **ca** e **ta,** se genro esas importanta. Do ni havas **ilca, elca, olca, ilta, elta, olta.** Ofte pro to, la frazo divenas plu klara e plu facile komprenebla kam sen ta kompozita pronomi.

Exempli: (1) Omnu koncesas ke la viri e la virini havas la sama yuro quale homi. Or en kelka societi ilti povas votar, ma elti ne povas to; do la yuro esas diferanta takaze. (2) Ube la puero esas? Il esas sur l'agro ube il gardas la kavalo. Advokez ilta, e vu pluse gardez olca!

C 12. Tranzitiva e netranzitiva verbi, (Videz anke **C 10. Tranzitiva verbi** e **C 11. Netranzitiva verbi**). Diversa verbi povas esar tranzitiva **od** intranzitiva, do li povas havar rektar komplemento (akuzativo) o ne.
Tala verbi esas:
acelerar, aglutinar, alternar, apetitar, avancar, balnar, brular, cesar, deviacar, diminutar, duktar, expansar, extingar, finar, fugar, fumar, fuzar, grilar, guidar, injeniar, kombustar, komencar, mentiar, mezurar, pendar, penetrar, permutar, renversar, ridar, reprochar, riskar, rompar, rostar, rular, sequar, servar, sufokar, sufrar, tacar.

D 8. Adverbo, dependanta de prepoziciono. Omna adverbo povas dependar de prepoziciono, ma preske sempre nur tempala a lokala adverbi ligesas a prepoziciono.

Exempli: de ibe, de infre, de kande (= de longa tempo), de lor, de sempre, de supre, de ube, til ibe, til kande, til lor, til morge, til nun, til ube, ad ibe, ad infre, ad ube, ek ube, por sempre, antehiere, posmorge, entote.

E 22. inter. On uzas ta prepoziciono por montrar ulo quo esas pos o dop la komenco ma ante od avan la fino di ulo, do interne ta du extremaji.

(1) *Lokale:* Kultelo inter la denti. Tereno inter la rivero e la montaro.

(2) *Termpale:* Tempo inter la karnivalo e Pasko. Inter printempo ed autuno esas somero.

(3) *Figurale:* Li parolas tote libere inter li pri ta afero. Relato, deskonsento, diskuto, paco, disputo inter diversa personi, la maxim jeneroza viro inter lua kolegi, babilar, dividar, uzar inter su.

E 23. apud uzesas por montrar ulo quo esas o movas sur (en) la latero di ulo. *Nur lokale:* Urbo apud la maro. Irar dextre apud li. Tablo apud fenestro. Sidigar kamarado apud su. Advenar apud tre kaduka domo. Starar apud la forno. Paris apud Seine.

E 24. che montras ke ulo esas en la domo, habiteyo, rezidenteyo di ulu, do on povas uzar *che* pri *individui* (homi ed animali).
Nur figurale: Dinear che la ministro (do en la domo di la ministro, dinear *apud* la ministro = sidar apud il od *exter* lua domo). Studiar che universitato (do esas universitatano). Komprar pano che la panifisto, (do en la domo di la panifisto; ma ne esas necesa ke on kompras pro to rekte *de* la panifisto quale persono). Irar che sua kolegio, (do en lua domo).
Pluse on uzas **che** por montrar ta speco, naciono, socio, societo, e.c. o nur unika individuo qua agas tale: Fumar esas kustumo che omna klasi, che la richi e la povri; che la superiori e la inferiori. Havar armo che su, on trovas simila soni anke che la simii.

F 17. Reciproka frazjunto: Per ta ni komprenas ke du od anke plura samranga frazi (du chefa o du dependanta frazi) juntesas inter su per du konjuncioni.

(1) **nek....nek;** la frazi kontenas fakti (argumento, motivo, o simpla afirmo e.c.) qua *ne* valoras; do **nek....nek** esas negativa.

Exempli: Me povas nek skribar letro ad il pro ke me ne savas ilua nomo, nek me ne povas serchar il en la koncerteyo; nam me konocas il nur tre neprecize. Pro ke la plumulto de ta sektanti nek drinkas alkoholaji, nek manjas karno, la homaro opinionas ke li esas vejetarani.

(2) **sive....sive;** la frazi kontenas fakti qui esas equivalenta. Se *sive....sive* introduktas frazi (plusa konjunciono ne esas necesa), ta frazi esas dependanta.

Exempli: Sive el mortis, sive el ankore vivas en la du kazi vu esez gratudoza a vua bonfacintino. Sive la koquisto esis distraktata, sive pro altra kauzo, la manjajo ne bone saporas.

(3) **ne nur....ma** (eventuale kun adverbo quale: *anke, mem, precipue, prefere* e.c.) La frazi kontenas fakti qui esas equivalanta. On volas montrar en la duesma frazo plusa fakto qua anke valoras ultre ta en l'unesma frazo. La duesma frazo kontenas preske sempre fakto qua plu multe valoras kam la fakto en l'unesma frazo. La akompanant adverbo en la duesma frazo expresas la grado de ta augmento.

Exemplo: Omna partiano di nia idiomo ne nur lernez ol, ma anke praktikez ol! Nam nia ministraro ne nur questionos kad e quanta adherantin ni havas ma precipue lu examenos ka nia sistemo esas apta ad (por) omna posibla skopi. Ton ne nur ni Idani kredas ma mem mult altra civitani.

Noto 13. La reciproka konjuncioni (On povas kontar li eventuale sub l'adverbi) povas uzesar anke en nur **un** frazo; ta frazo remplasas du o plura frazi qui esas samranga.

Exempli: (1) La problemo di linguo internaciona esas solebla nek per Latina nek per ula vivanta linguo (o, la Latina ne solvas, ed anke vivanta linguo ne solvas la probemo). (2) La kompatind infanto konocas nek patro nek matro nek gefrati nek parenti. (3) Preske omnadie ni recevas korespondaji sive de nia lektanti sive de altra personi qui esas interesata a nia ideo. (4) La redaktisto pregis la universitatanto tradukar la fablaro, sive tota, sive nur singla peci ek ol. (5)Ne nur urbani ma mem la rurani demandas de la guvernantaro sorgar la maxim balda posible realig(es)o di ta postulo.

G 18. -ano montras (1) Persono qua esas *membro, adheranto* di la kozo expresata da la radiko; la sufixo *-ano* esas neutra relate la ideo, plu bone, tala persono *povas* havar intereso al ideo en la radiko, ma to ne esas *necesa*..
Exemple: Seminariano fakte habitas la seminario ma kelkafoye nur segun l'impero, do ne volunte. Ma la sufixo *isto* (videz **G 6. -isto**) expresas ke tala persono esas partiano, interesato.

Radiko ***nur*** *substantivo:* agrano, artilriano, civitano, ekleziano, familiano, galerano, gimnaziasno, infantriano, kolegiano, kongresano, kurtezano, legionano, ligano, milicano, parlamentano, parokano, partiano, policano, presbiteriano. religiano, republikano, rezervano, sektano, seminariano, senatano, skismano, sociano, stabano, universitatano, vejetarano.

(2) Persono qua esas *habitanto* di la radiko.

Radiko ***nur*** *substantivo:* insulano, koloniano, landano, montano, ocidentano, orientano, provincano, rurano, sudano, urbano, vilajano, Berlinano, Holandano, Londonano, Suisanino.

(3) Kelkafoye persono qua esas *partiano* di ula persono o di ta skolo (di **-ismo**). On usez la sufixo **-ano** vice **-isto** se **un** persono esas la fondinto.

Radiko ***nur*** *substantivo:* Kalvinano, Kristano, Mahometano.

G 19. **-aro** uzesas por formacar *kolektala* nociono, do multeso, kolekturo, uniono e.c. *Radiko* ***nur*** *esas substantivo:*
arboraro, armaro, bestiaro, borgezaro, brancharo, chefaro, episkoparo, fakaro, foliaro, framasonaro, frataro, gradaro, hararo, homaro, hundaro, insularo, kanaliaro, kanonikaro, keglaro, klavaro, klientaro, kolonaro, komaro, lapidaro, mashinaro, mastaro, materiaro, membraro, ministraro, moblaro, montaro, muskaro, nekrologaro, nervaro, nubaro, ostaro, patronaro, pavaro, planetaro, plebeyaro, plumaro, proletariaro, protokolaro, puliaro, regularo, rotaro, seglaro, sortaro, stelaro, tabularo, tendaro, terminaro, tunaro, vazaro, veinaro, vestaro, veturaro, vortaro.

Per la substantivo quale *mediato,* anke adjektivo, mem verbo povas esar radiko: aristokrata, aristokrato, aristokrataro, katolika, katoliko, katolike, katolikaro, klerikaro, nobelaro, parentaro, yunaro, direktar, direktanta, direktanto, guvernar, guvernanta, guvernanto, guvernantaro, delegar, delegita, delegito, delegitaro.

7. Exerco. (1) Du personi, nome lua spozino e mea onklo, heredis de ta kurtajano. Or ilca esas ja sepadekyara ed ultre tre richa; do ilua renunco a la heredajo por la avantajo di elta esas tre facile komprebla. (2) De lor amaso de vildo existas en nia regiono. Or ne nur la oficala chasisti ma anke mult urbani, mem rurani iras a la chaso (por chasar) pro quo olua amaso rapide diminutas. (3) Til lor, l'esperantisti opinionas povar posibligar konsento inter la du parti, la konservemi e la reformani. Ma nek ante nek dum nek pos la kongreso la esperantisti esis inklina ad ula konsento, sive li opinionas ke la tempo ne esas apta, sive li kredis la netushebleso di la "Fundamento". (4) La penso a la puniso da Deo instigas kelki de nia civitani obediar l'impero dil rejo (rejal impero). Pro to vu timez la perd(eso) di ta kredo di borgezaro a la nemortiveso dil anmo e la venjo dil eterna Deo e la pekozi! (5) Por venar ad ibe vu sequez la voyo apud la lago til ke vu atingos ul albergo; pos ica (vu) irez rekte adavan, nek sur la larja voyo segun la lago, nek sur la bela strado a la vilajo ma sur la voyo qua duktas en la foresto! (6) Pos ke vu esos depozinta, sive che la chefa garsono, sive che la pordisto la precoza lapidaro, hastez venar che ni! (7) Acendita lampo extingos sen ke on esos extinginta ol, dum ke brulanta sigareto ofte kombustas til la lasta polveto, e do fumas sen ke on fumas olu. (8) La malado nun itere apetitas; ma ante posmorge donez ad il nek rostajo nek fritajo mem se il tre apetitas ol! (9) La supres(es)o di ta paragrafi en la kodexo da la deputataro segun la deziro dil granda plumulteso de la imperiani esis grand avantajo por la internaciona kombato a la nihilisti. (10) Mem konocante nek l'antiqua nek plura prezenti lingui omnu kun nur poke bon instrukteso lernos nia idiomo en kelka monati od admaxime en un yaro.

8. Leciono.

A. 24. Tempo, mezuro, pezo, preco e simila vorti: Ta nocioni uzesas generale en la nominativo. Ma on povas uzar eventuale ula prepozicioni, prefere **de** qua staras inter ta vorto e l'adpozita vorto.

Exempli: (1) Nia klubo konvenas omnasemane (ye, en) mardio en la restoriero Furstenfelder hof. (2) Duadek pari (de) silka ganti esis komendata da la butikistino. (3) Donez a me ok metri (de) drapo ek kotono! (4) Ta ora horlojo kustas quaradek franki.

Notez: Se ta vorti esas la rekta komplemento, li recevas eventuale l'akuzativala finalo **n.**

Exempli: (1) Glason (de) biro me komendas, ne vino. Adportez anke du pari (de) la mikra socisi kun poka pano. (2) Kande nia katolika pueri evas dek-e-du yari, li unesmafoye komunias.

A 25. Uzeso dil infinitivo:

(1) Pro ke ni havas sis formi en nia linguo (prezento, pasinto, futuro, singla aktiva o pasiva), on usez ta formo qua montras maxim klare la tempo en qua ul ago o stando eventas. En dubitebla kazi on formacez dependanta o mem chefa frazo ek l'infinitivo; lor on trovos quik la justa formo dil infinitivo.

La chefa frazo en la prezento:

Exempli: Me opinionas vidar trupo (de) kavalisti malgre la lumozeso (me opinionas ke me vidas la trupi). Me esperas vidor vu che me (me esperas ke me vidos vu). Me opinionas defensir juste nia afero (me opinionas ke me defensis juste).

La chefa frazo en la pasinto:

Exempli: Il asertis ne punisar la petuloza pueri (il asertis: me ne punisas la pueri). Il promisis tacor ta fato (il promisis: me tacos la fato). La akuzato kontestis asistir la kunveno (il kontestis, ke il asistis la kunveno).

La chefa frazo en la futuro:

Exempli: Il afirmos rekonocar ta viro quale la furtinto (il afirmos ke il rekonocas ta viro). Il propozos audesor duesmafoye da la tribunalo (il propozos ke il esos audata). Me dicos esir dum ta dio en la urbo (me dicos: me esis en la urbo).

(2) Tranzitiva verbo quale infinitivo retenas olua rekta komplemento (akuzativo) en la originala kazo, do en l'akuzativo.

Exempli: Apene altra linguo ofras tanta facileso di formacar kompozita vorti kam la germana. Omnadie lektar ula jurnalo esas a multi tote necesa laboro.

(3) Infinitivo povas anke havar la definita artiklo avan su. On uzas nur rare ica, e precipue se l'infinitivo precize montras tote determinita speco di ago o stando.

Exempli: Certe me konsentas: obediar esas necesa; ma la obediar tala preskripti esus senkurajigo. Explikar a vu pro quo ya ta experimento klarigas la fenomeno, ne esas facila. Voyajar nia epoko per la fervoyo od automobilo esas agrablajo a (por) multi; ma la voyajar pede o nur en simpla veturo quale on koaktigesis voyajar en la komenco di l'antea yarcento, ne plezus a kelki de ni.

(4) Infinitivo povas esar tam subjekto kam objekto en frazo, do anke dependar de prepoziciono.

Exempli: Kavalkar e vehar sur ica voyo esas interdiktata. Ombroza laubo rekte apud la bordo invitas onu (onu esas hike rekta komplemento a la verbo) a repozar e meditar. La instruktisto dicis a la urbestro ke lua filio (*sua* uzesas se esus la filio dil instruktiso, do dil objekto en la relatata frazo) ne havas aparta inklineso a (por) diligente lernar. Donacar felicigas plu multe kam recevar. En la exkurso ni amuzis ni ultre altro per koliar fragi. Demandar pardono pro eroro ne esas defekto di bone edukita homo. Ma flatar difekti di onu, me ne prizas (ta infinitivo kun olua objekto esas rekta komplemento al verbo *prizar*).

(5) Infinitivo esas ofte komplemento ad ula vorto en la relatata frazo, do preske sempre en la chefa frazo. Takaze la infinitivo uzesas **sen** prepoziciono. Ma on povas anke per prepoziciono juntar la infinitivo por plu precize klarigar la frazo.

Infinitivo esas komplemento:

(a) A verbo: Anke prezente la siorini ne ja sucesis tote liberigar su de ta kustumo. Il pretendas vidir me ante ok dii en la palaco. Me permisas a me explikar a vu pro quo me agis tale e ne altre. Kande vu esos veninta apud la pordo, suficos poke frapar ita.

(b) A substantivo: La skopo di nia Uniono unionar omna adheranti di nia idiomo esar atingebla nur se omna Unionani penas explikar a ne-Unionani ke nur potenta societo povos exercar sat granda influo a la guvernistaro por venkar la diversa misjudiki pri nia ideo. Sklavi ne havis la yuro (di) laborar por lia intereso ma la devo (di) gardar la intereso di lia patrono.

(c) Ad adjektivo: La regimento esas pronta (por, ad) atakar l'adversi. Esas tre agrabla a ni audar ke nia vicini esis tre kurajoza (por) gastigar dum ta nokto la desertinto.

(6) Se infinitivo ne esas absolute bezonata komplemento a vorto en la chefa frazo, on juntez la infinitivo per prepoziciono al frazo.

Exempli: Kelki opinionas ke onu ne povas juar la vivo sen drinkar alkoholaji. Quala rekompenson il povus recevar per akuzar ta homi? Me konocas nur un modo (di) venjar su en tala kazo; bastonagar tala kanalii. Vice vartar ankore poka tempo, il quik departis pos recevir ta informo.

A 21 (adjuntajo). Derivo di Adverbo:

(2) *De substantivo.* (videz **D 2)**

(3) *De prepozicioni:* ante, apude, avane, cise, cirkume, dope, dume, extere, fore, kontre, kune, malgre, pose, proxime, sube, supre, trae, transe, ultre, vice. *Exerci:* La depeshisto ja esis tante fore ke mea voco ne plus atingis ilu. Ni omni kune iris che il; ma ni ne renkontris il heme (en iluas hemo). Lor la situeso dil mobli esis jena: inter la du fenestri ibe avane esis la divano, hike apud ica parieto la piano ed apude tableto kun muzikalaji, ed kontre apud la parieto sen fenestri bufeto staras. Supere en la triesma frazo ni explikis quale ta experimento exekutesas.

Noto 14. On uzas **extere** vice *eke,* **interne** vice *ene.*

Exempli: Extere il ne revelas iraco, ed ilua traiti esis tote tranquila, ma interne esis tote altro. Acensez ta altajo! De supre vu vidos til profunde en la laterala valo en qua este albergo esas tote proxime apud pinto di bosko. Ta esas vua dezirata skopo.

C 13. Participo dil pasivo: Same kam en la aktivo ni havas anke en la pasivo tri participi:

Prezento: amata
Pasinto: amita
Futuro: amota

A 18. (adjuntajo). Derivo di substantivo:

(3) *De participo pasiva:* (a) Preske nur personala nocioni: abonito, akuzato, alaktato, amato, amatino, arestato, citato, damnito, delegito, deputito, edukato, erudito, favorato, favoratino, federito, interesato, invitato, jubileato, kaptito, kastrito, komisito, kondamnito, konocato, kreito, kuracato, maskito, operacito, paralizito, pensionato, proskribito, protektato, rafinito, reformito, rekrutito, relegito, salariato, sendito, tutelato.

(b) Anke kozala nocioni: kompozito, opozato, relatato.

C 14. Kompozita tempala formi dil pasivo: Quale la formi dil aktivo, tale la formi dil pasivo formacesas per la participo di **pasinto** e la *korespondanta* tempala formo dil helpanta verbo.

Perfekto: me esas **amita**
Plusquamperfekto: me esis **amita**
Futuro dil pasinto: me esos **amita**
Kondicionala dil pasinto: me esus **amita**

C 15. Sintezala formi: La **simpla** tempi di pasivo povas abreviesar por juntar la helpanta verbo (*esar*) a la radiko dil chefa verbo. Do:

Prezento:	me ames**as**	*vice*	me es**as** amata
Imperfekto:	me ames**is**	*vice*	me es**is** amata
Futuro:	me ames**os**	*vice*	me es**os** amata
Kondicionalo:	me ames**us**	*vice*	me es**us** amata
Imperativo ed Optativo:	me ames**ez**	*vice*	me es**ez** amata
Infinitivo dil prezento:	me ames**ar**	*vice*	me es**ar** amata
Infinitivo dil futuro:	me ames**or**	*vice*	me es**or** amata
Infinitivo dil preterito	me ames**ir**	*vice*	me es**ir** amata

C 16. Nevera reflektiva verbi dil naciona lingui: Diversa verbi qui en la nacionala lingui uzesas quale reflektivi, tradukesas sen la reflektiva pronomo en nia idiomo, do ne uzesas quale reflektivi. Precipue ta reflektiva verbi dil nacionala lingui tradukesas en Ido quale nereflektivi qui expresas automata, instintal ago. De to rezultas ke granda parto de tala verbi esas netransitiva, e ke lia objekto recevas ula prepoziciono quale *pro, pri, ad* e.c. Tamen kelki de ta verbi povas esar anke transitiva en Ido. Ta nevere reflektiva verbi tradukesas en Ido:

(1) Por *primitiva* verbi (ofte en germana, franca ed altra europala lingui): afektacar, angorar (pro, pri), audacar, augmentar, balnar, baraktar (pro), chagrenar (pro, pri), chanjar, decar, decidar, duelar, ecelar (pri), entuziasmar (pri), enuncar, erorar (pri), esforcar (pri, ad), eventar, expansar, fantaziar, flexar, hororar (pri, pro), iluzionar, konspirar, kontraktar, konvenar, konversar (kun ulu, pri ulo), memorar, movar, pavorar (pri, pro), penar (pri, ad), plendar (pri), posturar (pri), profitar, revanchar, rezignar, rezolvar, rezultar (de ulo), refuzar, repozar (pri), shamar, sorgar, standar, timar, translacar, vomar.

Exempli: La frato iras por balnar (do il balnas su). La malado balnas lua okuli. En multa kazi (multkaze) oficiro esas obligata (obligesas) duelar altru qua insultis ilu. Ma se il, do la insultito, refuzas agar tale, il devas preske sempre demisar ek l'armeo aktiva. Ka vu ne shamas tanta neyustajo? Vu audacas asertar to malgre ke vu ipsa ante koncesis ke segun nia kustumala koncepto omnu esforcas revanchar tal insolentajo. Nia amiko angoras pri la eventualajo ke la konspiritaro decidos sendor spionanto en la kunveno.

E 25. sub uzesas por montrar ulo quo esas plu infra kam ulo.

(1) *Lokale:* (kun o sen movado): *Exempli:* Kande ni camatene pasis sub vua fenestro, la stori ankore esis fixe klozata. La santa civito en la lumo di la luno jacis sub il. Sioro kun libri sub la brakio promenas ja de longe sub la kolonaro.

(2) *Figurale: Exempli:* Ni donas sub (en) ica rubriko anekdoti ed altra humoraji. La suceso manifesesas ya sub altra formo; tamen ni esas kontenta. Ta fabrikuro propagesis sub la nomo Klefeolo. Sub la prezido dil sekretario la kunveno apertesis.

E 26. sur montras ulo quo esas super ulo, ma *samtempe tushante* to.
(1) *Lokale* (kun o sen movado): *Exempli:* Rido aparas sur la vizajo di ilu. Makulo sur tapiso, skribar sur la surfaco dil shildo, stono falis sur la vitro, sidar sur kavalo, nesto sur arboro, pozar fresha kuracala herbi sur vunduro, starar sur un gambo, batar sur la dextra vango.
(2) *Figurale: Exempli:* Apogar su sur principo grava. Societo sur la bazo di reciproka garantio. Pozar ulo sur plu larja fundamento. Prenar su sur laboro.

E 27. cirkum montras ulo quo esas sur omna lateri di ulo.
(1) *Lokale* (kun o sen movado): *Exempli:* Arjenta bendi cirkum la etuyo. Quik rondo de spektanti formacesis cirkum l'ebrio. Irar cirkum la gardeno. Cirkum la kolo el portis koliari de granati e perli.
(2) *Figurale: Exempli:* Cirkum la fino dil koncerto. Cirkum la quaresma horo.

F 3. (adjuntajo): (1) **Kompozita konjuncioni:** *ante ke, pos ke, en ke, de ke, per ke. Exempli:*
Ante ke la hanulo krios duesmafoye, vu esos reneginta me trifoye. Pos ke (pro ke) komitato rezolvis supresar ita paragrafo, la mencionita motivo ne plus valoras.
Ver amikeso ne konsistas en ke un exkuzas altru pri eventuala difekti, ma precipue en ke on atencigas da l'altru la nociveso di tala difekti. Certe la elekteso ne dependos de ke il inicias entraprezar frequa kunveni, ma plu multe de ke la publika opiniono esas favoroza a (por) ilu. Ed ita skopon ni atingos maxim rapide per ke ni profitos la potenta influo (per uzar la influo) quan lua bopatro havas a (en) la jurnalistala rondo.

G 20. -inda aplikesas a verbo por formacar adjektivo qua expresas: **digna** di (ne nur bona ma anke mala qualeso).
*Radiko **nur** verbo:* abomininda, admirinda, aminda, damninda, deplorinda, honorinda, kompatinda, kondamninda, konsiderinda, kredinda, laudinda, memorinda, preferinda, profitinda, punisinda, respektinda, ridinda, regretinda, remarkinda, shaminda, simpatiinda,

G 21. -enda indikas ago quan on **devas facar** pri ula kozo, quan on qualifikas tale.
*Radiko **nur** verbo:* diskutenda, komprenda, liberigenda, pagenda, vendenda.

G 22. -ala uzesas por formacar **adjektivo** qua expresas: (1) apartenanta ad ulo; (2) Relatanta ulo. (3) Apta ad ulo. (4) Dependanta ad ulo.
Adjektivi kun la sufixo **ala** uzesas tre ofte.
*Radiko **nur** substantivo:*
filiala, financala, fratala, galvanala, genezala, geniala, gramatikala, guturala, industriala, infektala, ironiala, katarala, kauzala, lokala, matenala, metodala, metrala, monatala, nazala, nordala, normala, ovala, profesionala, proverbala, provincala, prozala, racionala, regionala, rejala, sentimentala, statistikala.

8. Exerco.

(1) La salvinto esus elevita sur la shultri da la entuziasmoza homi se il ne esus impedita da la policisti.

(2) Da du forta manui la fuganta arestato esis kaptata cirkum la tayo e jetata adsule.

(3) Sub semblo di kaptito un de la detektivi esis asociata a la kriminozi, e tale la konspiro esis deskovrata.

(4) Nia opiniono, apogata sur la defino di tante konocata ciencisto, en extreme poka tempo dispersesis en la tota lando.

(5) Pavoro audesar kaptis il; nam la apuda chambro separesis nur per dina parieto de la dormochambro.

(6) Quankam la sincereso di nia karaktero pruvesis per plura bona konsili, volunte donita da ni, itere nia propozo ne aceptesis.

(7) Ta fatala denunco exekutesis da ula viro, furioza pro trompesir da lua propra federiti - ed ita esas via prezenta jubileato. Ma to omna esas absolute sekretajo, e til nun ol konfidesis da me a nulu ecepte vu. Certe ne esas necesa adjuntar ke lua opiniono trompesir esis nur vana suspekto.

(8) La judikisto imperis ke la akuzato advokesez. Kande ni venis en la karcero, terorigiva aspekto prizentesis a ni. Nam la kaptito tormentata da la angoro fine deskovresor quale la mortiginto, trahizesis per lua propra ago. Il pendis su ipsa per bendo, fabrikita ek lua vesti, pos skribir kompleta naraco di lua krimino hororigiva sur la plankosulo per lua propra sango.

(9) Segun ke vi traktas la homi, anke vi esos traktata da li. Do vi exkuzez vi pri ke ta afero tante esis neglijata da vi. Certe to pardonesos da via kliento.

(10) Kande me uldie esis invitita da mea kuzo por dinear che il, ta damzelo parentino di il, prizentesis a me.

(11) Sakrifikar la certa salario a tre dubitinda posibleso ganar talmaniere mono ne esas rekomendinda, Anke la respondo di vua onklo esas ante expektenda.

(12) Tote precize la atestanto memoras la dio, mem la horo en qua la abomininda atako a la senarma migranti esis exekutata.

9. Leciono.

A 26. Kompozita vorti: Por iti la sequanta reguli valoras:
(a) La **chefa vorto** esas la lasta vorto; la vorto qua restriktas o determinas la chefa vorto, adjuntesas **avan** la chefa vorto.
(b) La gramatikala finalo di la **determinanta** vorto povas esar omisata se la belsoneso permisas to. p.e. *metalfilo* vice *metalofilo.*
(c) Se on konsideras la relato di la chefa vorto a la determinanta, on trovas ke la determinanta tre ofte dependas per ula prepoziciono de la chefa vorto.
(d) Segun quante la logikeso permisas, **omna** vortospeco povas esar chefa o determinanta vorto.

Exempli:
(1) *Chefa vorto esas substantivo.* Determino esas:

(a) *Substantivo:* pedovesto (vesto *di* o *cirkum* pedo), labiobarbo (barbo *di* labio), lambastono (bastono *di* o *por* lamo), litotuko (tuko *di* o *por* lito, marhundo (hundo *di* maro), naztruo (truo *di* nazo), noktomezo (mezo *di* nokto), ovoshelo (shelo *di* o *cirkum* ovo), mashtuniko (tuniko *ek* mashi), metalfilo (filo *ek* metalo), paperpasto (pasto *ek* papero), lumshirmilo (shirmilo *kontre* lumo), mezofingro (fingro *en* mezo), kurasnavo (navo *kun* kuraso), pendolhorlojo (horlojo *kun* pendolo), psalmilibri (libro *kun* psalmi), manulaboro (laboro *per* o *por* manuo) manupreso (preso *per* manuo), serumkuraco (kuraco *per* serumo), okulvitri (vitri *por* okuli), ringofingro (fingro *por* ringo), forestovoyo (voyo *tra* o *en* foresto).

(b) *Verbo:* konceptomaniero (maniero konceptar), kuracarto (arto kuracar), lulkanto (kanto *por* lular), rulkurteno (kurteno qua rulas).

(c) *Adjektivo:* altareliefo, novyaro, primavi.

(d) *Adverbo* o *numeralo:* angleparolanti, plumulto, pluklareso, pluvaloro, mezinstruktito, novenaskinto, dusensajo, triangulo, trimasto, triuneso, unkorno.

A 27. Plu ofte bezonata vortokompozaji:

(1) *Per la verbo* **agar.** Takaze **agar** esas *speco de sufixo* e divenas tranzitiva p.e. martelagar fero.

Exempli: agrafagar, ankragar, bastonagar, buklagar, butonagar, desagrafagar, desskrubagar, frenagar, fusilagar, gilotinagar, gluagar, halteragar, harpunagar, hersagar, kanonagar, klovagar, kriblagar, krucagar, lacagar, manuagar, martelagar, palpebragar, pinglagar, pinselagar, pumicagar, registragar, rivetagar, sabragar, siringagar, skrubagar, sluzagar, smerilagar, spisagar, sporagar, stonagar, tamburagar, tanagar, trepanagar, vaporagar, venenagar, vergagar, veturagar.

A 28. Generaligo: Por generaligar ula nocioni, prefere pronomo od adverbo, on uzas la pronomo **irga** od olua adverbo e pro to ni nomizas ta pronomo **generaligivo.**
Hike esas mencionenda anke la kompozita vorti:
irgube, irgekande, irgatempe, irgafoye.

Exempli:

(1) Advokez irgu quale testo! Yen vua frato venas. Ta ne esas oportuna a me; oportas ke irga altru esas.
(2) Vunduro irge quale negrava ol esas, povas esar mortokauzo.
(3) La direktisto ne konfidos ad il ta entraprezo irge quanta garantisumon il donos.
(4) Vu ne terorez irge quon vu vidos od audos!

A 20. (adjuntajo). Komparado:

(4) **maxim....posible**
(5) (a) **tante plu....ke** (on uzas **ke** vice **kam** pos **tante**)
(b) **tante min....ke**
(6) **quale**
(7) **quaze.**

Exerci:

(1) Se on maladeskas, on serchez maxim balde posible eskartar la kauzo di to! Nam esas tante plu facila kuracar malado, quante plu en la komenco la maladeso esas.
(2) Konfidencez a ta muliero minime posible, e ya tante plu ke el esas konocata quale frivola babilemino!
(3) La nevo ne volunte departas de ilua onklo tante min ke la eduko di sua genitori esas tro severa.
(4) Tala propozo ne esos aceptata tante min ke ol kontredicas plu o min forte la paragrafo 7 di nia statuto.
(5) Ta linguo internaciona maxim rapidedifuzesos qua esas maxim facile lernebla, ed expresas maxim klare posible la idei e pensi. De ta vidpunto Esperanto ne esas rekomendinda tante min ke olua adheranti mem ne esas inklina eskartar defekti.
(6) Partio sen chefi esas quale mutonaro sen pastoro.
(7) Me havas quaze presento pri ta desfortuno.
(8) Quaze desamo ultempe aparis en lua traiti.

C 17. Predikatala verbi: Kelka verbi havas ula predikato (predikativa substantivo od adjektivo) apud su quale speco di komplemento di la verbo. Ta predikato qua esas sempre en la nominativo, agesas a la verbo.

(a) per **quale** por expresar reala e kompleta simileso od atributo.
(b) per **quaze** expresesar nur komparo o **figurala** similigo (analogeso).

Tala predikativa verbi, plu ofte bezonata, esas:

aceptar, agnoskar, amar, aparar, asistar, aspektar, blamar, debar, deklarar, divenar, donar, elektar, estimar, existar, honorizar, igar, jacar. jubilear, judikar, koncesar, konocar, konsiderar, konstatar, konstitucar, kredar, lasar, laudar, montrar, nomar, nomesar, nomizar, opinionar, plezar, recevar, regretar, reprimandar, reputar, respektar, restar, selektar, semblar, servar, taxar, traktar.

Exempli: (1) On judikas ta spegulo (quale) bona qua montras la visajo tala quala ol reale esas.

(2) Semblas ke ilua dicipli reputas il (quale) extreme pia homo.

(3) La klubani konstitucis la triesma di junio quale la dato di la vera fondo di lia klubo.

(4) Nia amiko en lua maskilo aspektas quale originala kavaliero ek la dek-e-sisesma yarcento (il aparas tale quale kavaliero aspektas).

(5) Ula soni di la simii divenas audebla quaze speco di primitiva linguo; ya kelka eruditi judikas oli quale linguo di la simii.

(6) Ni traktas ta yuno quale familiano.

(7) La mortinto esis respektata quale pia ermito, (do il esis ermito; la frazo kontre *il esis respektata* ***quaze*** *pia ermito* expresas ke il ne esis ermito; on nur respektis il tale quale on respektas ermito).

Noto 15. (a) Se la uzeso di **quale** ne dependas de predikativa verbo, on uzez **quale** nur se komparo o similigo existas, do se on povas pozar **tale** quale komplemeto! En la frazeto *esante oficiro* on ne dicas *quale oficiro* pro ke on ne povas pozar relativa *tale.* Tamen on povas dicar *agar quale oficiro* pro ke ta persono esas oficiro do il agez tale quale devas agar.
Altra exemplo:
Nur quale ecepto ulu en nia Uniono, esante akademiano povas elektesar quale komitatano ed inverse.

(b) Se la tota ideo esas *nur figurala* on usez **quaze**! Tamen takaze on ne povas komplementigar **tale.**

Exempli:

(1) Lua tota vivo detaloze desvolvis su quaze en panoramo,

(2) Semblas ke la du viri quaze reptis tra la tereno.

(3) Ta informo surprizas extreme la kompatindo, e quaze en trista sonjo il audis la raporto.

(4) Kande li saveskis la venko di lia partio, li quaze saltetis pro joyo ed entuziasmo.

E 28. preter montras movado en plu o min granda disto qua tendencas segun objekto, ma finas nur *exter* la extremajo di ta objekto.

(1) *Lokale:* Ni nur irez segun la rivo di la lago, ma ankore plu fore preter la tota lago til la tri abieti avan kaduka barako! Preter florifant arbori e jermifanta agri, preter dezerta marshi e nuda rokoza monti la fervoyo duktas en l'internajo di vere paradizatra regiono.

(2) *Figurale:* La hori sempre reptas quaze heliki preter la mizerozi, ma flugas quaze hirundi preter la felici.

E 29. tra montras movado qua komencas avan objekto e finas dop ica.

(1) *Lokale:* La kaptita ucelo flugis tra l'apertita pordo di la kajo. La voyo duktas tra prati ed agri til la bordo di foresto.

(2) *Figurale, (sen movado):* Tra fenduri di (en) la pordo me vidis en la internajo di la chambro. Ja la lumi brilas tra la frua krepuskulo.

E 30. super montras la situeso di objekto qua esas plu supre kam altro, ed ne tushas ol (kun o sen movado).

(1) *Lokale:* Ita turmi quin vu vidas super la bosko, esas la turmi di famoza pilgrimala pregeyo. La suno varmega radiifis super ni.

(2) *Figurale:* La esperantisti pozas lia idiomo Esperanto super la sublima ideo di komuna linguo internaciona.

C 31. vice indikas ke on pozas o donas ulo **en la loko** di altro.

Exempli: Vice mono il recevas insulti. Voluntez donar a me quale almonajo vice mono e nutrivi, anciena shui! Vice l'onklo, la frato dil onklo advenis.

F 17 (adjuntajo). Reciproka frazligo:

(4) **od....od;** (o....o) ligas du samranga frazi; nur **un** fakto valoras, sive ta di la un frazo, sive ta di la altra. (komparez **Noto 13**).

Exempli: Dum la cayara festoludi en Oberammergau on povas voyajar de München ad Obergammergau o per fervoyo o per automobilo o per aeroplano. Segun nia lego, vu devas persequar vua konkuranto, o por ke il pagez la konvencionala sumo, o por ke il koaktesez cesar la vendo. Quo esas plu avantajoza? o tacar la tota eventajo o raportar detaloze olu? Nek ito nek ico esas rekomendenda; esas maxim bona vartar kad ula homi denuncos ta desfortuno, o kad ol esos neglijata.

(5) **tam....kam** montras du o plura **samvalora** fakti; on trovas ta konjuncioni nur en la sama frazo. [komparez **A 20.** (1)]

Exempli: Tam de praktikala, kam de teoriala vidpunto la esperantisti ja plu ofte modifikis grave, sive la formo, sive la senco di la radiki. En omna artificala lingui, la elementi tam en la gramatiko kam en la vortaro divenas pokope plu komuna (od: *sive* en la gramatiko *sive* en la vortaro, od: *ne nur....ma anke*). Diskursi en publika kunveni esas sen dubite bonega propagivo tam por la ideo generale, kam por nia idiomo specale.

(6) **Adverbi** *quale okazionala reciproka konjuncioni:*

(a) **lore....lore**
(b) **parte....parte**
(c) **unparte....altraparte**
(d) **unlatere....altralatere.**

Exempli: (1) Subite il remarkas ke la maxim multi salutis, lore respektoze, lore ridetante, quaze il esus bona konocato.

(2) Ja kelka esperantisti expresis lia opiniono pri eventuala reformo; ili lore deziris, lore demandis, lore postulis olu. Tamen ol ne realigesis til nun, parte pro la granda indiferenteso di multi di lia partiani, parte pro ula facile komprenebla intereso di lia editisti, parte pro la desfacilajo efektigar konsento inter la diversa opinionani. Ka do diversa opinioni existas en "Esperanto-lando"? Yes, nam unparte la ortodoxa fideli, la *Fundamentisti* asertas ke Esperanto esas tote nechanjebla dum ke altraparte progresema fideli kredas ke la omnadia uzado efektigas to — do Esperanto esas ya chanjiva, mem chanjema — ma nultempe chanjebla per rezolvi. Fine la maxim progresemi de la esperantisti vartas til ke la guvernantari adoptos unlatere Esperanto quale oficala linguo internaciona, ed altralatere lia delegiti plubonigos la kaduka Esperanto. Omno to esas utopio, adminime en ica yarcento. Nam nek la *Fundamento* restos netushebla, nek la omnadia uzado o l'uniono de delegiti di diversa guvernantari povos enduktar vera plubonigi, omnakaze ne tam longe kam ni e nia infanti vivos.

G 23. pre- havas la senco di la prepoziciono **avan** od **ante.**
(Tala nova vorti kun ta prefixo, povas agar quale radiko.)

Exempli: preavo, preavulo, preavino, predatizar, predestinar, predeterminar, predicar, predispozar, prehistorio, preirar, prejudiko, prekondiciono, prelasta, preludar, prematura, prenomo, preonklo, prepagar, preremarko, presavo, presendar, presentar, presorgar, presupozar, preurbo, prevenar.

G 24. dis- havas la senco simple partigar o de *igar a diversa lateri.*

*Radiko **nur** verbo. Exempli:* disdonar, disirar, dispecigar, dissekar, dissemar, dissendar, distranchar.

G 25. -ema expresas *inklineso* o *tendenco* di ulu od ulo. Pro to, **-ema** signifikas preske sempre *mentala* qualeso, ma kelkafoye anke korpala.

Radiko preske ***nur*** *:* (a) *Verbo:* abstenema, amema, arogema, atakema, atencema, babilema, bonfacema, cedema, ceremoniema, decidema, difamema, dormema, drinkema, dubitema, efikema, entraprezema, fidema, flanema, gratitudema, imaginema, imperema, indulgema, iniciatema, insidiema, insultema, intrigema, iracema, karesema, kolerema, kompatema, komplezema, komplimentema, konciliema, konservema, konvergema, kredema, kriema, laborema, ludema, manjema, meditema, mentiema, mordema, movema, muzikema, neglijema, negratudema, nesorgema, obediema, obliviema, observema, obstinema, ordinema, ostentema, pacema, pardonema, pariema, parolema, pasema, pavorema, pensema, persistema, petulema, pikema, postulema, procesema, produktema, progresema, raptema, reflektema, regresema, revema, rezignema, rezolvema, riskema, savema, sentema, servema, shamema, shikanema, sorgema, sparema, studiema, suspektema, tacema, tenema, timema, tolerema, trahizema, transaktema, triumfema, variema, venjema, vigilema, violentema, vivema, voyajema.

(b) *Substantivo* (nur **tre rara**): gruema, luxema, minuciema, paradoxema, rutinema, sarkasmema, sentimentema, sistemema, sportema, voluptema.

G 26. -ebla expesas pasiva posibleso; qua povas esar.....
Radiko ***nur tranzitiva*** *verbo:* acesebla, brulebla, chanjebla, damnebla, digestebla, dilatebla, diciplinebla, diskutebla, disponebla, dubitebla, ecitebla, efacebla, engajebla, expresebla, flexebla, fuzebla, impresebla, iritebla, kombustebla, komprenebla, konciliebla, koruptebla, kredebla, lektebla, movebla, navigebla, palpebla, parolebla, penetrebla, ponderebla, postulebla, profitebla, refraktebla, rekonciliebla, remediebla, remarkebla, revokebla, rompebla, sentebla, shamebla, solvebla, suportebla, suspektebla, tolerebla, transmisebla, vendebla, videbla, vundebla.

G 5. (adjuntajo): On povas juntar **-ebla** a vorti kun la prefixo **ne-:**

Exempli: neacesebla, nealterebla, neefacebla, nefatigebla, nemovebla, nepenetrebla, neperceptebla, nevidebla, nevundebla.

Noto 16. Onu ne intermixez **iva, ebla, ema.** La sufixo **iva** havas *aktiva* signifiko (do ol povas aplikesar **anke** a netranzitiva) dum ke **ebla** havas *pasiva* signifiko (do ol aplikesas **nur** a tranzitiva verbi), e fine **ema** povas aplikesar tam a tranzitiva kam a netranzitiva verbi.

Exempli: Veneno esas efikiva, ne efik*ebla*; la vetero esas variiva, o variema, ne variebla, flamo povas esar extinganta (ol jus extingas), o extingema (ol havas la *inklineso* extingar), od extingiva (ol havas la *kapableso* extingar) o extingebla (ol povas exting*esar)*.

9. Exerco.

(1) Quaze rejo il, esante delegito di la venkinta armeo, esis recevata pompoze da la entuziasmoza landani.

(2) Nia ordinare charmiva amikino havas extreme chanjema humuro; lore el esas gaya, lore trista, e ta traito desfaciligas la komuniko kun elu.

(3) Vice kavalkar sur la larga komoda voyo tra la foresto, il opinionis plu bona kavalkar sur la streta deskomoda voyo tra la marshoza valo.

(4) Quankam ilua tilnuna konduto esas sat atakebla de la politikala vidpunto, tamen il esis aceptata en la militistala lerneyo quale aspiranto.

(5) Ta siorino esas o elua fratino od ula tre proxima parentino; nam tam elua forte kurva nazo, kam entote elua konduto e staturo esas karakteriva di la nobela populi di Boos.

(6) La suno lumas tam super boni kam super maligni.

(7) To esas la kustumo di populacho: quan lu gloriizis hiere quale heroo e savinto, itan lu kondamnos posible morge quale trahizemo e perfido.

(8) Manuagez la pafilo tante plu prudente ke vu ne sat precize konocas ta nova speco!

(9) La sumo quan il nun recevas quale salario esas multe plu mikra kam ante. Tamen il ne kambius ilua nuna ofico po la antea situeso. Nam esante urbala oficisto, il recevos en ilua oldeso, o se il ja ante esos pensionata quale nequalifikenda por l'aktiveso, ula parto di ilua salario quale certena pensiono kontre ke, esante komercisto, il obligesus konstitucar per konstanta sparemeso ula kapitalo ek qua la interesto esus por il quaze speco di pensiono.

(10) Antiqua ruzo di furtisti esas: esante persequata simila ke il ipse persequas la furtisto. Semblas ya apene kredebla ke tam reflektema policisto kam sioro M., dupigas per to; tamen ito eventis.

(11) Kun fiere levita kapo, la kolonelo pasis preter la barono, e por quaze expresar ilua desestimo il fixe regardis ica, ma ne salutis.

10. Leciono.

A 29. Derivo di la adjektivo:

(1) *De substantivo:* On adjuntas **-a** a la radiko e per to la originala senco di la substantivo tote ne altrigesas. La adjektivo montras nur la gramatikal uzo di la nociono en la frazo. Do la derivita expresas *qualeso tote identa kun la esenco* di la substantivo.

Exempli: acesora, acida, afirma, alegoria, delikta, detala, erora, hermafrodita, hidraulika, idiota, inkluza, instinta, kalumnia, kolosa, kona, konfidenca, konifera, kritika, kuba, laika, legenda, logika, magneta, melankolia, melodia, metafora, meza, mirakla, misteria, monstra, muzika, nana, narkota, obliga, panika, para, paradoxa, parola, pinta, polemika, proverba, pseudonima, pulvera, purpura, republika, respekta, rudimenta, sarkasma, satira, sfera, simbola, simfonia, sinteza, simbola, skema, sklava, sprita, teoria, texta, tipa, tirana, toxika, triedra, utopia, vasala, vertikala, volunta.

Aparte adjektivi derivesas de substantivi qui esas metali o materii.

Exempli: arjenta, fera, gasa, lana, marmora, metala, ora, stona, ultramara.

Anke de la nomi di populi, genti, e lingui.

Exempli: amerikana, angla, franca, germana, sueda, sanskrita, semida.

(2) *De prepoziciono od adverbo:* Se prepoziciono ne expresas movado, on povas chanjar **-e** ad **-a**. (Tamen *ante e kontre* divenas *antea e kontrea.*)

Exempli: antea, apuda, avana, cisa, dopa, extera, fora, interna, kontrea, posa, proxima, suba, supera, transa, balda, iba, infra, jusa, lora, morga, nuna, ofta, olima, plusa, poka, precipua, quika, subita, supra, troa, yena.

(3) *De participo:* Fakte, participi esas ja adjektivi (kun finalo **-a**). Generale tal adjektivi uzesas nur quale atributa (rekte ligata a substantivo). Ni havas amba *aktiva* e *pasiva,* formi, tamen on povas uzar la participo quale predikato (adjektivo kun la helpanta verbo *esar*).

Exempli: adjacanta, alternanta, diletanta, distanta, ecelanta, enoyanta, existanta, extazanta, fosforecanta, fulminanta, importanta, indulganta, influanta, insistanta, insultanta, interesanta, intermitanta, intriganta, iracanta, izolanta, jacanta, jenanta, karesanta, kompatanta, koncianta, konsequanta, konsolanta, konstitucanta, konvenanta, konverganta, konvinkanta, kooperanta, kreanta, kriminanta, kulpanta, lokanta, lumanta, meritanta, mordanta, movanta, obstinanta, odoranta, ofensanta, penanta, penetranta, permananta, persistanta, perturbanta, petulanta, pikanta, ravisanta, relatanta, responsanta, rezignanta, rezistanta, sequanta, shamanta, silencanta, stagnanta, suficanta, sufokanta, trepidanta, tributanta, triumfanta, urjanta, vacilanta, vakanta, valoranta, varianta, zelanta.

abstraktata, bezonata, broshata, celata, distraktata, dotata, erudata, fingata, fortifikata, heredata, inspirata, intencata, interesata, kompozata, kompresata, kondicionata, koordinata, moderata, nevolata, obsedata, operacata, opozata, ordinata, relatata, salariata, volata.

A 26. (adjuntajo) Kompozita vorti:

(e) La senco e la signifiko di prepoziciono qua uzesas quale determinanta vorto, ne alteresas per to. La senco dil kompozita vorto esas la chefa vorto + prepoziciono.
Exemple: irar *ek* domo = *ek*irar (ek) domo; duktar *en* komploto = enduktar (en) komploto; linguo *inter*nacioni = internaciona linguo (o linguo internaciona).

(f) Netranzitiva verbo povas divenar *tranzitiva*, esante kompozita vorto; to koncernas precipue kompozaji per prepoziciono.
Exemple: ekirar domo o irar ek domo; enduktar komploto o duktar en komploto; kontreparolar ulu o parolar kontre ulu.
Per uzar prepoziciono la ideo plu precize esas expresata.

A 27. (adjuntajo) Plu ofte bezonata vortokompozaji:

(2) *Per la verbo esar.*: Determinanto:

(a) Adjektivo. Exempli: afinesar, bigotesar, devotesar, diversesar, egalesar, gayesar, hipokritesar, inklinesar, kadukesar, lamesar, nechastesar, nomadesar, pacientesar, parazitesar, sanesar, similesar, strabesar, tardesar, utilesar, verdesar.

(b) Substantivo. Exempli: chefesar, dandiesar, friponesar, kandidatesar, mediatesar, piratesar, profetesar, rivalesar.

Noto 17. Kompreneble kompozaji per *esar* diferas ulgrade de la ordinara formo, nome de la helpanta verbo kun predikata adjektivo o substantivo. La kompozajo per *esar* divenas verbo e povas pro to anke havar rekta komplemento [**videz A 26, (f)**]; pluse ol montras ago o stando, rezultanta ek l'adjektivo e la helpanta verbo, dum ke *esar* e la separita predikato nur montras qualeso.

Ul ago povas esar bigota dum ke persono povas esar bigota od anke *bigotesar* (plu forta granda de bigoteso).

Exempli: (1) Gambo ya povas esar lama, ma nur ento povas *lamesar.*

(2) Benko povas esar verda dum ke folio povas anke *verdesar.*

(3) Se ulu facas friponajo, lu esas fripono; se lu havas en lua karaktero la traito esar friponema, ed agas tale lu *friponesas.*

(4) Se ulu predicas irgafoye ulo, on povas nomizar lu profeto; ma se lu plu ofte, quaze pro interna impulso, predicas, lu nomesas profetodo lu profetesas.

On usez kompozajo per *esar* nur se ula nuanco necesigas to; la ordinara formo (do helpanta verbo e predikato) esas ofte **plu klara** kam kompozita verbo.

A 27 (adjuntajo)

(3) Per *ad.*.

Exempli: adirar, adjacar, adjuntar, adjustigar, adportar, adpozar, advenar, advokar.

(4) Per *avan.*

Exempli: avanguardo, avanposteno, avantuko.

(5) Per *ek.*

Exempli: ekirar, ekpresar, ekpulsar, eksecreco, eksecuro, ekreceva.

(6) Per *en.*

Exempli: enfiltrar, enirar, enkarcerigar, enmigrar, enspiracar, enterigar, envolvar

C 16 (adjuntajo) Nevera reflektiva verbi di nacionala lingui:

(2) *Per sintezala formi.* Tala nevera reflektiva verbi povas remplasigar anke en nacionala lingui da la pasiva formi dil verbo; la senco dil frazo ne alteresas per to. Prefere on uzas en nacionala linguo ta reflektiva verbi por montrar speco de automata od instintal ago o stando quo tre ofte eventas se ulo (do kozo, ago, stando) esas subjekto.

Exempli: adaptesar, adjuntesar, alteresar, apertesar, astonesar, derivesar, developesar, difuzesar, direktesar, dispersesar, distraktesar, efacesar, explikesar, extensesar, fondesar, informesar, intermixesar, klozesar, kompresar, konciliesar, konformesar, konkluzesar, konvinkesar, manifestesar, nomesar, obligesar, perdesar, pozesar, preparesar, pruvesar, reflektesar, reputesar, skribesar, trovesar, turnesar.

(3) *Per kompozaji per esar*

Exempli: afinesar, egalesar, gayesar, inklinesar, kandidatesar, pacientesar, similesar, tardesar.

E 32. kontre montras la situeso di objekto qua esas rekte opozita ad ulo.

(1) *Lokale: Exempli:* Kontre nia domo esas la policeyo.
La stuli kontre la princala lojio vendesas tre rapide.

(2) *Figurale.* Montras ulo a quo on opozas su en adversa senco:

Exempli: Konkursar kontre lua antal aferamiko. Protestar kontre la rezolvo. Akuzo kontre la fato. Blasfemo kontre lua povo. Gardar kontre atako. Protektar kontre supozita fantomi.

Noto 18. (1) La prepozicioni **ad, til, kontre** esas poke parenta. p.e.: Irar **ad** la aquofalo (to montras simple movado en la direciono a la aquofalo). Irar **til** la aquofalo (to montras movado qua cesas ye la aquofalo). Irar **kontre** la aquofalo (to montras movado qua tendencas en la direciono a la aquofalo; ne oportas ke lo movado tendencas rekte a la aquofalo, e same ol povas cesar ja avan la aquofalo).

(2) La prepozicioni **por** e **kontre** esas **kontrala:**

Exempli: (a) Cent membri votis por (favoroza senso), e duacent kontre (adversa senco) ta propozo; do onu ne aceptis olu.

(b) Ta argumento valoras ne por, ma kontre la signizita literi.

(c) La diskursanto parolis por, ne kontre ta opinionas

E 33. exter esas la kontrajo di **en.** *Exempli:*

(1) *Lokale:* Ne esas permisata ke kaptiti promenas exter la parko di kastelo.
La bovini livis nia prato, e pasturas nun exter ol en la prato di nia vicino.

(2) *Figurale:* Esas regretinda ke multa samideani esas ankore exter nia uniono.
Ta posiblajo esis exter nia supozo.

E 34. ultre montras ulo quo anke valoras, same kam altro; do to ankore adjuntesas. *Exempli:*

Ultre ta kozi, la korbo kontenis anke pulvero.

Ultre la bona qualesi jus mencionita, nia linguo donas pluse l'avantajo plu bone komprenar l'idiotismi ed lia signifiko en la diversa lingui.

F 13 (Adjuntajo) kompozita konjuncioni:
Til ke, vice ke, ultre ke, dum ke, kontre ke.

Exempli: (1) De ke nia nuna prezidanto mem ne venis en la cadiala generala kunveno. ni konkluzas ke il ne deziras rielektesar. (2) Vice ke la puerino esus expektinta til ke la fiakro esis preter-vehinta, el hastis trairar la strado (3) Guto sequis guto til ke fine divenis pluvego. Vice ke la mantelo esus protektinta ni kontre la pluvo kolda per absorbar la guti, la aquo balde fluis torentatre sur la stofo adinfre sur nia pedi. Quon do utilesis ke la superkorpo esis sekura kontre koldesko kontre ke la pedi tante plu humidigesis? Akuta kataro esis la necesa konsequo de to. Absolute me do konsilias ne metar gumimantelo dum forta pluvo. Ultre ke ol do nur poke protektas kontre eventuala humidesko, ol esas anke nociva pro ke ol impedas la bezonata transpirado. (4) Dum li tale parolis, li ne remarkis ke li esis veninta preske til la bordo di l'abismo. Nur la bruiso di la aquofalo atencigis da li la dangeroza situeso. (5) Sideskez hike dum ke me iros ad ibe por spionar quon la enemiki entraprezas!

Noto 19. La konjunciono **dum ke** uzesas tam tempale kam en kontrala senco.
Exempli: Il strabesas dum ke (kontre ke) ilua fratino havas normal okuli. Ta espero esas tote vana dum ke (kontre ke) nia kompreno di la prezenta situaciono plu posible esas apta venkar la diversa impedivi opozata. Dum ke (hike nur tempala relato) la vilajani amuzis su per spektar la drola akrobataji di la cigani, kelki de ci furtis en lia domi.

Esas preferenda restriktar la uzo di **dum ke** nur a tempala relato e uzar **kontre ke** se on volas expresar kontrala relato.

G 27. mis- expresas ke ulo facesas *nejuste* od *erore.*
Radiko nur *verbo:* misaplikar, misdonar, misduktar, misinterpretar, misjudikar, miskalkular, miskomprenar, miskontar, misnomar, misprizentar, mispronuncar, misselektar, mistaxar, mistradukar, misuzar.

G 28. -eskar formacas netranzitiva verbi kun la senco: *komencar, divenar, chanjar* ago, kozo, apero. Exemple. Radiko:

(a) Verbo: ameskar, angoreskar, atakeskar, atenceskar, audeskar, dekadeskar, dezireskar, dormeskar, emoceskar, iraceskar, joyeskar, klameskar, koncieskar, konoceskar, konverseskar, kurajeskar, kustumeskar, lojeskar, lumeskar, paceskar, penseskar, ploreskar, posedeskar, putreskar, riviveskar, rideskar, sideskar, tremeskar, troteskar, troveskar, videskar, voyajeskar.

(b) Adjektivo: beleskar, blankeskar, bruneskar, destranquileskar, ebrieskar, familieskar, foleskar, grandeskar, gravideskar, hardeskar, klareskar, koldeskar, konfuzeskar, kurbeskar, libereskar, longeskar, matureskar, moleskar, multeskar, nuleskar, oldeskar, pleneskar, proximeskar, raukeskar, realeskar, redeskar, risaneskar, riyuneskar, saneskar, senkurajeskar, sikeskar, tardeskar, varmeskar, vasteskar, verdeskar.

(c) Substantivo: cikatreskar, fibreskar, fosileskar, frateskar, glacieskar, jorneskar, kalkeskar, karbeskar, korpeskar, kristaleskar, membreskar, nokteskar, osteskar, peceskar, rusteskar, sinueskar, spliteskar, vaporeskar, venteskar, vidveskar, vireskar.

Noto 20. La sufixo **-esk-** tre rare uzesas formacar substantivo od adverbo edc. p.e. *humidesko* o *rapideske.* Vice, on uzus *divenar + adjektivo.*

Noto 21. Kelkafoye on hezitas inter la sufixi **-esk-** ed **-es-**. Quale en **G. 28, -esk-** signifikas *komencar, divenar,* t.e. per certana movado, sive reala o figurala. La sufixo **-es-** signifikas pasiva senco di verbo quale *videsar,* o stando di substantivo quale *saneso.*

10. Exerco:

(1) Ultre la germana lemili vu kunsendez anke franca lemolibro kontre ke vu voluntez nuligar la komendo dil (al) angla!

(2) Ultre ke natar o balnar esas agreablajo en la varma somero, to anke utilesas la importanta forteso dil generala resistiveso kontre multa posiblesi dessaneskar.

(3) Quankam lua supereso en tala labori agnoskesas e laudesas omnaloke, tamen il tote ne fieresas pro to kontre ke lua amiki esas extreme fiera povar kontar il quale lia komonano.

(4) Per la sudala klimato la saneso dil risanesano tante fermeskis ke il esas nun plu sana kam ante lua malado. Do lua medicinisto esas justa dicante ke il vere sanesas nur nun.

(5) Kande la nove elektita prezidanto adireskis la diskurso-pupitro, grandega aplaudo eventeskis ke ilua tilnuna adversi kompreneskis ke lia partiani tote ne tam devotesis a lia opiniono kam li esis kredinta ante.

(6) La suno preske kushis kande ni enireskis l'obskura foresto. Balde vento sufleskis, e la foliaro tremeskis. Komencis pluvar. Sempre plutenebroz-eskis l'aero. La vento pluforteskis. Yen subite fulmino videsas tra la foliaro. Tondreskis e nun pluveskis torentatre. Ni esforcis shirmar ni per la densa brancharo di abieto kontre la sturmo. Ma vane!

(7) Konocate la Mahomedani excelas en la kombato pro lia desprizo dil morto. To venas precipue de ka li kredas ke la momento dil morto esis predestinata omnu, e ke nulu povas eskapar lua fato.

(8) Dum ke la injenioro kandidatesis lastafoye quale deputato, il koaktesis per to neglijar ilua profesionala laboro.

(9) La du adolecanti ne nur similesas, ma mem egalesas l'una l'altra pri aspekto, konduto e kustumi tale ke on reputas li quale jemeli.

(10) Preske la tota genituro di ta familio inklinesas kadukeskar ja en yuna yari quo rezultas precipue de ke lia preirinti a depos yarcenti sufris per tro severa labori en ita extreme nesanigiva mineyi. Ultre li koaktesis pro lia kompleta separeso de la altra statani mariajar sempre inter su ipsa, e ya li facas to en tre mikra evo. To omno duktas a rapida dekado. Se do la stato ne balde intervenos, la periso di ta familio divenos tote ne haltigebla.

(11) Pos multe irir e regardir ad omna lateri, il videskis fine la kauzo di la fantomatra lumo. Il astonesis ne poke kande il trovis du pueri qui amuzis su en tante tarda horo per acendar piroteknikaji en la arboraro.

11. Leciono.

A. 30. Konstrukto per participo. Participo povas remplasar ula dependanta frazi. *On atencez ke la klareso dil frazo ne sufrez per to!*

Participo remplasas:

1. **Relativa frazo,** qua havas subjekto sama o nesama kam la chefa frazo. Equivalanta a relativa frazi esas ita dependanta frazi (tempala, kauzala edc.) di nacionala linguo qui ja en ita nacionala linguo povas transformesar en relativa frazo sen alterar la senco di tala frazo (tempala, kauzala edc.), respektive qui povas abreviar ja en ita nacionala linguo per la konstrukto per participo.

2. **Altra dependanta frazo.** Se la transformo dil respektiva frazo en relativa frazo ne esas posibla, on uzas la konstrukto per participo generale se la subjekto dil dependanta frazo esas *samtempe subjekto dil* **chefa** *frazo.*

3. Se la participo *ne esas atributa* adjektivo, on uzas la participo en *adverbala* formo se la participo relatas la **subjekto** dil chefa frazo, ed en *adjektivala* formo se ol relatas **objekto** en la chefa frazo.

4. Por plu precize determinar la relato dil dependanta frazo al chefa frazo, on uzas **infinitivo** kun la apta prepoziciono vice participo.

5. En omna kazi on konsiderez segun posibleso la tempal relato!

Exempli: (1) Ka vu vidas ta oldulo sidanta en angulo di korto? (oldulo qua sidas en angulo, *o* ka vu vidas ta oldulo sidar en angulo). (2) Me renkontris la amiko promenanta kun lua infanti (la amiko qua promenis kun lua infanti, *o* la amiko kande il promenis). (3) Drinkinte nur kelka guteti de vino, il departis a la ferio (kande il esis drinkinta nur kelka guteti, il departis, *o* pos drinkir nur kelka guteti, il departis). (4) Dicante ta vorti, il turnis su por forirar (kande il dicis ta vorti, il turnis su) (5) La dineo finite, ni repozis dum kelka tempo (kande la dineo esis finita, ni repozis, *o plu bone:* pos finita dineo ni repozis). (6) Decidinte vigilar, me kolektis sika ligno por acendar fairo (pos ke me esis decidinta vigilar, me kolektis *o* pos decidir vigilar, me kolektis). (7) La homi esas plena de expekto di la kozi, eventonta sur la tero, se la kometo esas tante proxima a la tero (di la kozi, qui eventos sur la tero). (8) Ora tabakuyo. apartenanta a la komto, esis furtata canokte (tabakuyo qua apartenas a la komto). (9) Vidante la eniranta hotelmastro, la viro celis su dop kesto (kande la viro vidis ke la hotelmastro eniras, il celis su *o* la viro, vidanta enirar la hotelmastro, celis su). (10) Lor la matro, kisinte elua bela infanto. e sen vekigar lu, ekiris la chambro (pos ke la matro esis kisinta elua bela infanto, el ekiris la chambro sen ke el vekigas lu *o* pos kisir elua bela infanto, e sen vekigar lu, la matro ekiris). (11) Marchinte tante longe ed en tanta varmeso, ni tamen ne multe durstis (quankam ni esis marchinta tante longe ed en tanta varmeso, ni tamen ne multe durstis).

A 1. Alfabeto. Pronunco (adjuntajo):
Kustume, la litero **j** havas pronunco ke ni audas en la franca linguo, vocizita sono di **sh** (quale **j** en **jour**), ma aceptebla esas la sono di **j** = **dsh,** quale la angla **j** en **jump**.

A 5. Artiklo, (adjuntajo):
Ja, ni komprenas ke se vorto *ne povas* recevar la pluralfinalo **i,** la artiklo **le** uzesas, do **le** montras pluralo.
Exempli: (1) Le Goethe e Schiller (t.e.: viri quale Goethe a Schiller) esas nuntempe vane serchata. (2) Pro ke la avana roti esas plu mikra kam le dopa (t.e. la dopa roti), ta efekto produktesas. (3) Qua konocas la sanigiva herbi, pro to ta ne konocas anke le nociva (t.e. la nociva herbi).

A 27. Ofte bezonata vortokompozaji, (adjuntajo):
7. per *for:* forduktar, foresar, forirar, forjetar, forportar.
8. per *inter:* interferdeko, interjacar, interkonsultar, intermixar, internaciona, interpozar, interrimifar, interrompar, intersekar, intersequar, intershokar, interspaco, intertempo.
9. per *kontre:* kontreagar, kontreesar, kontredicar, kontremarchar, kontreparolar, kontreparto, kontreveneno, kontrevola.
10. per *kun:* kunfederar, kunfrato, kunportar, kunsidar, kuntare, kunvenar, kunvivanto, kunvokar, kunvolvar.

C 18. Peciproka verbi.
Se du o plura aganti exekutas la sama ago qua tendencas de unu ad altru ed inverse, onu nomizas *reciproka* ta verbi. La reciprokeso expresesas:
(1) **l'unu l'altru** o **l'un l'altra** se esas nur **du** aganti, ma se esas plu kam du aganti on uzas **l'uni l'altri.** Ula prepoziciono pozesas inter la du vorti.
(2) Per la prepoziciono **inter** qua preske sempre juntesas a la verbo.
(3) Per la vorto **reciproke.**
Exemple: (1) La du amiki ne fidas l'unu l'altru (l'un l'altra). Or ver amikeso supozas reciproka fideso (interfido). Pro to on dicas juste ke li ne esas ver amiki, ma nur du prudenta aferisti qui bone savas ke omni du maxim bone utilesas l'unu l'altru (l'un l'altra) se li ne interkombatas (kombatas l'un l'altra), ma semble intersustenas (sustenas l'un l'altra). Tamaniere interkonsento pri la alteso dil preci povas facile eventar inter la du..
(2) Tam ofte kam la kolegi interrenkontras (renkontras l'un l'altra, *o* renkontras reciproke), li komence parolas amikale l'un l'altra, ma preske certe li interdisputas fine.
(3) Se nia regiono rurani kunvenas por solenigar festo l'uni kun l'altri (inter su), li drinkegas multa alkoholaji. Li, drinkinte salutas l'uni l'altri, babilas e ridas l'uni kun l'altri, lor pri ca evento. Balde la opinioni staras l'un kontre l'altra, irace ili regardas l'un l'altra, e la fino dil festo esas ofte reciproka bastonagado.

E 35. cis montras ulo quo esas sur la latero sur qua on esas.

E 36. trans esas la kontrajo di **cis,** do montras ulo quo esas sur la altra latero. *Por amba prepozicioni. Exempli:*

1. *Lokale* (kun o sen movado). Cis la fluvio esas planajo, trans la fluvio esas montetaro. Nur streta ponteto guidas trans la rivero.
2. *Figurale :* Ca posiblajo jacas absolute trans nia posibleso.

E 37. for montras ulo quo distas. *Exempli:*

1. *Lokale:* Cirkum kin kilometri for la urbo ni haltis dum kelka minuti por restorar ni per poka pano, karno e vino. Vidante tante subite avan su ilua lora akompanantino il deturnis quik ilua okuli for el; elca semblas ne videskir il, e preteriris.
2. *Figurale:* Tante for irga homala sokurso nia situeso esis extreme desperigiva.

E 38. proxim esas la kontrajo di **for.** *Exempli:*

1. *Lokale:* La policeyo esas proxim la staciono.
2. *Tempale:* Proxim la dineala horo li advenis. Proxim la fino dil koncerto ni esos avan la enireyo.

E 39. po montras la preco per qua on kompras, cambias od obtenas ulo.
Exempli: Quanta sumon (quante) vu demandas po ca sorto? Kustumale on vendas dek peci de ol po f1.50, ma quale ecepto me lasas cafoye po f1.20.
On abonas su ad ita revuo po 5 mark yare (por yaro).
La resto esos pagenda pos un yaro po recevo di aciono.
Po quante vu kompris ta instrumento? Me ne kompris ol, ma me kambias ol po mea velocipedo.

E 40. ye esas prepoziciono di qua la senco esas nedetertminita. Ol signifikas nur la simpla relato di un objekto ad altra. Konseque on uzas ol por indikar la preciza loko o tempo (punto o momento) di evento. On uzas ol anke kande nul altra prepoziciono esas postulata da la senco. Ma on devas restriktar tam multa kam posible ta lasta uzo.

1. *Lokale.*

Exempli: La tramveturo haltas rekte ye la judikeyo. Haltar ye (en) omna videyi. Prenar ye la talio. Starar ye (apud) la pedo di sarkofago. Proximigar su ye (til) duacent pazi. Havar mikra avanco ye la persequanti. Sandali ye (cirkum) la pedi. Ye disto de sis pazi. Il renkontris li ye la portalo. La shui esas ronda ye la extremajo. Ye la opozita extremajo dil ponto. Ye la unesma domo irar dextre. Ye la limito di lando

2. *Tempale.*

Exempli: Advenar ye la fixigita horo. Ye omna pedal-turno il plufatigesis. Pafi sucedis ye neegala intervali. Ye ta vorti il stareskis. Ye ta okaziono me vidis elu. Komendar ye la unesma dio de sequanta monato. Ye la vido di la bela printempala cielo. Il ne aparis ye la supeo. Ye jornesko. Ye la fino dil koncerto. Ye la unesma vorti. Irar ye la lasta foyo. Ye la sisesma kilometro.

3. *Figurale*
Exempli: Ye l'unesma vido me konoceskis la neposibleso di la entraprezo. Quo eventis ye vua spozino? Ni esas ye vua dispono. Mea tempo esas ye vua servo. Ta aranjo esas ye vua detrimento, Kondamnar ye quaradek dii de aresto. Ye la nomo di nia rejo. Ye tala respondo il devis departar. Flexita ye korpo ed anmo. Supereso ye la anciena formo. Haltar ye (en) intervali. Omna esis salvata ye la granda joyo di lu. Dolorar ye (per) kapo. Ye (per) la sama maniero (samamaniere).

Noto 22. Kelkafoye on povas konstruktar altre la frazo por evitar la uzo di **ye.** Quale rekta komplemento uzesas eventuale vice la personal objekto la kozal objekto ed inverse. Exemple: Kaptar ulu ye la gambo = kaptar la gambo di ulu. Obtenar ulo nur ye mikra parto = obtenar nur mikra parto di ulo.

Noto 23. Kazi en qui la uzi di ye ne esas absolute necesa, en qui ul altra prepoziciono expresas sat precize la ideo. *Exempli:*
Lojar en (ye) numero ok. Voyajar per (ye) mea spensi. La puero esas tre granda kompare (ye) ilua evo. La suno levas su en (ye) la oriento. En (ye) asisto di Sro. L, ringo cirkum (ye) la brakio. Konstruktar ye (per) komuna spensi. Haltar sur (ye) la somito. Sur (ye) singla latero. Esperar en (ye) ulo. Publikar en (ye) poka exempleri. Yen esas la uzado di plu apta prepoziciono: Provizar per nutrivi. Plenigar krucho de aquo. Esar digna de vu. Rekonocar per la rompo dil pano. Vestizita segun germana modo. Turnar su ad omna lateri. Konsolar per la vorti. Falar sur la vizajo. Prizentar la manuo por la decenso ek la charo. Reprezento por la honoro dil imperiestro. Drinkar por la saneso dil fianco. Eventi remarkinda segun ta tempo. Nivas per granda floki.

F 13 (adjuntajo). Kompozita konjunciono:
2. *Per adverbi:*
jus kande, precize kande, omnafoye kande, quik kande, ma kande, tamen kande, nur se (se nur), quale se, e mem se, tam [bela] kam se, ecepte ke, kondicione se, konsidere (konsiderante) ke, quante ke, supoze (supozite) ke, tale ke, tante ke, time ke, tam [ofte] kam, ja pro ke, nur pro ke.
Exempli: (1) Jus kande me livis ke nia vicino, la merceristo, akre disputis pri politiko. Ka vu ne savas ke to eventas omnafoye kande il drinkas plu granda quanto de biero kam il povas suportar? Cetere nia kameradi provokas intence tala disputo quik kande li perceptas ke la merceristo esas poke ebria. Lor nia generale flegmoza vicino zeloze diskutas quale se il esus kandidato por la parlamento.
(2) Konsiderante (konsidere) ke tala doto plu multe valoras kam kelka mili de franki, il ne hezitos spozinigar el supozite (supoze) ke elua tutelanto permisas to; nam el esas nur duadekyara.
(3) Segun quante esos posibla, e grava eventi ne impedos me, me departos saturdie vespere ja pro ke me efektive esas gaya povar nun fine facar la voyajo, ja de longe dezirata.

(4) Tam longe kam ita imperiestro regnas, revoluciono ne esos timebla precipue pro ke omna partii multe amas e honorizas ilu. Ma kande il fine esos mortinta, revoluciono esos evitebla nur kondicione ke ilua sucedanto facos sat grava koncesi a la diversa partii.

(5) Lastafoye on vidis sur la vitri dil paviliono sur la regoplaco glacioflori tam belega kam se eminenta artisto esus designinta li.

(6) Time ke il esos punisata la lernanto ne iris adheme. (La lernanto ne iris adheme pro ke li timis ke il esos punisata.)

(7) Casomere grelis multe ed ofte en granda peci tale ke preske la tota semajo perisigesis. E mem se kelko itere prosperis, ito perisis pro la longe duranta varmegeso e sikeso.

G 30. -atra montras *simileso.*

Radiko (a) *Substantivo:* arboratra, azuratra, barbaratra, fablatra, fairatra, featra, feltatra, fuligara, gasatra, gluatra, kaosatra, kartilagatra, kazeatra, kimeratra, kolosatra, konatra, konkatra, kotonatra, kropatra, laktatra, lanatra, lanugatra, marmoratra, marshatra, membranatra, metalatra, miraklatra, misteriatra, monstratra, nubatra, oleatra, paplatra, pastatra, pechatra, prismatra, problematra, prozatra, pulvatra, rondatra, rozatra, satinatra, satiratra, sferatra, silicatra, silkatra, simbolatra, simiatra, sistematra, skematra, skistatra, sklavatra, someratra, spiralatra, sponjatra, substancatra, torentatra, ulceratra, utopiatra, vitratra.

(b) *Adjektivo:* ajilatra, akratra, akutatra, basatra, bitratra, bluatra, bonatra, brunatra, cheratra, diafanatra, dikatra, dinatra, dolcatra, drolatra, facilatra, flavatra, fidelatra, fruatra, glatatra, grasatra, humidatra, kalvatra, larjatra, lautatra, liberatra, malatra, mezatra, molatra, netatra, novatra, oldatra, plenatra, redatra, rektatra, sikatra, solenatra, stretatra, tristatra, varmatra, verdatra, yunatra

G 31. -ismo montras *skolo, sistemo, partio.* Por montrar adheranti di tal ideo, on uzas la sufixo **-isto,** ecepte se la radiko ipsa havas ja ta senco (p.e. katolika).

Radiko (a) *Substantivo:* alkoholismo, anarkismo, banditismo, barbarismo, bramanismo, deismo, dualismo, empirikismo, fetishismo, framasonismo, galvanismo, kalvinismo, kapitalismo, luterismo, mahometismo, mesialismo, monarkismo, optimismo, papismo, patronismo, pragmatismo, protestantismo, prozelitismo, puritanismo, radikalismo, simbolismo, skolastikismo, spiritismo.

(b) *Adjektivo:* absolutismo, feminismo, humanismo, katolikismo, klerikismo, komunismo, kosmopolitismo, liberalismo, mistikismo, mutualismo, okultismo, partikularismo, patriotismo, probablismo, realismo, romantikismo, skeptikismo, stoikismo, utilismo.

(c) *Verbo*: determinismo, manjismo, vejetarismo.

G 32. -uyo montras kontenanto, kontenilo, buxo o simila kozo en qua, ul objekto kustumale esas o **jacas.**

Radiko (a) *Substantivo:* abeluyo, axuyo, bonbonuyo, fairuyo, flechuyo, floruyo, inkuyo, juveluyo, kartochuyo, kayeruyo, kremuyo, mustarduyo, ovuyo, paperuyo, saluyo, saucuyo, sigaruyo, sigaretuyo, sukruyo, tabakuyo, teuyo.

(b) *Verbo:* balnuyo, manjuyo, petrisuyo, pistuyo.

G 33. -iero montras
1. Objekto qua portas o tenas la kozo expresita per la radiko, do objekto en qua esas parte insertata o enpulsata.
Radiko **nur** *substantivo:* kandeliero, plumiero, sigariero, sigaretiero.
2. Arboro, arbusto o planto qua produktas la respektiva frukto.
Radiko **nur** *substantivo:* frambiero, karubiero, kotoniero, nuxiero, persikiero, piriero, pomiero.

G 34. mi- havas la senco di **duima,** do ol montras anke la parenteso di unesma grado qua rezultas de duesma mariajo.
Radiko de **omna** *vortospeci:* miblinda, micento, midekeduo, miebria, miedukita, miesvaninta, mifrato, mifratino, mihoro, miklozar, mimatura, mimortinta, miparolar, mipatro, mipatrino, misfero, mivoce.

G 35. bo- montras parenteso per mariajo. *Radiko* **nur** *substantivo:* bofilio, bofrato, bofratino, bogenitori, bopatro, bopatrino.

11. Exerco. (1) La maxim multi opinionas ke ni, abolisante la puniso per bastono (bastonpuniso) atingis plu alta grado di civilizeso (*od:* per abolisar la puniso, *od:* per aboliso dila puniso). Ke to ya esas absolute avantajo en omna stati , ton onu ne povas simple asertar. Ma omnakaze esis granda kruelajo ke on ofte bastonagis la kriminozi til mimortigo. (2) Apene la famoza pianistino, enirante la logio, esis vidinta la multa, ya cent lorneti, direktita ad elua vizajo, kande el quik retretis. (3) Pos recevir tal expliki (*od:* recevinte tal expliki), la siori foriris, tote shamoza e respektoza , pos demandir pardono. (4) Dum ke la plu olda gasti, siori e siorini, sideskis, babilante inter su pri omna posibla kozi, le plu yuna komencis dansar segun la gaya melodio di valso, ludita maestratre sur piano. (5) Genuflexite la virino, surprizita per ta bonege pozita questioni, falis sur la sulo ye elua vizajo, e konfesis omno. (6) Infanti di familio qui omni naskis de la sama genitori, esas inter su frati e fratini; ma kande la patro o la patrino mortis, e la posvivanto itere mariajis su, la nove naskinta e le ja ante naskinta nomesas reciproke migefrati kontre ke la patro o patrino esas mipatro o mipatrino por la infanti de altra spozo. (7) La membri ya probis interkonsentar. Ma la divergi di la du partii esas tante grande ke interkonsento totale ne esis posibla. Do nul altro restas kam ke unu cedas al altru e livas la klubo; altre esas timenda ke li kombatas l'un l'altra interne la klubo quo esas tre impediva por omna partio. (8) Nia cayarala somergasti quik kondutis totale tale quale se li esus heme. Certe to povas nur esar agreabla a ni kondicione ke li ne ecesas la justa grado di nia nejeneso. (9) Me rakontas a vu omna detali, quin me savas pri ta eventi, e tacis nula. Forsan la forestisto povos raportar ankore plu multo pos rivenir de l'atako (pos lua riveno di l'atako, *od:* riveninte de ta atako).